

ΕΨΑΥΑ ΕΣΠΕΡΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΜΕ ΤΗ ΔΥΣΗ

ΤΟΜΟΣ 7

ΑΘΗΝΑ 2007

* *Θεοφάνους Χρονογραφία*. Έκδ.: C. de Boor, Theophanis Chronographia I, Lipsiae 1883, σ. 475, 20 καί 27-30.

** Βλ. ΑΙΚ. ΧΡΙΣΤΟΦΙΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Βυζαντινή Ιστορία*, τ. Β'1 (610-867), Αθήνα 1984, σ. 150.

«ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ (13ος-19ος ΑΙ.) ΜΟΡΦΕΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ, ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΩΝ»

Αναστασία Παπαδία-Αάλα

- «Ελληνικές Κοινότητες και Ευρωπαϊκός Κόσμος (13ος-19ος αι.).
Μορφές αυτοδιοίκησης, κοινωνική οργάνωση, συγκρότηση ταυτοτήτων»:
μια ερευνητική πρόταση 139
Greek communities and European world (13th-19th centuries).
Patterns of self-administration, social organization, identities' formation:
A research proposal 147

Μαρίνα Κουμανούδη

- Με αφορμή την ηλεκτρονική καταγραφή των πρεσβειών
της βενετοκρατούμενης Κρήτης (13ος-15ος αιώνας):
μια πρώτη προσέγγιση του αρχαιολογικού υλικού 149
The creation of an electronic database of the embassies of Venetian Crete
(13th-15th centuries): a first approach to the archival material 164

Κατερίνα Κωνσταντινίδου

- Τα ληξιαρχικά βιβλία του βενετοκρατούμενου Χάνδακα (1632-1642).
Στεγανά και δίκτυα επικοινωνίας μεταξύ των ανώτερων κοινωνικών
στρωμάτων 173
Atti di matrimonio, di nascita e di battesimo della città di Handaca durante
il dominio veneto (1632-1642). Impermeabilità e reti di comunicazione
tra gli strati sociali superiori 190

Κατερίνα Μουσαδάκου

- Κοινότητα και πρεσβείες στις βενετοκρατούμενες ελληνικές περιοχές.
Όψεις των θεσμών κοινωνικής μέριμνας 191
Community and embassies of Greek regions under Venetian rule.
Aspects of institutions of social concern 211

Χριστίνα Παπακώστα

- Πάργα, Πρέβεζα, Βόνιτσα: αστικές ουσσωματώσεις στα βενετικά
ηπειρωτικά εξαρτήματα 213
Parga, Prevesa, Vonizza: corporazioni civili nei territori continentali sotto
il dominio veneto 232

Αναστασία Παπαδία-Αάλα

- Ανασυγκροτώντας την «κοινότητα» στις βενετοκρατούμενες
ελληνικές περιοχές. Οργάνωση και αρχαιολογικές πηγές 233
Reconstructing the "community" in the Venetian-ruled Greek lands.
Organization and archival sources 238

Μαρία Ευθυμίου

- Αντί προλόγου: Οι κοινότητες της ελληνικής χερσονήσου κατά την

τουρκοκρατία. Μια απόπειρα σχηματικής κατάταξης στον χώρο, κατά την εσωτερική οικονομική και πολιτική τους λειτουργία	239
Instead of introduction: The communities of the Greek Peninsula under Ottoman rule. An attempt of schematic classification, according to their interval economic and political function	245
<i>Όλγα Κατσιαροδή-Hering</i>	
Ἄδελφότητα, κομπανία, κοινότητα. Πά μιά τυπολογία τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης; μὲ ἀφορμὴ τὸ ἀγνωστο καταστατικὸ τοῦ Miskolc (1801)	247
Confraternity, 'company', community. At a typology of the Greek communities in Central Europe, on the occasion of the unknown statutes of Miskolc (1801)	310
<i>Σωτήρης Κουτμάνης</i>	
Χρονικά για την ιστορία της ελληνικής κοινότητας Βενετίας (18ος αιώνας) ..	311
Chronicles about the history of the Greek community of Venice (18th century)	334
<i>Γκαρος Μαντούβαλος</i>	
Miskolc - Sátoraljajhely - Βουδαπέστη: αναζητώντας τα ίχνη της ελληνικής εμπορικής διασποράς στην Ουγγαρία	335
Miskolc - Sátoraljajhely - Budapest: tracing the Greek trade diaspora in Hungary	365
<i>Δημήτριος Κοντογεώργης</i>	
Ἐρευνητικὴ ἀποστολὴ στὴ Ρουμανία. Ἑλληνικὲς κοινότητες (1829-ἀρχὲς 20οῦ αἰῶνα). Καταστατικά - σύλλογοι - ταυτότητες. Εἰσαγωγικὲς παρατηρήσεις	367
Research mission in Romania. Greek communities (1829 - beginning of the 20th century). Statutes - associations - identities. Introductory remarks	400
<i>Μαρία Στασινοπούλου</i>	
Ἀρχεῖα πηγὲς για την ιστορία της κοινότητας της Αγίας Τριάδας της Βιέννης. Νέες προοπτικὲς	401
Archival sources on the history of the Greek-Orthodox community of the Holy Trinity in Vienna. New perspectives	408
<i>Olga Cicanci</i>	
Τὸ στάδιο τῆς ἐρευνας σχετικὰ μετὰ τὴν ἑλληνικὴ εμπορικὴ διασπορὰ στὸν ρουμανικὸ ἔθνος (τὸν 17ο-18ο αἰῶνα)	409
The state of research on/about the Greek trade diaspora in Romania (17th-18th centuries)	421
<i>Παρουσίαση Νέων Βιβλίων</i>	
† <i>Νίκη Τσελέντη-Παπαδοπούλου (1948-2007)</i>	425

**ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ, ΚΟΜΠΑΝΙΑ, ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ.
ΓΙΑ ΜΙΑ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ, ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟ ΑΓΝΩΣΤΟ
ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΟΥ ΜΙΣΚΟΛΚ (1801)**

Κατά τό έτος 2005-2006 είχαμε τή χαρά μαζί μέ τίς συναδέλφους κ.κ. Άναστασία Παπαδιά-Λάλα και Μαρία Εύθυμιου, καθώς και έννιά συνεργάτες διδάκτορες και μεταπτυχιακούς σπουδαστές του Τμήματός μας Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Άθηνών, νά πραγματοποιήσουμε έρευνα στο πλαίσιο του προγράμματος ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΙΙ. Οί σκέψεις, πού άκολουθούν, βασίζονται σέ διαπιστώσεις και συμπεράσματα μέ βάση, έν πολλοίς, τό ύλικό πού συγκεντρώθηκε κατά τή διεξαγωγή αυτού του προγράμματος. Σκοπός μας δέν ήταν, τουλάχιστον όσον άφορ ά στίς κοινότητες τής διασποράς, νά δώσουμε άκόμη κάποιες λεπτομέρειες για τή λειτουργία τους, αλλά περισσότερο νά προχωρήσουμε, πιά, σέ μία βαθύτερη σύγκριση των σχέσεων άνάμεσα στον έλληνικό κόσμο μέ τή Δύση. "Όσον άφορ ά στο ύλικό, μέ γνώμονα τίς ανθρώπινες και ύλικές διαθεσιμότητες μας αλλά και τά κενά τής έρευνας, στοχεύαμε νά έντοπίσουμε νέο, άγνωστο ως τώρα ύλικό περί τίς κοινότητες, και κυρίως καταστατικά κοινοτήτων, πού θά μάς έδινε τή δυνατότητα σύγκρισης, εξέλιξης, έπιρροών -ό στόχος μας αυτός έπετεύχθη στήν περίπτωση τής Ρουμανίας² και Ούγγαρίας³, αλλά και τής Βιέννης⁴,-

1. Τίτλος του συγκεκριμένου ύποέργου «Ελληνικές Κοινότητες και Ευρωπαϊκός Κόσμος (13ος-19ος αι.). Μορφές αυτοδιοίκησης, κοινωνική οργάνωση, συγκρότηση ταυτοτήτων», τό όποιο και χρηματοδοτήθηκε από τό πρόγραμμα ΕΠΒΑΕΚ ΙΙ, στο πλαίσιο του προγράμματος «ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ ΙΙ - Ενίσχυση Πανεπιστημιακών Ερευνητικών Ομάδων», μέ ποσοστό 75% από τό Εύρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και μέ ποσοστό 25% από Έθνικούς Πόρους. Υπεύθυνες του ύποέργου οι ως άνω άναφερόμενες Όλγα Κατσαράή-Hering, Άναστασία Παπαδιά-Λάλα, Μαρία Εύθυμιου.
2. Δ. ΚΟΝΤΟΓΕΑΡΓΗΣ, Έρευνητική άποστράλ ή στη Ρουμανία. Έλληνικές κοινότητες (1829-άρχές 20ου αιώνα). Καταστατικά - Σύλλογοι - Ταυτότητες. Εισαγωγικές παρατηρήσεις, βλ. στον παρόντα τόμο, σ. 367-400.
3. Ι. ΜΑΝΤΟΥΒΑΛΟΣ, Miskolc - Sátoraljaújhely - Βουδαπέστη: αναζητώντας τα ίχνη της ελληνικής εμπορικής διασποράς στην Ούγγαρία, βλ. στον παρόντα τόμο, σ. 335-365.
4. Η κ. Βασιλική Σαϊρηλίδου πρόκειται νά δημοσιεύσει μελέτη μέ τίτλο «Βιβλιοθήκη Δημητρίου Ν. Δάρβαρη. Παράρτημα: Η βιβλιοθήκη τής ορθόδοξης εκκλησίας του Kecskemét» στα

ή να καταγραφούν σε ηλεκτρονική μορφή όσο το δυνατόν περισσότερα καταστατικά³, με σκοπό να δημιουργηθεί βάση δεδομένων⁴, ή όποια φιλοδοξούμε να διευρυνθεί στο μέλλον και να αποτελέσει εργαλείο για συγκριτική έρευνα που θα άπταντα σε πολλαπλά ερωτήματα. Η επιλογή της κεντρικής Εύρωπης εξηγείται λόγω της επικέντρωσης στον χώρο αυτόν των περισσότερων διαχρονικά εξέλισσόμενων και μεταλλασσόμενων κοινοτήτων, γεγονός που θα μάς επέτρεπε να προχωρήσουμε σε συγκρίσεις στον τόπο και τον χρόνο⁵. Η διαθεσιμότητα των προσώπων μάς βοήθησε σ' αυτό. Είχαμε στην έρευνητική μας ομάδα ρουμανομαθείς, ούγγρομαθείς, γερμανομαθείς, Ιταλομαθείς, πρόθυμοι νέες και νέους, που εργάσθηκαν και συνεργάσθηκαν με κέφι και όγάνη.

Τετράδια Έργασίας του ΚΝΕ-ΕΙΕ: τον κατάλογο της βιβλιοθήκης του Δημητρίου Δάρβαρη έντόπισε στο Δημοτικό Άρχαιο της Βιέννης: τα βιβλία όπό τό Kecskepié αποτελούν κατά βάση τή βιβλιοθήκη Ζαβίρα: βλ. στον παρόντα τόμο και τή μελέτη της Μαρίας Στασινοπούλου για τό άρχαιο της κοινότητας Άγίου Γεωργίου Βιέννης, όπως τήν ανακοίνωσε στην ήμερίδα που πραγματοποιήσαμε στο 'Ιστορικό Άρχαιο του Πανεπιστημίου Άθηνών, στις 27 Φεβρουαρίου 2006, κατά τήν παρουσίαση των πορισμάτων του προγράμματος μας.

5. Στο πλαίσιο του προγράμματος ό κ. Κοντογεώργης έχει συντάξει ηλεκτρονικές βιβλιογραφικές βάσεις για τον έλληνισμό στή Ρουμανία, τους εκεί έλληνικούς συλλόγους και έχει μεταγράψει σε ηλεκτρονική μορφή τά καταστατικά των κοινοτήτων τους εκδοόμενα και άνέκδοτα. Βλ. και τή σχετική μελέτη του, Δ. ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗΣ, Σύσταση και όργάνωση έλληνικών κοινοτήτων στή Ρουμανία. Η περίπτωση του Τζιούρτζιου και της Τούλτσας (5' μισό 19ου αιώνα), όπό δημοσίευση στο περιοδικό *Μνήμων* 2007. 'Ο κ. Σωτήριος Κουτμάνης έχει μεταγράψει σε ηλεκτρονική μορφή όπομνήματα περί τήν άδελφότητα της Βενετίας: βλ. τή μελέτη του στον παρόντα τόμο, Σ. ΚΟΥΤΜΑΝΗΣ, Χρονικά για τήν ιστορία της ελληνικής κοινότητας Βενετίας (18ος αιώνας), σ. 311-334.
6. Μέ τή βοήθεια του μεταπτυχιακού φοιτητή του Τμήματός μας κ. Λάμπρου Τραυλού, συνεργάτη του προγράμματος μας και άξιου περί τον ηλεκτρονικό προγραμματισμό, και τον συντονισμό της μεταδιδακτορικής συνεργασίας του προγράμματος κ. Βασιλικής Σιδηρίδου, έχει διαμορφωθεί εύρεια συνδυαστική βάση δεδομένων, μέ στόχο, να άναδειχθούν κοινοτικές λειτουργίες (όρολογίες άξιωματούχων, τρόποι έκλογής τους, κόντακτα σάββαν, καθήκοντά τους κ.λπ.), όλλά και όρολογίες περί τίς ταυτότητες, σε διάφορες κοινότητες της βόρειας Ιταλικής χερσονήσου (Λιβόρνου, Βενετίας, Τεργέστης), της Αύστριας - Ούγγαρίας (Τεργέστης - Βιέννης, Μίσκολε), Ρουμανίας (για τήν τελευταία βλ. και τό πιο πάνω άρθρο του κ. Κοντογεώργη).
7. Δυστυχώς, ή πολύ χρήσιμη έκδοτική προσπάθεια του Χ. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ, Οί κανονισμοί των όρθόδοξων έλληνικών κοινοτήτων του όθωμανικού κράτους και της διασποράς, τ. Α', Νομοθετικές πηγές - Κανονισμοί Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1984, δέν γνώρισε συνέχεια, ως τώρα, και έτσι δέν διαθέτομε συγκριτική έκδοση και των καταστατικών των κοινοτήτων της διασποράς, κάτι που έν μέρει καλείται να καλύψει ή ηλεκτρονική βάση του προγράμματος μας.

Ο λόγος, λοιπόν, περί τις κοινότητες, περί τούς μετακινούμενους και εγκαθιστάμενους πληθυσμούς, δέν περιορίζεται στην τυπική πλήν ούσιαστική, όπως θά δοῦμε, γλώσσα και ὄρολογία τῶν προνομίων (ὅπου αὐτά ὑπάρχουν) καί τῶν καταστατικῶν / κανονισμῶν, ἀλλά καί σέ πλῆθος ὑπομνημάτων, μνημονίων (memoirie) τῶν μελῶν τῆς κοινότητος ἢ ἐκείνων πού ἐπεδίωκαν νά ἐνταχθοῦν σ' αὐτήν (περίπτωση Βενετίας)⁸. Μέσα ἀπό τίς ἀράδες τούς ἀναδεικνύονται οἱ ἀγωνίες, ἀντιθέσεις, ἀνταγωνισμοί ὁμάδων πληθυσμοῦ σέ ἐπίπεδο θρησκείας, 'ἐθνικό', σέ ἐπίπεδο διαλόγου/ἀντιλόγου μέ τίς/ἀπέναντι στίς Ἀρχές, καθώς ἢ καιροσκοπική ἢ θυμική ἢ ἐμπειρική συμπεριφορά τούς τούς ὀδηγεῖ συχνά σέ διχασμό ἢ ἀλλαγὴ προσανατολισμοῦ. Ὁ λόγος τούς ἀναδεικνύει διαφοροετικές κοσμοθεωρίες καί ἀξίες, στοιχεῖα πού θά ἦταν ἀδύνατο νά ἐντοπισθοῦν μόνο ἀπό τόν, φαινομενικά, ψυχρό νομικά λόγο τῶν καταστατικῶν. Ἄν στήν περίπτωση τῆς Βενετίας, κατά τήν κρίσιμη περίοδο περί τήν ὑπόθεση τοῦ Μητροπολίτη Φιλαδελφείας Μελετίου Τυπάλδου, στίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰῶνα, ἔχομε τίς ἀντιπαραθέσεις 'δυτικίζόντων' / ἢ καί καθολικῶν Greci/ Ἑλλήνων ἢ ὀρθόδοξων Greci/Ἑλλήνων πρὸς τούς νεοφερμένους μετανάστες τουρκομερίτες⁹ ὀρθόδοξους· ἂν ἡ ἀντιπαράθεση ἐπαναλαμβάνεται στή Βιέννη στό τέλος τοῦ ἴδιου αἰῶνα ἀνάμεσα στούς τουρκομερίτες Griechen/ὀθωμανούς ὑπηκόους καί στούς Griechen und Makedonowallachen/καιοσαροβασιλικούς ὑπηκόους, πάντοτε ὀρθόδοξους¹⁰· ἂν στό Μίσκολε τῆς βορειοανατολικῆς Οὐγγαρίας τοῦ 1785¹¹ ἀποκλείονται ἀπό τή συμμετοχὴ στήν κοινότητα-κομπανία οἱ ὀρθόδοξοι τουρκομερίτες, πού ὡς τότε ἀποτελοῦσαν καί τή ραχοκοκαλί τῆς κομπανίας, ἐπειδή δέν ἔχουν καταθέσει τόν ὄρκο πίστεως στόν αὐτοκράτορα καί στόν ἡγεμόνα, ὅπως προέβλεπε ὁ νόμος τοῦ 1774¹²· ἂν κατά τήν καταγραφή τῶν παραπά-

8. ΚΟΥΤΜΑΝΗΣ, Χρονικά γιά τὴν ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς κοινότητος Βενετίας, ὅ.π., καί Ὁ Ἰαῖος, Το τρίτο εἶδος, Θρησκευτικὴ υβριδικότητα καί κοινωνικὴ ἀλλαγὴ στήν ὀρθόδοξὴ κοινότητα τῆς Βενετίας (τέλη 17ου - ἀρχές 18ου αἰῶνα), ὑπὸ δημοσίευση στό περιοδικό *Θησαυρισματα* 37 (2007). Βλ. τὴ συγκεντρωτικὴ μελέτη-ἀναφορὰ τῆς Ἀναστασίας Παπαδία-Λάλα στὸν παρόντα τόμο, σ. 139-148.
9. ΚΟΥΤΜΑΝΗΣ, Το τρίτο εἶδος, ὅ.π.
10. ΒΑΣΩ ΣΕΙΡΗΝΙΔΟΥ, Ἑλληνες στή Βιέννη, 1780-1850, διδακτορικὴ διατριβή, Τμῆμα Ἱστορίας καί Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνῶν, Αθήνα 2002 (ὑπὸ ἐκδόση ἀπὸ τίς ἐκδόσεις Ἑρῶδοτος).
11. NADYA DANOVA - V. TODOROV, Ἑλληνικά ἔγγραφα ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τῆς πόλης Μίσκολες (Ουγγαρία), στί: *Proceedings of the first international congress on the hellenic diaspora*, J. M. FOSSEY - J. MORIN (ἐκδ.), τ. I, Amsterdam 1991, σ. 180-189.
12. ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, Ἑλληνικὲς ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις στήν Κεντρικὴ Ευρώπη το β' μισό τοῦ 18ου αἰῶνα. Ἡ οἰκογένεια Πόνδου, διδακτορικὴ διατριβή, Τμῆμα Ἱστορίας καί Αρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο Αθηνῶν, Αθήνα 2002, σ. 29-30.

νω αντιθέσεων δέν είναι πάντοτε πρόδηλη ή 'έθνική' όρολογία, όπως θά τήν αναμέναμε σήμερα, έχοντας υπόψη μας τόν θεωρητικό έξοπλισμό περί έθνικισμού από τόν 19ο αιώνα και έξης, έν τούτοις σ' άλλες περιπτώσεις ό λόγος (δηλαδή ή άφήγησι) είναι καθαρά έθνικός, όπως στις άντιπαραθέσεις Σέρβων και Έλλήνων στην Τεργέστη και στή Βιέννη και σέ πολλές παροιμίες τής Ούγγαρίας, και αυτό έξηγείται ιστορικά¹³. Ός γλώσσα των προνομίων και των καταστατικών, συχνά, πλήν, κατά τειμήριον, τής έλληνικής και τής κρατούσας έπίσημης γλώσσας των χώρων ύποδοχής (Ιταλικής, γερμανικής), άπαντά και ή σλαβονοσερβική (Slavjano serbisch): δηλωτικό τής πολυεθνικότητας ή καλύτερα τής πολυγλωσσίας των συμμετεχόντων. Η πολυεθνικότητα ή ή πολυγλωσσία δέν είναι άπαραίτητο νά άποκαλύπτονται από τό περιεχόμενο των καταστατικών· τόν προβληματισμό μας καθοδηγούν και άλλες άμεσες ή έμμεσες μνείες περί τό ενδιαφέρον για τήν ίδρυση σχολείων, τήν άναζήτηση δασκάλων και κυρίως τήν πρόσληψη ιερέων πού νά μήν όμιλούν μόνο τήν έλληνική αλλά και τή σερβική ή τή βλαχική, π.χ. μέ σκοπό τήν κατανόηση τής Θείας Λειτουργίας και από τίς γυναίκες.

Προκρίνω νά ξεκινήσω από τό είδικό παράδειγμα τής ούγγρικης πόλης του Miskolc και μέ άφετηρία τό πλούσιο ύλικό της νά προχωρήσω στην άπόπειρα τής σύνθεσης και τής τυπολογίας. Η ένασχόληση μέ τό άγνωστο καταστατικό τής κοινότητας του Miskolc του 1801¹⁴ μέ φέρνει συναισθηματικά πίσω στο 1986, όταν σέ γόνιμο, έρευνητικό ταξίδι μας¹⁵ μέ τόν Gunnar Hering, από τή Βουδαπέστη στο Miskolc, τό Τόκαϊ και τό Sátoraljaújhely στη βορειοανατολική Ούγγαρία (άπό όπου οι συνεργάτες του προγράμματος μας έφεραν, πρόσφατα, τούς πλούσιους έρευνητικούς καρπούς τους) έντοπίσαμε τό κείμενο αυτό¹⁶. Η παροιμία του Miskolc έχει τύχει τής μελέτης άρκετών ιστορικών ως τώρα, όμως τό πλουσιότατο διαχρονικά σωζόμενο άρχαιολόγιο ύλικό, διοικητικού, εκπαιδευτικού, οικονομικού περιεχομένου, άνα-

13. ΒΑΣΗ ΣΠΗΡΗΝΙΔΟΥ, Βαλκάνιοι έμποροι στην Αψβουργική Μοναρχία (18ος-μέσα 19ου αιώνα). Έθνοτικές ταυτότητες και έρευνητικές αμχανίες, στο: Διασπορά - Δέτνα - Διαφωτισμός [Τετράδια Εργασίας, 28], ΜΑΡΙΑ Α. ΣΠΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ - ΜΑΡΙΑ ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΟΥ (έπιμ.) Αθήνα 2005, σ. 53-82, όπου και βιβλιογραφία.

14. Βλ. έδώ, Παράρτημα Β'.

15. Κατά τήν 150ήμερη παραμονή μας στην Ούγγαρία στο πλαίσιο των έλληνο-ουγγρικών και άυστρο-ουγγρικών πνευματικών άνταλλαγών.

16. Άναλυτικά για τήν προέστορία των έρευνών μας στην Ούγγαρία, βλ. ΜΑΝΤΟΥΒΑΛΟΣ, Miskolc - Sátoraljaújhely - Βουδαπέστη, δ.π., σ. 335-337· στο ίδιο άρθρο και πλουσιότατη βιβλιογραφία για τήν κομπανία-κοινότητα του Miskolc. Τό ύλικό πού έχομε συγκεντρώσει είναι έξαιρετικά ενδιαφέρον, αλλά άπομένει άκόμη άρκετή έρευνα νά γίνει και φιλοδοξούμε νά τήν ολοκληρώσουμε στο μέλλον.

μένει ακόμη τή συλλογική πραγμάτευσή του. Από τις ως τώρα μελέτες, λοιπόν, έχουν γίνει γνωστές πτυχές τής Ιστορίας τής κομπανίας, πού φαίνεται ότι υφίστατο ήδη τό 1712¹⁷, εξελισσόταν, εμπλουτιζόταν πληθυσμακά, όταν, ιδίως μετά τή δεκαετία του 1760 και τις άλλεπάλληλες καταστροφές τής Μοσχόπολης¹⁸, κάτοικοί της μετακινούνταν άλυσσιδωτά πρós τήν πόλη-άγορά του Miskolc, πού βρισκόταν στό κέντρο δρομών μέ τις γύρω επαρχίες τής Ούγγαρίας, πρós και από τήν Τρανσυλβανία, αλλά και τήν Πολωνία, Ούκρανία. Τό Miskolc ήταν ένταγμένο στό ευρύτερο δίκτυο στό όποιο είχαν άκμάσει από τόν 17ο αιώνα οι τρανσυλβανικές κομπανίες, αλλά και οι σποραδικά άνεπτυγμένες έγκαταστάσεις όθωμανών ύπηκόων, από τήν εποχή πού ακόμη οι περιοχές άποτελοΰσαν όθωμανικές κτήσεις. Σύμφωνα μέ άπογραφή του 1783, από τούς 12.767 κατοίκους τής πόλης οι 212 ήταν μή ούνίτες Έλληνες, οι 82 Έβραίοι, ενώ σέ άπογραφή του 1792-1793 άπαντούν 97 Έλληνες οικογενειάρχες. Τό 1817, όπως μάς πληροφορεί σύγγραμμα μέ στατιστικά στοιχεία του νομού Borsod, όπου υπαγόταν διοικητικά τό Miskolc, οι μή ούνίτες Έλληνες, μολονότι άποτελοΰσαν τό 1/463 του πληθυσμού του νομού, κατείχαν άκίνητα, βοσκοτόπια, και ως πρós τά ιδρύματά τους «κανένα έθνος δέν μπορεί νά τούς παραβληθεί». Στόν κεντρικό δρόμο, στά Ισόγεια τών σπιτιών, καταστήματα, καφενεία και τά ίδια τά οικήματα καταδεικνυαν τόν πλούτο τους¹⁹.

Και στήν περίπτωση του Miskolc είναι έμφανές τό πληθυσμακό μωσαϊκό πού προερχόταν ιδίως από τή δυτική και κεντρική Μακεδονία μέ έμφαση τή Μοσχόπολη²⁰. Η άναζήτηση τής ταυτότητας στή γλώσσα δέν άποτελεί πάντοτε άσφαλές τεκμήριο. Οι μελέτες τών τελευταίων ετών δέν άφήνουν πιά άμφιβολίες για τήν πολυμορφία και τήν πολλαπλότητα ταυτοτήτων, ζήτημα ίσως λίγο παράδοξο για μάς τούς έθισμένους μέ τά έθνικά κράτη του 20ού αιώνα και τις άποκλειστικές ιδεολογίες τους. Η γλώσσα του πλούσιου

17. I. DOBROSSY, Kereskedő csoportok, családok és dinasztikák Miskolc társadalmában a 18. század elejétől a 19. század elejéig [= Έμπορικές ομάδες, οικογένειες και δυναστείες στήν κοινωνία του Miskolc από τις άρχές του 18ου ως τις άρχές του 19ου αιώνα], *A Miskolci Hermann Ottó Múzeum Közleményei* 27 (1991) 153.

18. M. D. PEYFUSS, Die Druckerei von Moschopolis, 1731-1769 [Wiener Archiv für Geschichte des Slawentums und Osteuropas, 13], Wien 1996², σ. 41-47, όπου συζητεί και τήν προηγούμενη βιβλιογραφία.

19. DOBROSSY, Kereskedő csoportok, ό.π., σ. 152, 156.

20. Οι DANOVA - TODOROV, Ελληνικά έγγραφα από το αρχείο της πόλης Miskolc, ό.π., σ. 170, μέ άφορμή τήν ύπαρξη στή βιβλιοθήκη του Miskolc βιβλίων μέ τις άκολουθίες τών Άγιου Ναούμ, Άγιου Κλήμεντος, Άγιών Έπτά Μαρτύρων άναγνωρίζουν στήν πόλη τό «πολύμορφο έθνικό ποίμνιο από τή Μακεδονία».

ἀρχαιακοῦ ὕλικου, πού σήμερα φυλάσσεται στό νομαρχιακό ἀρχεῖο, εἶναι ἡ ἑλληνική, τουλάχιστον ὡς τά μέσα τοῦ 19ου αἰώνα. Στήν ἑλληνική ἔχουν συνταχθεῖ καί τά 16 δεσήματα (θεσπίσματα) ἐσωτερικοῦ κανονισμοῦ τῆς κομπανίας στά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1730, ὁ κανονισμός πού ἀπέρρευσε ἀπό τήν κοινήν συνάθρῃσιν τῆς ἐν Μισκόλτζη [...] ἀδελφότητος τοῦ 1785²¹ καί ἡ ἀναλυτική Κόπια τῆς εὐταξίας [...] εἰς 1801, πού δημοσιεύεται ἐδῶ (Παράρτημα Β'). Ἡ ὀρολογία μέ τήν ὁποία αὐτοαποκαλοῦνται ἴσως νά ἦταν ἕνας ἄλλος δείκτης ταυτότητας, ἀν δέν ὑπῆρχε ἡ ἀμφισημία τῶν ὄρων. Δηλώνονται, λοιπόν, ὡς ὁμοῖοι (κανονισμός κομπανίας δεκαετίας 1730)²², ἡ ἐν Μισκόλτζη τῶν οὐχί ἐννομένων ἀνατολικῶν ὀρθοδόξων ἀδελφότης (κανονισμός 1785)²³, ἡ ἐν Μισκόλτζι τῶν μή Ἐνωμένων ἀνατολικῶν Γραικῶν Ἀδελφότης (1787)²⁴, ἡ ἐν Μισκολτζίω κοινότης τῶν μή ἠνωμένων Γραικῶν (1801)²⁵. Στις ἔριδες ὁμως (1805) πρὸς τοὺς ντόπιους ἐμπόρους ἰσχυρίζονταν «χωρὶς νά ξέρουμε γιατί, μάς ἔβγαλαν τό ὄνομα Csinczar, παρακαλοῦμε νά ὀνομαζόμαστε μέ τό πραγματικό μας ὄνομα 'μακεδονοβλάχοι'»²⁶. Βρισκόμαστε καί ἐδῶ μπροστά σέ μία τυπική περίπτωση μετακίνησης πληθυσμῶν ἀπό τόν εὐρύτερο ἡπειρωτικό, δυτικό καί κεντρικό μακεδονικό χῶρο, ὅπου ἐπικρατοῦσα γλῶσσα τοῦ ἐμπορίου, τῶν συναλλαγῶν, τῆς διοίκησης, τῆς παιδείας ἀνάμεσά τους, ἀλλά καί μέ τοὺς εὐρύτερους συντοπίτες τους, εἶναι ἡ ἑλληνική, ἡ μόνη καλλιεργημένη, ἄλλωστε, γραπτή γλῶσσα, τόσο στοὺς τόπους καταγωγῆς τους ὅσο καί στόν τόπο ἐγκατάστασής τους καί στίς πόλεις τῆς Οὐγγαρίας καί Τρανσυλβανίας μέ τίς ὁποῖες διατηροῦν ἐμπορικές ἐπαφές. Ἡ ἀρωμουνική (βλαχική) εἶναι γιά ἀρκετοὺς ἡ προφορική γλῶσσα τῆς οἰκογένειας, χωρὶς ἀκόμη τῆ δυνατότητα γραφῆς²⁷. Οἱ ἐφημέρι-

21. ΔΑΝΟΝΑ - ΤΟΔΟΡΟΝ, ὁ.π., σ. 175-177, 180-189.

22. Ὁ.π., σ. 175, §1.

23. Ὁ.π., σ. 180.

24. Ἐδῶ, Παράρτημα Α'.

25. Κόπια εὐταξίας, ἐδῶ, Παράρτημα Β'.

26. DOBROSSY, Kereskedő csoportok, ὁ.π., σ. 157. Csinczar ὀνόμαζαν τοὺς ἀρωμόνους στίς σεργβικές ἐπαρχίες.

27. Πά τό πολύπλοκο θέμα τῆς συμβίωσης «Γραικῶν καί Μακεδονοβλάχων» βλ. ἀναλυτικά ΣΕΙΡΗΝΙΑΟΥ, Ἑλληνες στη Βιέννη, ὁ.π., σ. 254-317· ἀλλά καί γενικότερα στήν Ἀψβουργική Αὐτοκρατορία, βλ. Η ΙΔΙΑ, Βαλκάνιοι ἐμποροὶ στην Αψβουργική Μοναρχία, ὁ.π.· Η ΙΔΙΑ, Η Βιβλιοθήκη του Δημητρίου Ν. Δάρβαρη. Παράρτημα: Η Βιβλιοθήκη της Ορθόδοξης Εκκλησίας του Kecskekető Ουγγαρίας (μονογραφία, ὑπό δημοσίευση στή σειρά «Τετράδια Ἐργασίας» του ΙΝΕ/ΕΙΕ), ὅπου καί βιβλιογραφία. Βλ. καί τό μεστό μεθοδολογικό ἀρθρο τῆς ΜΑΡΙΑΣ ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ, Βαλκανική πολυγλωσσία στην αυτοκρατορία των Αψβούργων τον 18ο και 19ο αἰώνα. Ἐνα γοπητευτικό φαινόμενο καί οἱ δυσκολίες των ἐθνικῶν ιστοριογράφων, στό: Διασπορά - Δίπτυα - Διαφωτισμός, ὁ.π., σ. 17-32.

οι της κοινότητας κατά τόν κανονισμό του 1801. Ώφειλαν να είναι έμπειροι αρκετά εις την ελληνικήν και βλαχικήν εις μὲν τὴν ελληνικήν διὰ τὰ καταλαμβάνουν τὴν θείαν γραφήν καὶ τὰ συγγράμματα τῶν ἁγίων πατέρων μας· εις δὲ τὴν βλαχικήν διὰ τὰ διδάσκουν ἀπὸ τὴν καθέδραν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, κάθε κυριακήν διὰ τὶ αἱ γυναῖκες μας, ὅπου ἄλλην γλώσσαν, ἔξω ἀπὸ αὐτὴν δὲν καταλαμβάνουν, δὲν ἤμποροῦν νὰ ὠφεληθοῦν (§ 33 Κόπιας εὐταξίας 1801). Ἄλλὰ ἡ ελληνική εἶναι ἡ lingua franca γιὰ τοὺς ὀρθοδόξους τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης²⁸.

Τὴν ελληνική ἐπιδιώκουν νὰ μάθουν στὰ παιδιά τους οἱ Μισκόλτζιοι ὀρθόδοξοι, ποὺ φαίνονται καὶ κάτοχοι ἑλληνικῶν βιβλίων θρησκευτικῶν, γραμματικῆς, ἱστορίας, παιδαγωγίας, φυσικῶν ἐπιστημῶν²⁹. Οἱ ἐξ αὐτῶν Μοσχοπολίτες³⁰, ἀλλὰ καὶ ὄχι μόνο, -σημαντικὴ εἶναι π.χ. ἡ συμβολὴ τοῦ καταγόμενου ἀπὸ τὴν Καστοριά Ἰωάννη Θωμᾶ Ἰακουμή-, ἐκδηλώνουν πολὺ πρὶν τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ μόρφωσὴ τῶν τέκνων τους, μεταφέροντας

28. G. HERING, Neofit Rilski in Samokov 1828: Bemühungen um die Herausgabe einer frühen Fassung seines griechischbulgarischen Wörterbuchs, ἀνατύπωση στό: Ο ΙΑΙΟΣ, *Nostos, Gesammelte Schriften zur südosteuropäischen Geschichte*, MARIA STASSINOPOULOU (ἐπιμ.), Frankfurt a. M.-Wien 1994, σ. 177-178.
29. V. TODOROV, Catalogue of Greek manuscripts and printed books (17th - 19th century). The collection in Nyiregyhaza, Hungary. Contribution to the history of the Greek Diaspora [Τετράδια Ἐργασίας, 22], Ἀθήνα 1999, βλ. τὰ βιβλία ποὺ ἀνήκουν στοὺς Γ(γ)ιντάλη, Ντόνα, Βρέτα, Παννάκη, Πίλλα, Ὀλλα, Νήσκα, Γεώργιο καὶ Νασούμ Κοζ(ο)μίση, Πέτζιη, στὸν δάσκαλο Ἀποστόλοβι καὶ ἄλλους.
30. Δεγματοληπτικὴ σύγκριση τῶν ὀνομάτων ἀπὸ τοὺς ὑπογράφοντες τοὺς κανονισμοὺς λειτουργίας τῆς κομπανίας-κοινότητας μὲ τὰ ἀπαντιῶντα στὴ μοσχοπολιτικὴ βιβλιογραφία (π.χ.† I. MARTINIANOS, Ἡ Μοσχόπολις 1330-1930 [Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, 21], Στ. Π. ΚΥΡΙΑΚΙΑΝΗΣ (ἐπιμ.), Θεσσαλονικὴ 1957), δελεῖται ὅτι ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς ἰθὺνόντες ἦταν Μοσχοπολίτες, πρβλ. οἰκονομικὴς Ζ(ι)ουπάνου, Πισχάρου, Γιέργκα(ης), Λιαβδάρου (Λιαβδάρις), Βρέτας, Παμπέρη, Νάστου, Λύκας, Ρούσης, Γ(γ)ιντάλη, Πέτζιη, Ντόνα, Πίλλα, Σι(α)γγούνα, Τζάκου καὶ βέβαια τὸ συχνὸ βαπτιστικὸ ὄνομα Νασούμ, τοῦ πολιοῦχου τῆς Μοσχόπολης καὶ τοῦ Miskolc. Ὁ Νασούμ Πισχάρου ἦταν ἄλλωστε ἀπὸ τοὺς δυναμικοὺς μοσχοπολίτες προεστούς στὰ γεγονότα τοῦ 1769 (MARTINIANOS, ὁ.π., σ. 178-180). Γιὰ τὰ μοσχοπολιτικὰ ὀνόματα βλ. Α. ΜΠΟΥΣΜΠΟΥΚΗΣ, Συμβολὴ στη μελέτη τῆς μορφολογίας του μοσχοπολιτικοῦ ὀνόματος, στό: *Μοσχόπολις, Διεθνὲς Συνέδριο, Θεσσαλονικὴ 31 Οκτ.-1 Νοεμ. 1996*, Θεσσαλονικὴ 1999, σ. 171-182 γενικότερα γιὰ τὴ διασπορὰ τῶν Μοσχοπολιτῶν βλ. Φ. ΚΛΙΠΙΡΗΣ, Μοσχοπολίτες ἔμποροι στη Βενετία καὶ στις χώρες τῆς Αὐστρουγγαρίας (18ος-19ος αἰώνας), ὁ.π., σ. 97-107· Α. ΚΟΛΤΣΙΔΑΣ, Οἰκονομικὴς δραστηριότητες τῶν Μοσχοπολιτῶν ὡς παράγοντας διαφωτιστικῆς καὶ πολιτισμικῆς μετακένωσης στον Ἑλληνισμό, στό: *Μοσχόπολις*, ὁ.π., σ. 109-121· Ι. ΠΑΠΑΔΑΡΙΑΝΟΣ, Ἡ Μοσχόπολις καὶ ἡ συμβολὴ τῆς στον οικονομικὸ καὶ πνευματικὸ βίω τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης-Βαλκανικῶν χωρῶν (18ος-19ος αἰ.), στό: *Μοσχόπολις*, ὁ.π., σ. 183-190.

τήν αγάπη γιά τά γράμματα όπως καί στήν πόλη ἀφετηρίας τους, όπου είχε ἀκμάσει τυπογραφείο³¹, ἀκαδημία³². Τό 1785 ἡ συνάθροισις τῆς ἀδελφότητος ἀποφάσισε νά ἀνανεώσει τό συμβόλαιο τοῦ ἐπί τριετία ἤδη δάσκαλου Ἰωάννη Ἀποστόλοβικ(τς) (ἢ Ἀποστολίδη ἢ Αἰτωλοῦ)³³ μέ τόν ἰσχυρισμό: Ἐπειδή ἕως τήν σήμερον ἀνάμεσα ἀπό τούς μαθητάς τόν ὀλίγους εἶδαμε προκομμένους, νά ἔμαθαν κἄν ἀπλά Ἑλληνικά νά μιλήσουν, νά κάμῃ ὁ Διδάσκαλος τόν τρόπον νά μαθαίνουν οἱ μαθηταί λέξεις, κανονικῶς νά ὀμιλήσουν, νά μὴν τούς ἀφίσῃ νά ὀμιλήσουν βλάχικα μέ κανέναν τρόπον (1)³⁴. Ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀνήκειν στή μορφωμένη ἑλληνοφώνη ἐλίτ εἶναι ἐμφανής. Τά ἑλληνικά ἦταν

31. PEYFUSS, Die Druckerei von Moschopolis, δ.π.
32. Σ. ΚΕΚΡΙΑΣ, Η Νέα Ακαδημία της Μοσχόπολης και η ακτινοβολία της στον βαλκανικό χώρο, στό: *Μοσχόπολις*, δ.π., σ. 79-95, όπου καί βιβλιογραφία.
33. Κἀταγόταν ἀπό τό Μεσολόγγι, σπούδασε στή Σμύρνη, δίδαξε στήν Κοζάνη καί φαίνεται ὅτι δίδαξε καί στό Μίσκολε ἀπό τό 1782 ὄς τό 1811, ὅποτε καί πέθανε [Ö. FÜNES, Todesgedicht über Ioannes Aitolos aus dem Jahre 1811, *Μακεδονικά* 8 (1968) 405-407· πρβλ. Φ. ΗΛΙΟΥ, Ἑλληνική Βιβλιογραφία τοῦ 19ου αἰώνα. Βιβλία-Φυλλάδια, τ. Α', 1801-1818, Ἀθήνα 1997, ἀρ. 1811.43]. Στό ἀρχεῖο τοῦ Μίσκολε σώζεται χειρόγραφο τοῦ μέ κείμενα διδακτικοῦ περιεχομένου καί ἄλλα, τό ὅποιο χρονολογεῖται τουλάχιστον ἀπό τό 1770. Τό 2001, κατά τό ἐρευνητικό μου ταξίδι στό Μίσκολε, ἐνόησα τό χειρόγραφο (0,21x30, φφ. 378) στό Hermann Ottó Múzeum, ὅπου τότε φυλασσόταν τό ἀρχεῖο τῆς κοινότητος τοῦ Μίσκολε. Τό ἐρευνητικό αὐτό ταξίδι πραγματοποιήθηκε τότε, χάρι στήν ὑποστήριξη τοῦ Εἰδικοῦ Λογαριασμοῦ Κονδυλίων Ἐρευνας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Εὐχαριστῶ θερμᾶ τίς ἀρχές τοῦ Πανεπιστημίου γι' αὐτήν τήν ὑποστήριξη. Τό χειρόγραφο όπως καί τό λοιπό ἀρχεῖο σώζεται σήμερα στό Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár Miskolc, A Miskolc Gördögkeleti Bgyházközség Irtató, d, Vegyes iratok 1721-1944, doboz 8. Μνεία του εἶχε γίνει ἀπό τούς ΔΑΝΟΒΑ - ΤΟΔΟΡΟΝ, Ἑλληνικά ἔγγραφα, δ.π., σ. 173. Στήν πρώτη σελίδα τοῦ μεκτοῦ χειρογράφου ὑπάρχει ἡ σφραγίδα τῆς κοινότητος *Ἡ ἐν Μισκόλτζι Ἀνατολικῶν Ὁρθόδοξων Κοινότης τῆς τῶν Ἑλλήνων Κοινότητος, 1786* καί ἀναγράφεται ἐπίσης Ἐκ τῶν τοῦ Ἰωάννου Ἀποστόλου τοῦ Αἰτωλοῦ. Τό χειρόγραφο περιλαμβάνει μεταξύ ἄλλων *Βίον Ἀπολλωνίου Ἀλεξανδρείας τοῦ Γραμματικοῦ* (φφ. 98), στό φ. 99τ σημειώνεται 1770 Σεπτ. ἰβ', *Τῆς τοῦ Ἀπολλωνίου γραμματικῆς τῶν στοιχείων παράφρασις Ἀρχαί τοῦ ἄλλα στοιχείου [...]*, ἀκολουθεῖ ἐνθετο ὕλικό μέ ἀποσπάσματα ἀρχαίων κειμένων, γραμματικά φαινόμενα, κεφάλαια περὶ ρητορικῆς κ.ἀ. Τό χειρόγραφο καταλογογραφήθηκε μαζί μέ ἄλλο ὕλικό τόν Νοέμβριον 2005, στό πλαίσιο τοῦ προγράμματος ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ II, ἀπό τούς συνεργάτες τοῦ προγράμματος κ.κ. Βασιλική Σειργηλίδου καί Ἰταρο Μαντούβαλο, ὁ ὅποιος καί προχώρησε σέ μεταγραφή ἔγγραφων καί φωτογράφηση ὕλικου γιά λογαριασμό τοῦ προγράμματος. Πά τήν ἐπιμέλειά τους, όπως καί τῶν λοιπῶν συνεργατῶν τοῦ προγράμματος, ἐκφράζω σ' ὄλους τίς θερμές εὐχαριστίες μου. Ἰδιαίτερα γιά τίς ἀνάγκες τοῦ συγκεκριμένου ἀρθρου μου ὁ κ. Μαντούβαλος μέ βοήθησε μέ μεταφράσεις καί σύγκριτικῆς βιβλιογραφίας καί τόν εὐχαριστῶ διπλά. Πά τόν Ἀποστόλοβικ καί γιά τό σχολεῖο στό Μίσκολε βλ. καί ΜΑΝΤΟΥΒΑΛΟΣ, *Miskolc - Sátoraljaírhely - Βουδαπέστη*, δ.π., σ. 356-357, όπου καί βιβλιογραφία.
34. Βλ. ἀπόφαση τῆς κοινότητος τοῦ Μίσκολε, 1785, γιά τή λειτουργία τοῦ σχολείου καί τόν ρόλο τοῦ δασκάλου, ΔΑΝΟΒΑ - ΤΟΔΟΡΟΝ, Ἑλληνικά ἔγγραφα, δ.π., σ. 178, ἀρθρο 2α.

ή γλώσσα για τήν πρόοδο, αλλά όχι μόνο, αν λάβομε υπόψη μας τί ισχυρίζονται, δυό χρόνια αργότερα, τό 1787 (έδω, Παράρτημα Α'), εκδηλώνοντας τό έντονο ένδιαφέρον για τή λειτουργία τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου: Κάθε φιλόχριστος χριστιανός, γνωρίζει καλύτερα πώς ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ πηγή τῶν ἀγιασμάτων μας, καί ἡ ἐλθότης τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς μας, καί πώς τό ἑλληνικόν σχολεῖον εἶναι τό μόνον μέσον τῆς προκοπῆς καί μαθήσεως τῶν Νέων, εἰς τὰ ἑλληνικά γράμματα, τῶν ὁποίων τήν ὠφέλειαν, καί ὁ μέγας Βασίλειος γνωρίζοντας ἐστελλε τοὺς Νέους τῶν χριστιανῶν, ἀπό τήν Καισάρειαν, εἰς τήν Ἀλεξάνδρειαν, νά σπουδάσουν, ὡσαν ὁποῦ δι' αὐτοῦ τό ἑλληνικόν μας γένος ἤμπορῆ νά ξαναλάβῃ ἐκεῖνην τήν πατρῶαν δόξαν ὁποῦ ἔχασε, καί νά ἀποφύγῃ τήν σημερινήν κατηγορίαν, μέ τήν ὁποίαν ὅλοι σχεδόν οἱ Εὐρωπαῖοι, διὰ τήν ἀμάθειαν, καί τήν ἀμέλειαν ὁποῦ ἔχομεν εἰς τήν σπουδήν, ὡς προκισμένους μᾶς κηρύττουσι, καί ὡς βαρβάρους μᾶς ὀνομάζουσι. Καί ποίους; ἡμᾶς, ἡμᾶς Ἀδελφοί, ἀπό τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἔλαβον τό φῶς τῆς μαθήσεως καί τῆς γνώσεως [...]³⁵. Καί τό ένδιαφέρον συστηματοποιεῖται, τό σχολεῖο μᾶλλον ὑφίσταται ἤδη τό 1794, πάντως τό 1801 λειτουργεῖ: ἠλεῆθημεν, μέ οἰκοδομήν ἐκ θεμελίων νέας ἐκκλησίας³⁶, καί μέ σχολεῖον ἑλληνικόν, καί κοινόν, πρὸς φωτισμόν, καί προκοπήν τῶν τέκνων μας³⁷, καί Οἱ διδάσκαλοι ὁμοίως χρεωστοῦν νά μεταχειρίζωνται εἰς τήν παράδοσιν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων συντόμους, καί εὐκόλους τρόπους, καθὼς καί εἰς τὰ ἐδῶ σχολεῖα, διὰ νά προκόπτουν οἱ μαθηταί, τόσοι εἰς τήν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὅσοι καί εἰς τήν εἰδῆσιν τῶν δογμάτων τῆς ἱερᾶς ἡμῶν πίστεως, καί χρηστότητα τῶν ἠθῶν. διὰ τί μέ τοῦτο θέλουν γένη καί καλοὶ χριστιανοί, καί καλοὶ πολιτικοί³⁸. Μόλις στά 1807 ἀπαντᾷ ἡ μνελα για τό κληροδότημα τῆς Αἰκατερίνης 'συμβίας τοῦ Μακαρίτου Ἀναστασίου Μάχα' ἀπό τήν Πέστη, πού ἀφιέρωσε κατά τή διαθήκη της εἰς τό ἐν Μισκόλτζι τῶν Ἀνατολικῶν Ὁρθοδόξων οὐχί ἠνωμένων χριστιανῶν, Σχολεῖον τῶν Βλάχων, διὰ παντοτεινόν φονντάτζιον [κληροδότημα] 6000 f. Μέ τέτοιον σκοπὸν πῶς ἀπὸ τό διάφορον αὐτῶν νά εὔρουν οἱ πρόεδροι δύο παιδιά βλάχικα νά τὰ διδάξουν, νά τὰ ἐνδῆσουν, νά τὰ θρέψουν³⁹. Τό συγκι-

35. Ἐδῶ, Παράρτημα Α'. Ὁ κ. Ἰταρος Μαντούβαλος ἔχει μεταγράψῃ σέ ἠλεκτρονική μορφή, στό πλαίσιο τοῦ προγράμματός μας, ἀρκετὸ ἀρχαῖο ὄλικὸ πού ἀφορᾷ στά θέματα τοῦ σχολείου.

36. Βλ. ΜΑΝΤΟΥΒΑΛΟΣ, Miskolc - Sátorajtájhely - Βουδαπέστη, δ.π., σ. 358-359.

37. Ἐδῶ, Παράρτημα Β'.

38. Ὁ.π., § 35, σ. 302-303.

39. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár Miskolc, A Miskolci Gőrgykeleti Egyház Község, fond d., Vegyes iratok 1721-1944, doboz 6, σ. 10, 15 Ἰουλίου 1807. Στὸ Πόζναν καί στὴν Πολωνία γενικά ἐδικειόνταν οἱ Μοσχοπολίτες στὸ ἐμπόριο κρασιῦ· ΚΙΛΙΠΙΡΗΣ, Μοσχοπολίτες ἔμποροι, δ.π., σ. 104.

νητικό ενδιαφέρον για τό σχολείο μαρτυρεί και ἡ καταγραφή τῶν συνδρομητῶν καί τῶν 241 'φουντατζίων' τοῦ σχολείου, τό 1809, πού ἀνερχόταν στό ὑψηλό ποσό τῶν 58.420 f., γεωγραφικά ξεπερνοῦσε τά στενά ὄρια τῆς πόλης καί ἔφθανε ὡς τή Βιέννη, τό Κοινοπολιτ. Οὐγγαρία, τήν Πέστη, τή Λεχία (Πολωνία), τό Πόζναν⁴⁰, σέ πόλεις ὅπου ἑξακτινώνονταν ἡ ἑλληνοβλαχική διασπορά. Ἡ φροντίδα γιά τήν καλλιέργεια τῆς ἑλληνικῆς κινεῖται μέσα στό πνεῦμα τοῦ Δανιὴλ Μοσκοπολίτη, πού στό *Τετράγλωσσον Λεξικόν* του καλοῦσε: Ἄλβανοί, Βλάχοι, Βούλγαροι Ἀλλόγλωσσοι, χαρητε/Κι ἐτομασθήτε δλοι σας, Ῥωμαῖοι νά γενήτε./ Βαρβαρικήν ἀφήνοντες γλῶσσαν, φωνήν καί ἤθη./ ὅπου στοὺς ἀπογόνους σας νά φαίνωνται σάν μύθοι./ Γένη σας νά τιμήσετε, ὁμοῦ καί τὰς Πατρίδας, τὰς Ἀλβανοβουλγαρικὰς κάμνοντες Ἑλληνίδας [...]/ Λαοὶ οἱ πρὶν ἀλλόγλωσσοι, ἀλλ' εὐσεβεῖς τὰ θεῖα./ Ῥωμαίων ν' ἀποκτήσετε γλῶσσαν καί ὁμίλιαν./ Μεγάλως ὠφελούμενοι καί στό ἐπάγγελμά σας, /Κ' εἰς ὅλα τὰ ἐμπορικὰ ἐπιχειρήματά σας.[...]⁴¹. Οἱ πάροικοι καί στό Μισκόλτ, λοιπόν, ὀδηγοῦνταν μέσα ἀπὸ τίς ἐμπειρίες καί τίς ταυτότητες τοῦ στενότερου καί εὐρύτερου χώρου ἀφρηρίας, σέ μιά ἐποχὴ πού δέν εἶχαν διαμορφωθεῖ πλήρως οἱ νεωτερικὲς ἐθνικὲς ταυτότητες. Μετακινούνταν σέ χώρους μέ διάφορες γλωσσικὲς κοινότητες καί ἰσορροποῦσαν μέσα ἀπὸ ἐσωτερικὲς ἀτομικὲς, οἰκογενειακὲς, ὀμαδικὲς συγκρούσεις καί ἀμφιταλαντεύσεις πού προέκυπταν, ἀπὸ τὴ μιά, ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τοῦ ἀνήκειν στό κυρίαρχο οἰκονομικὰ ἀλλὰ καί ἰδεολογικὰ ἑλληνογλωσσό περιβάλλον, στό ὁποῖο αἰσθάνονταν ἐνταγμένοι καί οἰκεῖοι, καί ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀπὸ τίς προκλήσεις τοῦ νέου πολυεθνικοῦ,

40. Borsod Abaúj Zemplén megyei Levéltár, A Miskolci Görögkeleti Egyházközség, fond d. Vegyes Iratok 1722-1944, δόξος 2, Φιλιάδα (No 52) εἰς τὴν ὁποίαν Σημαδεύονται τὰ Ὄνόματα τῶν Συνδρομητῶν, εἰς τὰ Φουντάτζια τοῦ Σχολείου, ἔχει μεταγραφεῖ ἠλεκτρονικὰ γιά λογαριασμὸ τοῦ προγράμματος.

41. *Εἰσαγωγικὴ Διδασκαλία περιέχουσα Λεξικόν Τετράγλωσσον τῶν τεσσάρων κοινῶν Διαλέκτων ἴτοι τῆς ἀπλῆς Ῥωμαϊκῆς, τῆς ἐν Μωσῖα Βλαχικῆς, τῆς Βουλγαρικῆς, καί τῆς Ἀλβαντικῆς.* [...] Συντεθεῖσα [...] παρὰ τοῦ [...] Κυρίου Δανιὴλ τοῦ ἐκ Μοσκοπόλεως. [...] 1802, χ. σελ.) γιά τό λεξικό βλ. ΑἴΤΕΛΙΚΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα στὰ Βαλκάνια (1750-1850). Τὸ Τετράγλωσσον Λεξικὸν τοῦ Δανιὴλ Μοσκοπολίτη, Τριάντινα 1988. Πά τόν ρόλο τῆς ἑλληνικῆς παιδείας στὴ διαμόρφωση ἢ καί στὴ χρονικὴ ἀναστολή τῆς ἐμφάνωσης τῆς βουλγαρικῆς ἐθνικῆς ἰδέας βλ. τὴν πρόσφατη διδακτορικὴ διατριβὴ τοῦ Β. ΜΑΡΑΓΚΟΥ, Πάσιος Χιλανδαρινὸς καὶ Σωφρόνιος Βράτσης. Ἀπὸ τὴν Ορθόδοξη Ἰδεολογία στὴ Διάπλαση τῆς Βουλγαρικῆς Ταυτότητας, Τμήμα Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν, Σχολὴ Νομικῶν, Οἰκονομικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν, Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, Ἀθῆνα 2005, ἰδίως σ. 1-28, 190-270· ἐνδιαφέρουσα θεωρητικὴ συζήτηση στό Ρ. ΚΥΤΡΟΜΙΛΙΔΕΣ, 'Imagined Communities' and the Origins of the National Question in the Balkans, *European History Quarterly* 19/2 (1989) 149-192 (ἐκἀνέκδοση στό Ρ. ΚΥΤΡΟΜΙΛΙΔΕΣ, *Enlightenment, Nationalism, Orthodoxy. Studies in the Culture and Political Thought of South-Eastern Europe*, Variorum, Hampshire 1994).

πολύγλωσσου περιβάλλοντος της Αψβουργικής Αυτοκρατορίας. Ήδη πολυγλωσσία στη διασπορά και οι προσπάθειες 'θεραπείας' της αποδεικνύουν ακόμη περισσότερο τις συγκρούσεις ή και τις τάσεις συγκερασμού ή και φάσεις αφύπνισης που βίωναν οι πάροικοι ζώντας στις προκλήσεις ενός πολύγλωσσου, ευρωπαϊκού περιβάλλοντος και μάλιστα κατά την περίοδο των φώτων και της εμφάνισης των εθνικών κινημάτων⁴².

Τά 16 *ἀναγκέα δεσήματα* (θεσπίσματα) του χειρόγραφου εσωτερικού κανονισμού της κομπανίας των μέσων της δεκαετίας του 1730, ο επίκλης χειρόγραφος κανονισμός της *ἐν Μισκόλτζη* [...] *ἀδελφότητος* του 1785, που *ἐθεσπῆσαμεν* [...] *ἡμεῖς ὄλλοι οἱ ἐδῶ εὐρισκόμενοι ἰδιοχειρῶς τὰ ὑπεγράψαμεν, ὁ δὲ προεστῶς μας καὶ οἱ ἐπίλοιποι ὀμνεγμένοι* [...] *ἔβαλλαν τὸν ὄρκον τους καὶ ἡ ἀναλυτικὴ Κόπια τῆς εὐταξίας* [...] *εἰς 1801* ἀποτυπώνουν, σὲ διάστημα ὀγδόντα περίπου χρόνων, μιά ἐξέλιξη δομῆς καὶ ὀργάνωσης. Τὰ τρία αὐτὰ κείμενα εἶναι καὶ τὰ μόνα γνωστά ἀπὸ τὴν ὥς τώρα ἔρευνα. Τὰ 'δεσήματα' ὑπέγραψαν 38 *ἀδελφὰ στέργοντα* *νά τὰ κρατίσουν ὄλλα*. Τὴ διαφύλαξη τῶν 30 *πούγκων* ἐπικύρωναν μὲ τὸν ὄρκο τους ἐνώπιον τοῦ ἱερέα καὶ τοῦ δασκάλου καὶ μὲ τὶς ὑπογραφές τους ὁ *προεστῶς καὶ οἱ ἐπίλοιποι συμβοηθοὶ καὶ συμβουλάτορες ὀμνεγμένοι*, συνολικὰ ἔννιά ἐκπρόσωποι γιὰ λογαριασμό τῶν μελῶν τῆς ἀδελφότητος, πού εἶχε προχωρήσει σὲ στάδιο συστηματικότερης ὀργάνωσης. *Αἱ 38 Διαταγαὶ* τῆς κοινότητος τοῦ 1801 ἐγκρίθηκαν ἀπὸ τὸν προεστῶτα, τὸν δευτερεύοντα προεστῶτα καὶ τοὺς λοιποὺς *ὀμνεγμένους* τῆς *ῶδεκάδας* στίς 15 Δεκεμβρίου 1801 καὶ ἐπικυρώθηκαν σὲ κοινὴ συνάθροιση τῶν 47 ἀδελφῶν τῆς κοινότητος, στίς 19 τοῦ ἴδιου μήνα⁴³. Ἡ διατύπωση, ἡ διαδικασία πού ἀκολογήθηκε κατὰ τὴ σύνταξη, ὄλλα καὶ τὸ περιεχόμενο τῶν κειμένων ἀναδεικνύουν τὴ διοικητικὴ, οἰκονομικὴ, κοινωνικὴ ἐξέλιξη καὶ ἐδραίωση πού γνώρισε ἡ ἐγκατάσταση τῶν ὀρθοδόξων στὸ Μισκόλτς. Μὲ προσιτό, ἐθιμκὸ γλωσσικὸ ὕφος τὰ *δεσήματα* ὑπέβαλλαν στὰ μέλη τῆς κομπανίας τοὺς αὐστηροὺς ἠθικοὺς κανόνες τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἀποτροπῆς ἀπὸ τὴν κλοπὴ, τὴν πορνεία, τὴ μέθη, τὴν ἐπιτορκία, ἀπαιτοῦσαν τὸν σεβασμὸ τῶν *μαθητᾶδων καὶ φατουραίων* ἀπέναντι στοὺς *μπασιᾶδες τους*⁴⁴, ὄλλα καὶ τὶς ὀρχές ἀλληλοσεβασμοῦ τῶν συντρό-

42. ΟΛΓΑ ΚΑΤΣΙΑΡΔΗ-HERING, Ἐπικαίδευση στὴ Διασπορά. Πρὸς μιά παιδεία ἑλληνικὴ ἢ πρὸς «θεραπεία» τῆς πολυγλωσσίας, στὸ: *Νεοελληνικὴ παιδεία καὶ κοινῶνία, Πρακτικὰ Διεθνούς Συνεδρίου ἀφιερωμένου στὴ μνήμη τοῦ Κ. Θ. Δημαρά*, Ἀθήνα 1995, σ. 153-177.

43. Δώδεκα ὀμνεγμένους καὶ προεστῶτα διέθετε καὶ ἡ κομπανία τοῦ Σμπόλου τὸ 1666, ΔΕΣΠΟΙΝΑ-ΕΠΙΡΗΝΗ ΤΣΟΥΡΚΑ-ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ, Ἡ ἑλληνικὴ ἐμπορικὴ κομπανία τοῦ Σμπόλου Τρανσυλβανίας 1636-1848. Ὀργάνωση καὶ δίκαιο, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 288.

44. ΔΑΝΟΝΑ-ΤΟΔΟΡΟΥ, Ἑλληνικὰ ἔγγραφα, ὄπλ., σ. 176· ἐπρόκειτο γιὰ τοὺς ἐργοδότες στὴν

φων κατά την οικονομική συνεργασία στα μπόλτια⁴⁵, τις υποχρεώσεις απέναντι στην κομπανία, συνεπώς και απέναντι στις προσταγές του προεστού, και βέβαια τή μέ κάθε φροντίδα διαφύλαξη της κοινωνικής έσωστρέφειάς της και την τήρηση κανόνων για την αύξηση των μελών. Άπουσιάζει από τό πρωτόλειο αυτό κείμενο, πού θυμίζει αντίστοιχα εκείνων πού άπαντούν στις τρανσυλβανικές κομπανίες, κάθε πρόνοια για τή διοικητική δργάνωση τής κομπανίας και κάθε άναφορά πρός τις τοπικές άρχές. Είναι άκόμη ή έποχή του προσανατολισμού και τής αυτοπροστασίας απέναντι στον κοινωνικό και οικονομικό περιγυρο και καλό είναι νά τηρούνται οι οικείες τους, από την πατρίδα, ήθικές άρχές συντεχνιακής δργάνωσης. Πενήντα χρόνια μετά, τό 1785, ή κατάσταση έχει αλλάξει τό διαπιστώνει κανείς από την αύξηση νέων επήλυδων, από την τάση για επικράτηση δρισμένων οικογενειών, από την αυστηρότερη διοικητικού περιεχομένου γλώσσα των πούνκτων και κανόνων τής αδελφότητας. Είναι έμφανές ότι ή αδελφότητα διατηρεί άκέραιο τον χαρακτήρα τής κομπανίας, αλλά έχει και ώρμη διοικητικό σύστημα μέ προεστώτα, δμνεγμένους και συμβουλάτορες, κατά τό σύστημα των αντίστοιχων κομπανιών τής εύρύτερης περιοχής, πού θά φροντίζουν για την εκκλησία, τό σχολείο, τον διδάσκαλο, αλλά και τις ύποθέσεις τής αδελφότητας. Τό καινούργιο στοιχείο είναι ή έσωτερική διαφοροποίηση όσων δικαιούνται νά είναι μέλη της. Σύμφωνα μέ την άλλαγή τής νομοθεσίας του 1774, όφειλαν νά καταθέσουν όγκο πίστης στον βασιλιά και νά μεταφέρουν τις οικογένειές τους στην Ούγγαρία όσοι επιθυμούσαν νά εργάζονται στις τοπικές άγορές. Άποφασίσθηκε, λοιπόν, νά αποκλειστούν πλέον οι άνθρωποι τής τουρκίας οι μη δμνεγμένοι εις τό εύκλεές βασίλειον [...] τής τωρινής μας πατρίδος Ούγγαρίας⁴⁶. Ή άποφασιστική αυτή καμπή, ενώ δέν έφερε άμεσες, ριζικές άλλαγές στη συντεχνιακού τύπου δργάνωση τής κομπανίας μέ τή διατήρηση των αυστηρών ήθικων, δεσμευ-

δργάνωση των κομπανιών, βλ. ΤΣΟΥΡΚΑ-ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ, Ή έλληνική έμπορική κομπανία του Σμπίου, δ.π., σ. 177, 209.

45. ΔΑΝΟΝΑ - ΤΟΔΟΡΟΝ, Ελληνικά έγγραφα, δ.π., μπόλτια ήταν τά καταστήματα τής κομπανίας.
 46. ΔΑΝΟΝΑ - ΤΟΔΟΡΟΝ, Ελληνικά έγγραφα, δ.π., σ. 184, άρθρο 17: *Εις τά παλαιά κατάστουχα τής κομπανίας και κοινότητός μας, εδρίσκονται περισσοί γραμμένοι νά έκαμαν χουσιμέτι και νά στοχάζονται όσάν άληθή μέλη τής κοινότητος ήπειδή όμως και εις τους άπερασμένους καιρούς έτούτη ή αδελφότης εις άλλα δικαιολογήματα θεμελιώνεν τά προνόμιά της, πολλά διάφορα από έτούτα, εις τά όποια τίν σήμεραν εύρισκόμεθα, καθώς είναι τοις πάσιν γνωστόν, ότι άφου έβάλαμεν τον όγκον τής έμπιστοσύνης διά παντοτεινά πρός τό Εύκλεές βασίλειον τής Ούγγαρίας, και Αθών τής Λουσστίας, έλαβεν και ή κυβέρνησις τής Έπιστοσίας έλλην μορφήν πολλά διάφορον από την πρώτην. Διά τοϋτο την σήμεραν θεσιζόμε διά πάντοτες, εκείνους μόνον νά πάρωμεν εις την αδελφότητα, οι όποιοι είναι δμνεγμένοι διά την έμπιστο-*

τικῶν κανόνων, τῶν περισσότερων τουλάχιστον, τίς δικαστικές ἀρμοδιότητες τῶν προεστώτων γιά τά μέλη της, τήν ἐπέμβαση καί τόν ἔλεγχο στίς κοινές οικονομικές λειτουργίες τῶν μελῶν ἀλλά καί στόν σεβασμό καί στήν πειθαρχημένη τήρηση τῶν καταστάσεων τῶν καλφάδων, τῶν κορρεσπονδέντζικῶν τους, καθιστά ἐμφανή τή φροντίδα γιά τήν ἐπί τό συστηματικότερο διοικητική ὀργάνωση τῆς ἀδελφότητος.

Τό συνολικότερο καί δλοκληρωμένο βῆμα θά γίνει μέ τήν *Κόπια εὐταξίας* τοῦ 1801. Τό πραγματικά θαυμαστό κείμενο εἶναι γραμμένο σέ ἀπλή, λόγια γλώσσα, ἀπό ἄγνωστο μας, ὡς τώρα, συντάκτη -πιθανόν τόν δάσκαλο Ἰωάννη Ἀποστόλοβιχ⁴⁷-, μέ περιεχόμενο θεοσοφικό, μέ συχνά παραθέματα ἀπό κείμενα τοῦ Εὐαγγελίου, τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων⁴⁸, τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, μέ σκοπό τήν ὑπόμνηση τοῦ ἠθικοῦ καθήκοντος τῶν μελῶν, μέ ἐπιδράσεις μᾶλλον ἀπό τή σχολή τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου⁴⁹, μέ φιλοσοφικό, νομικό καί ἐνίοτε οὐτοπικό ὕφος, πού ὅμοιό του δέν ἔχει ἐντοπισθεῖ ὡς τώρα σέ ἄλλο κοινοτικό καταστατικό. Ὁ γλαφυρός πρόλογος ἀποτυπώνει τήν πολύχρονη διαδρομή καί στερέωση τῆς κοινότητος, πού τά μέλη της δέν εἶναι πιά οἱ πολλοί ἀλίγοι τόν ἀριθμόν [...] ὅπου ἦτον εἰς τόν τυραννικόν ἀκόμα ζυγόν τοῦ Τούρκου, ἀλλά ὄσοι μέ στερέωσιν καί προκο-

σύνη πρὸς τόν Ἀθῶνοντο Καίσαρά μας, ἀπὸ τῆς Ἀουστρίας, καί πρὸς τὸ Εὐκλεές βασιλεῖον τῆς Οὐγκαρίας, καί ὁ τοιοῦτος νὰ εἶναι μαρτυρημένοι, διὰ καλὸς, τίμιος, θεοφοβούμενος, σφραγῆν, καί τὰ ἐξῆς ἐνάρετος, καί ἐνείνους μόνον νὰ γνωρίσωμεν διὰ ἀληθῆ μέλη τῆς κοινότητος μας, οἱ ὅποιοι καί ἔργῳ καί λόγῳ Κυρίου τὴν δῆναμίν τους σύντρεχουσιν καί κάμνουσι βοήθιον διὰ τὴν οἰκοδομήν τῆς Ἐκκλησίας καί σχολείου μας καί τοῦ ὀργανοτροφίου, [...] καὶ νὰ βοηθήσῃ ἢ εἶναι ἀν[θρώπων]ος τῆς τουρκίας, τὸν ὁποῖον οἱ νόμοι τῆς τωρινῆς μας πατρίδος Οὐγκαρίας τὸν ἐμποδίζουσιν τὸν τοιοῦτον μὲ κἀνέναν τρόπον νὰ μὴν τὸν δεχθῶμεν.

47. Ἀνάμεσα στοὺς ὑπογράφοντες 12 ὀνομαζόμενους εἶναι καί τὸ ὄνομα 'Διδ. Ἰω. Ἀποστολ.', νὰ ὑποθέσουμε ὅτι πρόκειται γιά τόν δάσκαλο τῆς κοινότητος, Ἰωάννη Ἀποστόλοβιχ;
48. Ἀνάλογες θερησκευτικῶ περιεχομένου προσαγές περιλάμβαναν καί τὰ Θεοσοφία τῆς κομπανίας τοῦ Σμπίου τοῦ 17ου αἰῶνα, ΤΣΟΥΡΚΑ-ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ, Ἡ ἑλληνική ἐμπορική κομπανία τοῦ Σμπίου, ὀ.π., σ. 256-260.
49. Ἀνίσως ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ προπάτωρ ἡμῶν Ἀδάμ ἤθελεν ἀπομείνῃ εἰς τὴν ἀθωότητα ἐκείνην, εἰς τὴν ὅποιαν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸν ἐπλασε βέβαια μοναχὸς ὁ φυσικὸς νόμος, ὅπου εἰς αὐτὸν ἔδωκεν, ἤθελεν ἦσθαι ἀρκετὸς νὰ τὸν ὀδηγήσῃ, εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ ὀρθά, καί τὸν ποιητὴν τοῦ Θεοῦ, καί τὸ χρέος ὅπου πρὸς αὐτὸν ὡς πλάσμα ἔχρωστοτοῦτος, ἔδῳ, Παράρτημα Β', σ. 30. Πά τῆ Σχολῆ τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου βλ. Δ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ, Ἡ ἐμφάνιση τῆς Σχολῆς τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου στήν 'τουρκοκρατούμενη' ἑλληνική κοινότητα. Ἡ ἀνάγκη μᾶς νέας Ἰδεολογίας, Ἀθήνα 1980 καί Ο Ἰαῖος, Ἡ ἐμφάνιση τῆς Σχολῆς τοῦ Φυσικοῦ Δικαίου στήν 'τουρκοκρατούμενη' ἑλληνική κοινότητα. Ἡ πρώτη μετακένωση, Ἀθήνα 1983.

πήν φρόντισαν για την οικοδομήν εκ θεμελίων νέας εκκλησίας⁵⁰ και προχώρησαν στη δημιουργία σχολείου, και φροντίζουν για την ίδρυση ορφανοτροφείου, αποτελούν πλέον ένα μέρος όχι εύκαταφρόνητον της πολιτείας ταύτης Μίσκολτς, διατυπώνουν τόν σεβασμό τους για τους αυστριακούς αυτοκράτορες Μαρία Θηρεσία, Ίωσήφ Β', Λεοπόλδο Β', Φραγκίσκο Α' (Β') και με τόν όρκο εμπιστοσύνης στον βασιλέα της Ούγγαρίας γνήσια τέκνα της πατρίδος μας ανεγνωρισθμεν, εξεφωνήθημεν, και με νομικά άρθρα έβεβαιώθημεν. Πά πρώτη φορά είναι ρητά σαφές ότι υπόκεινται στον έλεγχο των τοπικών αρχών της κομητείας του Borsod, για την επικύρωση της εκλογής των τοπικών τους αρχόντων (§ 5). Αποτυπώνεται ή διπλή ταυτότητα και οι έξι αυτής απορρέουσες συμβατικές υποχρεώσεις, που επιβάλλουν την επανεξέταση των διαταγών των προγόνων μας, την αποσαφήνιση των αναθεματισμών όπου εκφανούν έναντιον εις εκείνους όπου φαίνοντο άπειθεις. Διατηρεί, λοιπόν, τό νέο κείμενο ορισμένες από τις παραγράφους που παραπέμπουν στον χαρακτήρα της κομπανίας και στις ήθικες υποχρεώσεις των μελών μεταξύ τους (§§ 19, 29, 30, 36, κ.ά.), όπως στο λιτό και σεμνό της ένδυμασίας (§ 31), στην ύπακοή προς τους μπασιάδες (§ 37), αλλά χωρίς τό άφοριστικό ύφος των δεσμημάτων. Επιβάλλεται ή νομική περιχαράκωση της κοινότητας -ένδεικτική είναι ή άπουσία του όρου κομπανία, μολονότι ύπονοείται συχνά ή ύπαρξή της- και δίνεται έμφαση στη σαφή διατύπωση των όρων διοικητικής λειτουργίας της κοινότητας, εκλογής αρχόντων κ.ά. Η εκλογή του πρώτου και δεύτερου προεστώτος, των νοταρίων, της δωδεκάδος, του έπιμελητή των φουντατζίων (κληροδοτημάτων), των επιτρόπων της εκκλησίας με τη μέθοδο των τριακοσίων σφαιριδίων (διακοσίων μαύρων και ένατό άσπρων) διασφάλιζε τή μυστικότητα και τό άδιάβλητο (§ 2). Η τριετής διάρκεια των προεστώτων και τό δικαίωμα επανεκλογής έξασφάλιζε τή συνέχεια, ενώ διελειδες άσφαλείας στην τήρηση των καθηκόντων τους αποτελούσαν και ή φύλαξη των κλειδιών του ταμείου και της σφραγίδας της κοινότητας (§ 8)· στις περισσότερες σοβαρές ύποθέσεις ό προεστώς δέν είχε τό δικαίωμα νά άποφασίζει μόνος -όπως άλλωστε συνέβαινε στις περισσότερες κοινότητες-, ούτε και νά σφραγίζει ποτέ χρεωστική όμολογία με τή σφραγίδα της κοινότητας. Η δωδεκάδα (§ 9), όπως και στις άλλες κοινότητες τουρκοκρατούμενες περιοχές αλλά κυρίως στη διασπορά, αποτελούσε σώμα διοίκησης με ένδιάμεσο ρόλο μεταξύ της 'γενικής σύναξης' και των επιτρόπων. Πρόσωπα εμπιστοσύνης που συνέτασσαν τά πρωτόκολλα της κοινότητας και τηρούσαν τό αρχείο της ήταν οι νοτάριοι (§§ 7, 13, 14).

50. ΜΑΝΤΟΥΒΑΛΟΣ, Miskolc - Sátoraljajhely - Βουδαπέστη, δ.π., σ. 358-359, για την εκκλησία της κοινότητας και την προηγούμενη βιβλιογραφία.

Προεστώτες παρασταίνοντες το πρόσωπον όλης τής κοινότητας, νοτάριοι και μέλη τής δωδεκάδας σέβονταν τό τυπικό κατά τίς συνάξεις και απολάμβαναν έξαιρετικού σεβασμού έπίσης. Άξιοσέβαστα και εκτιμώμενα έπίσης πρόσωπα ήταν οί έπίτροποι τής εκκλησίας (§ 11), μέ έξουσία έλεγχόμενη από τούς προεστώτες, οί όποιοι έτησίως μαζί μέ τόν Κουράτορα τοϋ φουνταιζίου και τούς περτζέπτορες⁵¹ τής κοινότητας υπόκεινταν μέ τή σειρά τους στόν έτήσιο έλεγχο (§ 12). Στο άξιωμα τοϋ Κουράτορα τοϋ φουνταιζίου (§ 15) θά ήταν έπιθυμητό νά άνέρχεται ικανό περι τά οικονομικά άτομο, μέ πρωτοβουλίες και διάθεση γιά δράση τόσο όσον άφορά στή διαχείριση οικονομικών θεμάτων περι τήν εκκλησία, όσο και περι τό σχολείο και τό όρφανοτροφείο. Ό Σταυρός στό τραπέζι τών κοινοτικών συνάξεων και ρήσεις εκκλησιαστικών κειμένων προοιώνιζαν τήν εϋταξία και τόν άλληλοσεβασμό τών μελών (§§ 18, 19). Η εϋταξία επεκτεινόταν μέ τήν εκδήλωση άγάπης τών Γερόντων πρós τούς νέους συναδελφούς και τό άντίστροφο (§§ 22, 23). Μέλη τής κοινότητας γίνονταν, τηρουμένων τών παραδόσεων, ό γνήσιος υίός γνήσιου υιού τής κοινότητας μέ τήν καταβολή τής καθορισμένης 'τάξας', ένώ διπλάσιο ποσό κατέβαλλε ό μή γνήσιος υίός, πού είχε τίμα έργασθει ώς Ινάσης (μαθητεύομενος) στήν κομπανία (§ 24). Τό κλειστό και τό κληρονομικό δικαίωμα διασφάλιζε τή συνέχεια, τή διαχείριση τών κερδών τής κομπανίας, τήν επαγγελματική έχεμύθεια, κατά τά είωθότα, στίς συντεχνίες και κομπανίες. Η άλληλεγγύη, άλλο ένα γνώρισμα τής συντεχνιακής όργάνωσης, έξασφαλιζόταν και έδώ μέ τό εμπρακτο χρέος τής κοινότητας άπέναντι στους συναδελφούς, όπου έπεςαν εις δυστυχίαν (§ 25), αλλά και πρós τας χήρας τών συναδελφών, όπου άπέμειναν μέ τέκνα, ή χωρίς τέκνα, και πρós τά τέκνα, όρφανά από γονείς (§ 26) μέ χρηματικές ένισχύσεις από τήν 'Κάσσαν τοϋ όρφανοτροφείου', μέ φροντίδα διά τήν μάθηση [... και] διά τήν ύπανδρεία τών θηλυκών τέκνων. Η άνάγκη νά διατηρηθει και ή οικονομική ίσορροπία τής κοινότητας-κομπανίας έξηγεί ίσως και τό ένδιαφέρον πρós τίς χήρες, ός πρós τή διαχείριση τοϋ 'καπιταλίου' θανόντος συναδελφού διά μέσου κοινοτικών έπιτρόπων (§ 27)⁵². Άνάλογης σημασίας ήταν και τό ένδιαφέρον γιά τούς πτωχούς (§ 30). Μειωμένη έκταση (§§ 29, 30) σέ σχέση μέ προηγούμενους κανονισμούς καταλαμβάνει ή καταγραφή τής ρυθμιστικής, δικαστικής δικαιοδοσίας τών προεστώτων γιά τή λύση τών διαφορών άνάμεσα στά μέλη, καθήκον πού ύπαγορεύεται

51. ΤΣΟΥΓΚΑ-ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ, Η έλληνική έμπορική κομπανία τοϋ Σμυτίου, ό.π., στήν κομπανία τοϋ Σμυτίου λέγονταν και χαρατζάρηδες, φορολόγοι, και εισέπρατταν τό δόσημο τής κοινότητας.

52. Ό.π., σ. 209.

ἀπό τόν χαρακτηρα κομπανίας. Ὁ σεβασμός τῶν συναδελφῶν πρὸς τόν σύντροφο, τόν κάλφα ἢ τόν ἰνάσην καὶ κυρίως ἢ αὐστηρῆ ὑπακοή τῶν καλφάδων πρὸς τοὺς μπασιάδες (§ 36)· ὑπακοή πού ἐκτεινόταν ἀπὸ τὴν καθημερινή προσευχή, *διὰ τί, ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν εὐχαριστεῖ τὸν ποιητὴν τοῦ [Θεόν]; δὲν ἔμπορεῖ ποτὲ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν μπασιάν του*, ἔφθανε στὸν σεβασμό κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ λειτουργία, στὸν περιορισμό στοῦ δικαίωμα διασκέδασης καὶ διακοπῶν χωρὶς τὴν ἔγκριση τοῦ μπασιά, στὴν ἠθικὴ καθημερινή συμπεριφορὰ καὶ βεβαίως στὴν τίμια ἀσκήση τῶν ἐμπορικῶν πράξεων. Ἀκόμη πιὸ αὐστηρές ἦταν οἱ ὑποχρεώσεις τῶν ἰνάσηδων ἀπέναντα στοὺς μπασιάδες (§ 37) καὶ οἱ ἀρχές πού διεῖπαν τὴν ἐργασιακὴ σχέση μεταξὺ τους καὶ μέσω αὐτῆς μὲ τὴ διοίκηση τῆς κοινότητας-κομπανίας³³.

Μὲ ἀφορμὴ τὸν ἀρραβῶνα, πού ἀναγνωρίζεται, κατὰ τὴν παράδοση τοῦ Ἀρμενόπουλου, ὡς ἱερὰ πράξις, καὶ ὁ γάμος μυστήριου πού θὰ τελεῖται μὲ σεβασμό καὶ χωρὶς ἐπιδείξεις καὶ πολυτέλειες (§ 32), ἐπαναλαμβάνεται ἡ ὑπόμνηση γιὰ τὴ σεμνότητα καὶ ταπεινότητα τῆς συμπεριφορᾶς πού ἀπαιτεῖται σὲ κάθε ἀτομικὴ καὶ συνολικὴ ἐκδήλωση.

Κατὰ τὸν κανόνα τῶν κοινοτήτων τῆς διασπορᾶς, καὶ ἀντίθετα πρὸς τὰ συμβαίνοντα στὶς τουρκοκρατούμενες κοινότητες, ὑπάλληλοι τῆς κοινότητος ἦταν, οὐσιαστικά, οἱ δύο ὀρθόδοξοι 'πάροχοι' (parrocchi/ἑφημέριοι), γινώστες τῆς ἑλληνικῆς καὶ βλαχικῆς γιὰ τοὺς λόγους πού ἀναφέρθηκαν πιὸ πάνω, καὶ οἱ κανόνες σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης πρὸς καὶ ἀπὸ τὰ μέλη καταγράφονται λεπτομερῶς στὸν κανονισμό (§§ 33, 34).

Τὸ μέλημα τῶν ἐπιτρόπων τοῦ σχολείου, ἑλληνικοῦ καὶ κοινοῦ, καὶ τῆς ἐπιβλέψης τῶν ἀντίστοιχων δασκάλων, καὶ ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ἀνέγερση σχολείων εὐρύχωρων διὰ τοὺς μαθητὰς καὶ Διδασκάλους (§ 35), δείχνει καὶ τὸ ξεχωριστὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ γράμματα. Τὴ λειτουργία τοῦ σχολείου φαίνεται ὅτι συνόδευε καὶ ἡ ὑπαρξὴ βιβλιοθήκης τῆς κομπανίας, ἂν κρίνομε ἀπὸ τίς ἐνθυμήσεις καὶ ἄλλες σημειώσεις ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων καὶ χειρογράφων πού φυλάσσονται σήμερα στοῦ Nyiregyhaza τῆς Οὐγγαρίας³⁴. Ἀπὸ τὰ 402 βιβλία, ἀνάμεσα στὰ 883 τῆς συλλογῆς πού καταγράφηκαν, καὶ 13, ἀπὸ τὰ 46 χειρογράφα, προέρχονται ἀπὸ τὸ Miskolc. Πολλὰ ἀνήκαν στὴν κομπανία ἢ σὲ πρόσωπα περὶ τὴν κομπανία/κοινότητα. Ἀπαντοῦν ἀκόμη καὶ 10 βιβλία σὲ ἰδιωτικὴ συλλογὴ, κατὰ τὴν κατάταξη τοῦ Todoro. Δεδομένων τῶν μετακινήσεων πού ἔχουν ὑποστῆι τὰ βιβλία ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ τους περιβάλλον, μᾶλλον πρέπει νὰ ὑποθέσομε ὅτι ὁ ἀριθμὸς τους ἦταν

53. Ὁ.π., σ. 228-243, ἀναλυτικὴ ἐξέταση τῶν πειθαρχικῶν κανόνων μὲ βάση τοὺς ἀποίους λειτουργοῦσαν οἱ κομπανίες στὴν Τρανσυλβανία καὶ κυρίως στοῦ Σμιπλου.

54. TODOROV, Catalogue of Greek manuscripts, δ.π.

μεγαλύτερος. Τό περιεχόμενο τών βιβλίων ποικίλλει. Έπικρατούν περίτου σέ ποσοστό 46% τά ψαλτήρια, μνηαία και διάφορα έκκλησιαστικού περιεχομένου βιβλία, άλλα ακολουθούν τά φιλολογικό, ιστορικό, ήθογραφικό, παιδαγωγικό περιεχομένου (41%), μέ 7% τά βιβλία φυσικής, μαθηματικών, γεωγραφίας, φιλοσοφίας και μέ 6% τά διάφορα. Ή εικόνα συμβαδίζει μέ τά κρατούντα στην εποχή περί την ιστορία του βιβλίου και αποδεικνύεται τό ενδιαφέρον γιά τή γλώσσα και τά διδακτικά, επιστημονικά βιβλία. Ένδιαφέρον παρουσιάζουν επίσης τά βιβλία πού φέρεται νά άνήκουν στά πρόσωπα πού ύπογράφουν ως προεστοί στά καταστατικά τής αδελφότητας του 1785 και στην *Κόπια εϋταξίας* (1801). Ο Ίωάννης Θωμά Ίακουμής, από τους ισχυρούς εκπροσώπους τής κοινότητας, *εν Καστορίας τής Μακεδονίας*, φέρεται νά κατείχε 19 βιβλία, τά περισσότερα νεωτερικού περιεχομένου. Ανάμεσά τους συγκαταλέγονται ή *Ιστορία περί τών μυθολογικών θεών* [...], Θεοφίλου Κορυθαλλέως, *Περί Έπιστολικών Τύπων*, Μελετίου (Μήτρου), *Έκκλησιαστική Ιστορία*, Ήλια Μηνιάτη, *Πέτρα σκανδάλου*, Θεοδώρου Γαζή, *Κριτικά Έπιστάσεις* [...], Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, *Φροντίσματα*, Νικολάου Μαυροκορδάτου, *Φιλοθέου Πάρεργα*, Νικηφόρου Θεοτόκη, *Στοιχεία Γεωγραφίας*, Εϋγενίου Βουλγάρεως, *Τά Άρδσκοντα τοίς Φιλοσόφοις*, Τακουετίου, *Στοιχεία Γεωμετρίας*, Γενουνησιού, *Στοιχεία Μεταφυσικής*, κ.ά., καθώς και χειρόγραφο του Γεωργίου Ζαβίρα. Διαφωτιστικό ή παιδαγωγικό περιεχόμενο είναι και τά βιβλία πού άνήκουν στους Νικόλαο Ντώνα, Βρετό Παννάκι, Νασύμ Άθανασίου Γυντάλη (Gintali), Μιχαήλ Ίωάννου Πίλτα, Γεώργιο Κοζ(σ)μίσκη, Λάζαρο Πέτζη κ.ά. Άν ή κατοχή βιβλίων μπορεί νά είναι απόδειξη γνώσεων και ενδιαφερόντων είναι εμφανής ή τάση προσανατολισμού, τουλάχιστον αρκετών από τους διοικούντες, πρós τό νεωτερικό βιβλίο⁵⁵.

Τό κείμενο τής *Κόπιας εϋταξίας* ολοκληρώνεται μέ τους όρκους, κυρίως διοικητικού περιεχομένου, πού όφειλαν να καταθέσουν οι προεστώτες, οι νοτάριοι, τά μέλη τής δωδεκάδας, ό επιμελητής τών ιερών χρημάτων, οι επίτροποι τής έκκλησίας και *οι λοιποί ύπηρέται τής κοινότητος*, και τόν όρκο πού τά ύπεύθυνα γιά κάποια ύπόδικη πράξη μέλη έπρεπε νά καταθέτουν στους προεστώτες - δικαστές.

Τό πιο πάνω κείμενο του Μισκοϊα και ή επεξεργασία του πλούσιου ύλικού πού συγκεντρώθηκε γιά τίς παρούσες στην κεντρική Εϋρώπη μάς όδήγησαν σέ έρωτήματα στα όποια έπιχειρήσαμε, λοιπόν, νά δώσομε άπαντήσεις. Ένας από τους στόχους του προγράμματός μας ήταν νά προτείνουμε μία

55. Πρβλ. τή διαπίστωση τών ΔΑΝΟΒΑ - ΤΟΔΟΡΟΝ, Ελληνικά έγγραφα, ό.π., σ. 173.

τυπολογία τής κοινοτικής οργάνωσης κατά τήν υπό εξέταση περίοδο· σχετικά μέ αυτήν τήν τυπολογία, προσπαθήσαμε νά διατυπώσουμε κάποιες σκέψεις ή μάλλον προτάσεις εργασίας πού αφορούν α) στις άλληλεπιδράσεις περιοχών άφρετηρίας και άφιξης τών μετακινουμένων και ταυτόχρονα στη σημασία πού διαδραματίζε ή ύπηρεσία στους τόπους άφρετηρίας και σ' αυτούς τής ύποδοχής, β) στις διαχρονικές εξελίξεις πού άπαντούν στις κοινοτικές οργάνώσεις και στις άλλαγές πού συνέβαιναν τόσο έξ αίτίας τών διαφορετικών έμπειριών τών μετακινουμένων όσο και λόγω τών ποικίλων διοικητικών/ οικονομικών/ θεσμικών/ κοινωνικών συνθηκών στους χώρους ύποδοχής (τό παράδειγμα του Μίσκοις, είναι, κατά τή γνώμη μου, και τό πιό σαφές), γ) στην ύποχώρηση τής φεουδαρχίας και στον δρόμο προς τό συγκεκριμένο κράτος (περιπτώσεις Βιέννης⁵⁶, Τεργέστης⁵⁷, αλλά και κοινοτήτων Ούγγαρίας⁵⁸, δ) στην άλλαγή έξουσίας στά κράτη ύποδοχής (περίπτωση Βενετίας μέ τό καταστατικό του 19ου αιώνα)⁵⁹, ε) στην ίδρυση τών έθνικών κρατών στά Βαλκάνια και τήν επίδραση τόσο κατά τή δημιουργία νέων κοινοτήτων (πρβλ. τίς περιπτώσεις τής Ρουμανίας⁶⁰ και τήν έρευνα στο πλαίσιο του προγράμματός μας) όσο και κατά τίς θεσμικές εξελίξεις (άν και πού ύπηρεξαν), πάντως στ) όπωσδήποτε κατά τήν άλλαγή τών όρολογιών⁶¹ ή εξέταση αυτή τών έναλλαγών μπορεί νά φαντάζει τυπική, έν τούτοις μάς όδήγησε στην άνάγκη νά έξηγήσουμε τήν ταυτόχρονη π.χ. χρήση τών όρων άδελφότητα - κοινότητα (περίπτωση Βενετίας), κομπανία - άδελφότητα -

56. Πά τούς Έλληνες στη Βιέννη βλ. ΣΠΙΡΗΝΙΔΟΥ, Έλληνες στη Βιέννη, 1780-1850, δ.π., όπου και βιβλιογραφία, καθώς και τά ενδιαφέροντα άρθρα στο: *Διασπορά - Δίενα - Διαφοτισμός*, δ.π.
57. Πά τήν παροιμία τής Τεργέστης βλ. ΟΛΓΑ ΚΑΤΣΙΑΡΔΗ-HERING, *Η ελληνική παροιμία τής Τεργέστης, 1750-1830*, τ. Α'- Β', Αθήνα 1986.
58. Πλούσια βιβλιογραφία βλ. ΜΑΝΤΟΥΒΑΛΟΣ, *Miskolc - Sátorajmájhely - Βουδαπέστη*, δ.π.
59. *Διάταγμα Οικονομικών, Έπιτροπικών, και Διδασκαλικών τών έν τή Διασμήν Πόλει τών Ένετών κατασταθέντων και έννοιασθέντων Όρθοδόξων Έλλήνων*, [...], 27. Φεβρουαρίου 1820/ *Regolamento Economico, Amministrativo, e Disciplinale della Nazione Greca Ortodossa, stabilita e domiciliata nell' inclita Città di Venezia* [...], 27. Febbrajo 1820· πρβλ. ΑΡΤΕΜΗ ΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΥΡΙΑΚΟΥ, *Η ελληνική κοινότητα τής Βενετίας (1797-1866)*. Διοικητική και οικονομική οργάνωση, εκπαιδευτική και πολιτική δραστηριότητα, *Θεσσαλονίκη* 1978, σ. 21 κ.έ.
60. Βλ. ΟΛΓΑ ΣΙΓΑΝΚΙ, *Το στάδιο τής έρευνας σχετικά με την ελληνική εμπορική διασπορά στον ρουμανικό χώρο (τον 17ο - 18ο αιώνα)*, βλ. στον παρόντα τόμο, σ. 409-421· βλ. και ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗΣ, *Έρσηνητική άποστολή στη Ρουμανία. Έλληνικές κοινότητες (1829 - άρχές 20ου αιώνα)*, δ.π., όπου και βιβλιογραφία, και Ο ΙΔΙΟΣ, *Σύσταση και οργάνωση ελληνικών κοινοτήτων στη Ρουμανία*, δ.π.
61. Η ηλεκτρονική, συνδυαστική βάση δεδομένων πού έχει διαμορφωθεί στο πλαίσιο του προγράμματός μας, όπως αναφέρθηκε πιό πάνω, άποδεικνύεται ένα έξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο για τή συναγωγή τών σχετικών συμπερασμάτων.

κοινότητα (ιδίως στις τρανσυλβανικές και ούγγρικές επαρχίες) και, σταδιακά, την ελάττωση της χρήσης ή την απουσία όρων (π.χ. της κομπανίας ή του Γένους/Nazione) και την επικράτηση, ή σε όρισμένες περιπτώσεις (π.χ. στην Τεργέστη μετά το 1824)⁶² με την άνωθεν επιβολή, του ούδέτερου, διοικητικού όρου κοινότητα / comunità⁶³. Έτσι, είχε επικρατήσει, κατά το παρελθόν, ο όρος κοινότητα να χρησιμοποιείται αναδρομικά, κατά συλλογικό τρόπο, από πολλούς ιστορικούς του παροικιακού φαινομένου ενιαία για όλη την περίοδο που εξετάζομε⁶⁴.

Πλήν της τυπολογίας, στο πρόγραμμά μας στοχεύαμε να παρακολουθήσομε την ποικιλία των όρων με τους όποιους αποδίδονταν οι έθνοτοπικές ομάδες που εγκαταστάθηκαν και οργανώθηκαν κάτω από τον διοικητικό περιεκτικό όρο «έλληνικές» (dei Greci, griechische) κοινότητες⁶⁵. Έντοπιζοντας στα καταστατικά τους όρους με τους όποιους χαρακτηρίζονταν, ρητά, όσοι άνηκαν νομικά στο διοικητικό σώμα, αλλά και διαπιστώνοντας τη γλώσσα των προνομίων, σε όσες περιπτώσεις υπήρξαν τέτοια, καθώς και τη γλώσσα των καταστατικών, οδηγηθήκαμε στη διατύπωση υποθέσεων ή προβληματισμών, όσον αφορά στην έθνική καταγωγή, στη μεξή με ντόπιους πληθυσμούς, στην ένταξη ή στον αποκλεισμό από την κοινότητα, με βάση π.χ. τη θρησκεία ή όχι μόνο, αλλά και με βάση την ή τις υπηρεσίες.

Προχωρώντας, λοιπόν, διαγραμματικά σε μά τ υ π ο λ ο γ ι α με άφετηρία τον πιο πάνω σύντομο προβληματισμό, είναι δυνατόν να διακρίνομε τις ακόλουθες ομάδες, για την υπό έρευνα περίοδο.

62. ΚΑΤΣΙΑΡΑΗ-HERINO, 'Η έλληνική παροικία της Τεργέστης, δ.π., σ. 115-117, 152-153.

63. Και με βάση αυτόν τον προβληματισμό είναι πλούσια τα συμπεράσματα που είναι δυνατόν να εξαχθούν από τη συνδυαστική βάση δεδομένων, ή όποια δέν στηρίζεται μόνο στα κείμενα των καταστατικών αλλά και στα πολλά υπομνήματα που έχει μεταγράψει ηλεκτρονικά για τό πρόγραμμα ο κ. Κουτιμάνης.

64. Για τό ιστοριογραφικό πρόβλημα περί την έλληνική διασπορά βλ. ΟΛΓΑ ΚΑΤΣΙΑΡΑΗ-HERINO, 'Από τίς «έλληνικές κοινότητες του έξωτερικού» στην ιστοριογραφία του μεταναστευτικού φαινομένου (15ος-19ος αι.), στο: 'Ιστοριογραφία της νεότερης και σύγχρονης Ελλάδας 1833-2002, Πρακτικά του Δ' Διεθνούς Συνεδρίου 'Ιστορίας, τ. Β', Π. ΚΥΠΡΟΜΗΛΙΔΗΣ - Τ. ΣΚΛΑΒΕΝΙΤΗΣ (έπιμ.), Αθήνα 2004, σ. 223-249.

65. Με βάση ήλεκτρονική, συνδυαστική βάση δεδομένων του προγράμματός μας μπορούν να εξαχθούν ενδιαφέροντα συμπεράσματα για τη χρήση των όρων Έλληνας, Γραικός, Ρωμαίος, μή ούνίτες Ρωμαίοι, Greci, Greci non uniti, Griechen nicht unirt, Griechen και άδελφότης των έν Βιέννη τουρκομεριτών άδελφών, όροι που δέν ταυτίζονται πάντοτε με τό έθνικό ή θρησκευτικό περιεχόμενο ενδιαφέροντα συμπεράσματα εξαγονται και από τη διαδοχική ή παράλληλη χρήση των όρων γένος, Γένος, κοινότητα, άδελφότητα κ.λπ.

1) Πρώμο 'παράδειγμα' συνιστά η 'Αδελφότητα/Scuola Nazionale της Βενετίας από τον 15ο αιώνα⁶⁶, με κανονισμό, όπως θά τον συναντήσουμε στις κομπανίες και στις κοινότητες της Τρανσυλβανίας (από τον 17ο αιώνα) και κυρίως της Αυστρίας και Ούγγαρίας (18ο αιώνα) και όπως τὰ μέλη της ελληνικής κοινότητας στη Βενετία θά τον διατυπώσουν οριστικά στο συγκροτημένο καταστατικό (Regolamento) τό 1821. Η σύστασή της εντάσσεται στην παράδοση οργάνωσης τών επαγγελματικών, φιλανθρωπικοθρησκευτικών και έθνικών αδελφοτήτων της εποχής, όπως άλλωστε τών albanesi και dalmati⁶⁷. Αφετηρία της είναι τὰ προνόμια τών καθολικών βενετικών αρχών του 1498 προς τούς ορθοδόξους, πού προέρχονταν κατά πλειοψηφία από τή βενετική επικράτεια της Ανατολής, τὰ όποια τούς έδιδαν τήν άδεια οικόδομησης ορθόδοξου ναού. Ο σύντομος κανονισμός τών αρχών του 16ου αιώνα «ρύθμιζε κυρίως τόν τρόπο συμπεριφοράς τών μελών στην εκκλησία κατά τις λειτουργίες, τις κηδείες», όπως ήταν, άλλωστε, αναγκαίο νά γίνει διακριτό και σεβαστό σέ μιá κατεξοχήν καθολική πόλη,⁶⁸ και καθόριζε επιλεκτικά τόν τρόπο της έσωτερικής οργάνωσης. Μέ τόν καιρό οι αποφάσεις πού λαμβάνονταν από τήν αδελφότητα καθόριζαν ή καθορίζονταν από τήν ανάγκη έπίλυσης προβλημάτων ανάλογα μέ τις νέες, έκάστοτε, σχέσεις παροίκων και κρατικών φορέων, άλλα και ομάδων παροίκων μεταξύ τους (ανάλογα δηλαδή μέ τήν τοπική ή έθνοτική προέλευσή τους, τήν ύπηκοότητά τους/ βενετοί, όθωμανοί). Αναμφίβολα υπήρχαν σεβαστοί κανόνες λειτουργίας, όπως έμμεσα μάς είναι γνωστοί από τις πηγές, άλλα όχι τυπικά και ένιατα συγκροτημένοι. Πρώτος τύπος, λοιπόν, είναι αυτός πού άπαντά στο σχήμα: προνόμια → ύποτυπώδεις κανονισμοί, κυρίως για τή ρύθμιση έσωτερικών προβλημάτων, → λειτουργικό θεσμικό καταστατικό.

2) Ο τύπος προνόμια → ύποτυπώδεις κανονισμοί, περισσότερο για τή ρύθμιση έσωτερικών προβλημάτων, → λειτουργικό θεσμικό καταστατικό άπαντά και στην Τρανσυλβανία ήδη από τόν 17ο αιώνα. Στην περίπτωση

66. ΦΑΝΗ ΜΑΥΡΟΙΔΗ, Συμβολή στην Ιστορία της 'Ελληνικής Αδελφότητας Βενετίας στον ΙΣΤ' αιώνα, Έκδοση του Β' Μητρώου εγγράφων (1533-1562), Αθήνα 1976, σ. 7 κ.έ. Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ, Έπισκόπηση της Ιστορίας της ελληνικής ορθόδοξης αδελφότητας της Βενετίας (1498-1953), Τά Ιστορικά 11 (1989) 243-264.

67. ΜΑΥΡΟΙΔΗ, ό.π., σ. 10· ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, Συντεχνίες και θρησκευτικές αδελφότητες στην Κρήτη της βενετικής περιόδου, άδημοσίευτη διδακτορική διατριβή, Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Ρεθύμνου, Ρέθυμνο 2001.

68. ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΥΡΙΑΚΟΥ, Η ελληνική κοινότητα της Βενετίας, ό.π., σ. 22-23· άλλα ΜΑΥΡΟΙΔΗ, ό.π., σ. 18-19· Κ. ΤΣΚΝΑΚΗΣ, Ο Έλληνισμός της Βενετίας (13ος-18ος αιώνας), στο: Όψεις της Ιστορίας του Βενετοκρατούμενου Έλληνισμού. Αρχαϊκά τεκμήρια, ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΤΕΖΟΥ (έπιμ.), Αθήνα 1993, σ. 530.

αυτήν, όμως, πρόκειται για, λίγο ως πολύ, οργάνωση ἐνιαίων ἐπαγγελματιῶν ομάδων πού τούς ἔνωσε τό ἐμπόριο, τά μέλη τους ἦταν ὀθωμανοί ὑπῆκοι, ἐμπορευόνταν μέ ὀθωμανικά, κυρίως, προϊόντα καί ἐξυπηρετοῦσαν οἰκονομικά συμφέροντα καί τῶν τοπικῶν ἀρχῶν, πού τούς προστάτευαν, κατοικοῦσαν σέ ἐπαρχία πού ἦταν ὀθωμανική, τουλάχιστον ὡς τά τέλη τοῦ 17ου αἰῶνα, ἢ ἡμιαντόνομη⁶⁹. Ἡ κομπανία πηγάζει ἀπό τήν τοπική ἐμπειρία, τή συνήθεια οἰκονομικῆς οργάνωσης σέ ἀρκετές περιοχές τῆς πρώιμης νεώτερης ἐποχῆς, καθὼς ἡ προκαπιταλιστική περίοδος ἀπαιτοῦσε συγκέντρωση δυνάμεων, κεφαλαίων, ἐμπειρίας, ἀλληλεγγυότητος, ἀλλά καί αὐστηρῶν ἠθικῶν, κανονιστικῶν ἀρχῶν. Μιά πρόταση/ὑπόθεση ἐξήγησης γιά τήν ὑπαρξή αὐτοῦ τοῦ συστήματος οργάνωσης θά ἀποτελοῦσε ὁ συνδυασμός μέ τήν ἐμπειρία πού διέθεταν οἱ μετακινούμενοι ἀπό τούς χώρους ἀφρητηρίας τους. Συγκεκριμένα, οἱ περισσότεροι ἐμπορο-μέλη τῶν κομπανιῶν στήν Τρανσυλβανία ἀλλά καί στήν ἀνατολική σημερινή Οὐγγαρία, προέρχονταν ἀπό πόλεις τοῦ εὐρύτερου μακεδονικοῦ-θεσσαλικοῦ-θρακικοῦ χώρου, στίς ὁποῖες ὁ συνδυασμός τῆς διοίκησης τῶν συντεχνιῶν ἢ συσσωματώσεων μέ τήν κοινοτική οργάνωση ἀποτελεῖ καί τήν κατεξοχήν πρακτική⁷⁰. Εἶναι δηλαδή, κατά τή γνώμη μου, περισσότερο δεκτικοί νά ἀκολουθήσουν κανονισμούς πού θά διέπουν ἕνα εἶδος συλλογικῆς οἰκονομικῆς οργάνωσης μέ δεσμευτικές, διοικητικές, δικαστικές, ἐλεγκτικές διατάξεις, οἱ ὁποῖες θά ρυθμίζαν τήν ἐπιχειρηματική τους οργάνωση, τήν ἀτομική-ἠθική συμπεριφορά, τή συλλογική δράση σέ ἐπίπεδο 'τοῦ Κοινοῦ/Κριτηρίου', τίς φιλανθρωπικές τακτικές, τήν ἐκπαίδευση. Τό ἰσχυρό, τοπικό, φεουδαρχικό σύστημα εὐνοοῦσε τέτοιες μορφές οργάνωσης, καθὼς ἄλλωστε καί ὁ ἰσχυρός ἀνταγωνισμός πρὸς ἄλλες παρόμοιες τοπικές οργανώσεις (π.χ. αὐτές τῶν Σαξῶνων τῆς Τρανσυλβανίας), πρὸς τίς ὁποῖες διαρκῶς ἀντιμετώπιζαν τούς ἰσχυρότερους οἰκονομικούς ἀνταγωνισμούς.

69. Ἐνδεικτικά βλ. CORNELIA PAPACOSTEA-DANIELOPOLU, Organizarea și viața Culturală a companiei 'Grecești' din Brașov (Sfârșitul secolului al XVIII - Lea și prima jumătate a secolului al XIX - Lea), *Studii Istorice Sud-Est Europene* 1 (1974) 159-211. OLGA CİCANCI, Les Statuts et les règlements de fonctionnement des Compagnies grecques de Transylvanie (1636-1746). La Compagnie de Sibiu, *Revue des Études Sud-Est Européennes* 14 (1976) 477-496. Η ΙΔΙΑ, Le Statut juridique et le régime de fonctionnement de la compagnie de commerce de Brașov, δ.π., 17/2 (1979) 241-255. Η ΙΔΙΑ, Companiile grecești din Transilvania și comerțul european în anii 1636-1746, București 1981. ΤΣΟΥΡΚΑ-ΠΑΠΑΣΤΑΘΗ, Ἡ ἑλληνική ἐμπορική κομπανία τοῦ Σμπόλου, δ.π.
70. PAPACOSTEA-DANIELOPOLU, Organizarea, δ.π., σ. 169, 180 κ.ἀ. Πρβλ. Ν. PANTAZOPOULOS, Community, Laws and Customs of Western Macedonia under Ottoman Rule, *Balkan Studies* 2 (1961) 16.

3) 'Ο τύπος προνόμια → καταστατικό, χωρίς άπαραίτητα την ενδιάμεση ύπαρξη έσωτερικών κανονισμών λειτουργίας, άπαντά στην Τεργέστη, στο Λιβόρνο, όπου έγκαταστάθηκαν έμποροι τόν 18ο αιώνα, τόσο μετά τις συνθήκες Πασσάροβιτς (1718) όσο και μέσα στο πλαίσιο της συγκεντρωτικής κρατικής οικονομικής πολιτικής. Οι πόλεις ήταν επίσης ελεύθερα λιμάνια καθολικών κρατών. 'Ο τύπος προνόμια → καταστατικό άπαντά και στις πόλεις της νότιας Ρωσίας από τά τέλη του 18ου αιώνα και εξηγείται μέσα στο πλαίσιο της πολιτικής προσέλκυσης ορθόδοξων πληθυσμών από τους ομόδοξους τσάρους, μέ σκοπό τόν έποικισμό τών στεππών και τήν ανάδειξη τών νέων λιμανιών στη βόρεια Μαύρη Θάλασσα. Και στις περιπτώσεις αυτές ή σύσταση καταστατικών (Statuti, Regolamenti) άκολουθοϋσε μετά από όρισμένο διάστημα και μετά τή συγκέντρωση περισσότερων παροίκων, οι όποιοι και έπιδώκων συγκεκριμένο ρυθμιστικό, διοικητικό κανονισμό, πού θά καθόριζε, όμως, μόνο τήν έσωτερική διοικητική λειτουργία του Γένους / Nazione ή της 'Αδελφότητας / Confraternità, ή της Κοινότητας / Comunità και τή διαχείριση σέ θέματα εκκλησίας, σχολείου και φιλανθρωπίας. Και οι τρεις αυτοί τομείς υπόκεινταν στη δικαιοδοσία και στόν έλεγχο τών κοινοτικών άρχων και έποπτεύονταν από αρμόδιες ύποεπιτροπές (έπιτροπές εκκλησίας, σχολείου, νοσοκομείου, πτωχών κ.ο.κ.). Σύμφωνα μέ τά καταστατικά αυτά, οι κοινοτικές άρχές δέν άναμειγνύονταν στην άτομική οικονομική ζωή τών μελών και, εκτός από τήν επίβλεψη της όμόνοιας άνάμεσα στα μέλη, δέν είχαν δικαστικά καθήκοντα, τά όποια άνήκαν στα κατά τόπους κρατικά διοικητικά, άστικά, έμπορικά δικαστήρια⁷¹. Η μόνη σχέση οικονομικού περιεχομένου τών μελών της κοινότητας μέ τήν έσωτερι-

71. Περβλ. τά άκόλουθα καταστατικά, τών όποίων έχει γίνει και ή συνθετική ηλεκτρονική έπεξεργασία: *Costituzioni e Capitoli della nostra chiesa eretta in Livorno sotto l'invocazione della Santissima Trinità / Διαταγαι και Συνθήκαι της έν Λιβόρνω 'Εκκλησίας τών Ορθοδόξων Άνατολικών Γραικών κτισθείσας παρ' αυτών έν' όνόματι της 'Αγίας Τριάδος, Λιβόρνο 1775*. Περβλ. ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΒΛΑΜΗ, Το φιορίνι, το σιτάρι και η οδός του κήπου. 'Ελληνες έμποροι στο Λιβόρνο 1750-1868, Αθήνα 2000, σ. 263 κ.έ.· *Costituzioni e Capitoli Preliminari della nostra Chiesa da erigersi in Trieste sotto l'invocazione della Santissima Trinità e San Nicolò / Διαταγαι και Συμφωνητικαι 'Ορθοδοξαι Προτιθέμεναι της ήμών 'Εκκλησίας έν Τριεστι έν' όνόματι της 'Αγίας Τριάδος και του 'Αγίου Νικολάου, απψδ', Τεργέστη 1784, Παρά Δημητρίω Θεοδοσίω τφ έξ 'Ιωαννίνων (άνατύπωση, Τεργέστη 1889)· Statuti e regolamenti della Nazione, e Confraternità Greca Stabilita nella Città e Porto Franco di Trieste, sotto gli Auspicii dell'Augustissimo Imperatore Giuseppe Secondo felicemente regnante. E dell'Eccelso Governo di detta Città, e Porto Franco / 'Οροι και Διαταγαι του Γένους και της 'Αδελφότητος τών Γραικών Κατοίκων εις τήν Πόλιν, και λιμένα ελεύθερον του Τριεστιού, υπό τήν σκέπην του Σεβαστου Αυτοκράτορος 'Ιωσήφ Β'. 'Ενδόξως βασιλεύοντος, και της 'Εξοχωτάτης Διοικήσεως της ρηθείσης Πόλεως και Λιμένος 'Ελευθέρου, απψζ'. 'Ενετίσιν 1787. Παρά*

κή της οργάνωση ήταν η υποχρέωση καταβολής συνεισφορών κατά συγκεκριμένες τάξεις, με τα συνεπαγόμενα δικαιώματα και καθήκοντα. Έντιοτε καλοῦνταν νά ενισχύουν τήν κοινότητα μέ ποσοστό τῶν ἐσόδων τους, προκειμένου νά καλυφθοῦν ἔκτακτα μεγάλα ἔξοδα (ὄπως ἡ ἀνέγερση ναοῦ, ἡ οἰκοδόμηση νοσοκομείου, ἡ περίθαλψη προσφύγων). Οἱ κοινότητες αὐτές ἔχουν ἀστικό χαρακτήρα, μοιάζουν στήν οργάνωση, ὅπως καί στή χρήση ὀρολογίας σχετικά μέ τά διοικητικά ἀξιώματα τῶν μελῶν τους (governatore, sindaco, cancelliere, notario), μέ τίς ἀστικές, πρῶην λατινοκρατούμενες, κοινότητες⁷² τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου, ἢ τῆς Πελοποννήσου, περιοχές ἀπό τίς ὁποῖες καί κατά κανόνα προέρχονταν (ἀλλά ἀπό τίς ὁποῖες δέν μᾶς σώζονται συγκροτημένα καταστατικά οργάνωσης ἀπό τήν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας, πλὴν τῶν πρακτικῶν ἐκλογῆς τῶν ἀρχόντων, τῆς σύστασης τῶν συνελεύσεων κ.λπ.). Υἱοθετοῦν ὅμως καί ὀρολογία ἀπό τή διοικητική γλώσσα τῆς οργάνωσης τῶν ἀδελφοτήτων στούς τόπους ἐγκατάστασης.

Γενικότερα, μιλώντας γιά τά προνόμια μποροῦμε νά ὑποστηρίξομε ὅτι ἡ ἐκχώρησή τους ἐξηγεῖται εἴτε ἀπό τήν πολιτική προσέλευσης ξένου, ἐμπειροῦ ἐμπορικοῦ ἢ τεχνικοῦ δυναμικοῦ (περίπτωση ἰδίως τῆς Αὐστρίας, Ρωσίας), ἢ καί ὡς πῶλος ἔλξης καί οργάνωσης ἄλλων οἰκονομικῶν ὁμάδων (περίπτωση Τρανσυλβανίας 17ου αἰῶνα), ἢ ὡς ἀποτέλεσμα ἐνδιαφέροντος καί πιέσεων ἐκ μέρους τῶν νεοερχομένων, προκειμένου νά συνενωθοῦν καί διακριθοῦν ἀπέναντι σέ ξένες ἐθνοθηρησκευτικές ὁμάδες (περίπτωση Βενετίας τέλη τοῦ 15ου αἰῶνα, Τεργέστης, καί Βιέννης 18ου αἰῶνα), ἢ πρὸς ὁμάδες ὁμοίας ἢ παρόμοιας ἐπαγγελματικῆς ἐνασχόλησης (περίπτωση κομπανιῶν στήν Τρανσυλβανία).

4) Ἡ οργάνωση τῶν ὀρθοδόξων στή Βιέννη ἀποτελεῖ περίπτωση - μεταίχμιο. Ἀφοῦ, κατά τή διάρκεια τοῦ 18ου αἰῶνα, ἀποσαφηνίσθηκαν οἱ διαφορές Ἑλλήνων καί Σέρβων, στή Βιέννη ἀπαντοῦν δύο κοινότητες ὀργανωμένες μέ βάση μόνο προνόμια, στά ὁποῖα συνοπτικά μνημονεύονται καί τά κύρια στοιχεῖα τῆς ἀστικῆς, διοικητικῆς, κοινοτικῆς οργάνωσης, ἀλλά καί πάλι δέν ὑπάρχει ἀνάμειξη τῆς κοινότητας στίς προσωπικές οἰκονομικές ἀσχολίες τῶν μελῶν. Τά προνόμια χρονολογοῦνται ἀπό τό 1783 (γιά τήν

⁷² Ἀντωνίω τῷ Βόρτολι (ἀνατύπωση, Τεργέστη 1889): *Διάταγμα Οἰκονομικῶν*, [...] Βενετία 1820, ἔ.π.· βλ. καί Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ, Ὁ πολιτικός βίος τῶν Ἑλλήνων τῆς Βιέννης κατά τήν Τουρκοκρατίαν καί τά αὐτοκρατορικά πρὸς αὐτούς προνόμια, *Δελτίον Ἱστορικῆς καί Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας τῆς Ἑλλάδος* 15 (1961) 323, πρβλ. καί μεταγενέστερο καταστατικό κοινότητας τῆς Βιέννης.

72. Βλ. τό ἐξαιρετικά ἐνδιαφέρον βιβλίο τῆς ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ ΠΑΠΑΔΙΑ-ΛΑΛΑ, Ὁ θεσμός των αστικών κοινοτήτων στον ελληνικό χώρο κατά την περίοδο της βενετοκρατίας (13ος-18ος αι.). Μια συνθετική προσέγγιση, Βενετία 2004, μέ πλούσια βιβλιογραφία.

'ἀδελφότητα' τῶν 'μὴ σὺνιτῶν Ῥωμαίων' καὶ 'ὑπηκόων τῆς Ὀθωμανικῆς Πόρτας' (τουρκομεριτῶν), πού θά ἀποτελοῦσαν τὴν 'ἀδελφότητα' τοῦ 'Ἁγίου Γεωργίου', καὶ ἀπὸ τὸ 1787 -ἀνανέωση 1796, ἐπανένδοση 1822⁷⁴- (γιά τὴ μὴ ἠνωμένη Γραικο-Βλαχικὴ κοινότητα τῶν καισαροβασιλικῶν ὑπηκόων τῆς Ἁγίας Τριάδος). Ἡ ἀδελφότητα (Bruderschaft) τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐξέλεγε, σύμφωνα μὲ τὸ *Καισαροβασιλικὸν Προνόμιον*, τὴ Δωδεκάδα ἀλλὰ καὶ τὸν ἐφημέριο πού θά ἔπρεπε νά εἶναι 'Ῥωμαῖος', ἐνῶ οἱ Ἰλλυριοὶ (Σέρβοι) θά μποροῦσαν νά καλοῦν ἱερέα μόνο γιά τὴν ἐξομολόγηση. Ἀνάλογα, ὁ ἐφημέριος καὶ οἱ ἱερεῖς τῆς 'Γραικο-βλαχικῆς' κοινότητος τῆς Ἁγίας Τριάδος θά ἔπρεπε, σύμφωνα μὲ τὰ προνόμια (1787/1822), νά ἦναι καὶ τὸ *Γένος καὶ τὴν θρησκείαν Γραικοί, καὶ τοῦ μοναδικοῦ Τάγματος ἐξ ἑνὸς ἐν τῷ Ἀρχιπελάγει εὐδρισκομένου Μοναστηρίου παρὰ τῆς Κοινότητος διὰ ψήφου τῶν περισσοτέρων Μελῶν ἐκλελεγμένοι, καὶ καλεσμένοι*. Καὶ πάλι Ἰλλυριὸς ἱερέας μποροῦσε νά κληθεῖ γιά τὸ 'Ἰλλυρικὸν Γένος' μόνο γιά τὴν ἐξομολόγηση. Στὸ σύντομο κείμενο τῶν προνομίων ὑπῆρχε πρόνοια γιά τὴν ἐκλογή τῶν ἐπιτρόπων καὶ τὴ φροντίδα περὶ τὴν ἐκκλησία.

Μέ προβλήματα ἀνάλογα τῆς Ἁγίας Τριάδος στὴ Βιέννη, λειτουργοῦσε καὶ ἡ κοινότητα τῆς Κοίμησης τῆς Θεοτόκου στὴν Πέστη. Τὴ διοίκησή της καθόριζε τὸ *Rescriptum declaratorium Illyricum* τοῦ 1779⁷⁵, πού συνέχιζε νά ἰσχύει καὶ μετὰ τὸν χωρισμὸ τῶν ἑλληνορθόδοξων ἀπὸ τοὺς Σέρβους τὸ 1792. Ἀπόπειρα σύνταξης καταστατικοῦ ἐμφανίζεται τὸ δεῦτερο μισὸ τοῦ 19ου αἰῶνα, γιά λόγους ἀντίστοιχους μὲ αὐτοὺς τῆς Βιέννης, χωρὶς ὅμως ἐγκριση τοῦ καταστατικοῦ, ἀπὸ ὅσο εἶμαστε σέ θέση νά γνωρίζομε⁷⁶. Μόλις στὰ 1902

73. *Καισαροβασιλικὸν Προνόμιον* χαρισθὲν παρὰ τοῦ κραταιοτάτου Καίσαρος τῶν Ῥωμάνων, Ἰωσήφ τοῦ δευτέρου, εἰς τοὺς ἐν τῇ Καθεδραλικῇ πόλει Βιέννη πραγματοποιημένους, μὴ σὺνιτους Ῥωμαίους, τοὺς ὑποκειμένους τῆς Ὀθωμανικῆς ἐξουσίας, διὰ τὴν ἐκκλησίαν, ἦγον Καπέλλαν, τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἀποῦ εδρίσκειται εἰς τὸ Στάιερ Χόφ. Παρὰ Ἰωσήφ τῷ εὐγενῇ τῷ Κουατζβέκ, αψιγ', ἐν Βιέννη τῆς Ἀουστρίας, (στὴ γερμανικῇ, ἑλληνικῇ καὶ slavjano serbisch γλώσσᾳ).

74. Παρὰ τοῦ μεγαλειοτάτου αυτοκράτορος Φραγκίσκου τοῦ Β'. Τοῖς ἐν ταύτῃ τῇ καισαροβασιλικῇ Μητροπόλει καὶ Καθέδρᾳ Βιέννη κατοικοῦσι Γραικοῖς τε, καὶ Βλάχοις τῆς ἀνατολικῆς Θρησκείας Κ. Β. Ὑπηκόοις διὰ τὴν θείαν αὐτῶν λατρείαν ἐν τῇ Ἐφημερικῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἁγίας Τριάδος κατὰ τὸ Ἀλτερφλάχμαρκετ λεγόμενον, εὐμενῶς χαρισθέντα Προνόμια, Βιέννη 1822 (γερμανικὰ καὶ ἑλληνικὰ)· πρβλ. M. D. PEYFUSS, *Balkanorthodoxe Kaufleute in Wien. Soziale und nationale Differenzierung im Spiegel der Privilegien für die griechisch-orthodoxe Kirche zur heiligen Dreifaltigkeit, Österreichische Osthefte 17 (1975) 258-268*.

75. Ö. FÜVES, *Die Griechen in Pest (1686-1931)* [= *Görögök Pesten (1686-1931)*], ἀ δημοσιευτὴ διδακτορικὴ διατριβή, Budapest 1972 (γερμανικὴ μετάφραση τῆς ANDREA SEIDLER), σ. 65, 341, 344 κ.ά.

76. Ἡ πληροφορία βασίζεται σέ ἐρευνα τοῦ κ. Μαντούβαλου στὸ δημοτικὸ ἀρχεῖο τῆς Βουδα-

αναγνωρίζονται νέοι κανόνες, που συντάχθηκαν με βάση τους παλαιούς.

Η οργάνωση μόνο με καισαροβασιλικά προνόμια και χωρίς ταυτόχρονη ύπαρξη κομπανίας μπορεί να εξηγηθεί, κατά τη γνώμη μου, από τη χρονική συγκυρία, που συνέπιπτε με την οριστική διαμόρφωση του αυτοκρατορικού συγκεντρωτικού κράτους, από τον περιορισμό των συντεχνιακών δικαιωμάτων, αλλά και από τη σταδιακή αποδυνάμωση της φεουδαρχίας τουλάχιστον στην πρωτεύουσα της Μοναρχίας. Μόλις το 1861 θα συγκροτηθεί κανονισμός της έλληνο-βλαχικής κοινότητας, δηλαδή των καισαροβασιλικών υπηκόων του ανατολικού δόγματος, με βάση προηγούμενες αποφάσεις⁷⁷. Η καθυστερημένη συγκρότηση αναλυτικού καταστατικού μόλις τη χρονιά αυτή μπορεί να εξηγηθεί από την ανάγκη περιχαράκωσης απέναντι στις ατελείωτες, προπαγανδιστικές διεκδικήσεις των Ρουμάνων, που επιδίωκαν να αποκτήσουν δικαιώματα επί του ναού, λόγω της από τα τέλη του 18ου αιώνα απόδοσης των προνομίων *Γραικοίς τε και Βλάχοις*⁷⁸. Μόλις το 1907 αποφάσισε και η κοινότητα του Αγίου Γεωργίου, -ώς τότε συνήθως αυτοπροσδιοριζόμενη ως «ἀδελφότητα» ή «Γένος»-, να προχωρήσει στη σύνταξη κανονισμού⁷⁹. Μέλη της θα γίνονταν οι γραικο-ανατολικής (griechisch-orientalischen) θρησκείας Έλληνες υπήκοοι, αλλά δεν θα αποκλείονταν και αυστριακοί υπήκοοι, αν τό επιθυμούσαν. Οι ανακατατά-

- πέστης για τη διδακτορική του διατριβή περί την οικογένεια Μάνου και τον ευχαριστώ πολύ.
77. Κανονισμός διά την Εκκλησίαν της έλληνο-βλαχικής των Κ. Β. υπηκόων κοινότητας της Αγίας Τριάδος. Συντεθειμένης εκ των από το έτος 1786 εν τοις αρχείοις της κοινότητας έγκατατεθειμένων αποφάσεων. Έπικεκυρωμένης εν τη γενική συνέλευσει την 9/20 Ιανουαρίου 1861. Ανατύπωση βλ. στο Ι. ΠΑΠΑΔΕΛΛΗΣ, Καταστατικόν της Έλληνικής Κοινότητας της Αγίας Τριάδος Βιέννης, *Στάχως* τχ. 14-15 (Ιούλ.-Δεκ. 1969) 63-79.
78. Έπαδιωκαν οι Ρουμάνοι, χωρίς έρείσματα, να αποδώσουν ρουμανική καταγωγή στα μακεδονοβλαχικής καταγωγής μέλη της κοινότητας. Αναλυτικά βλ. W. PLÖCHL, Die Wiener orthodoxen Griechen. Eine Studie zur Rechts- und Kulturgeschichte der Kirchengemeinden zum Hl. Georg und zur Hl. Dreifaltigkeit und zur Errichtung der Metropolis von Austria [Verband der wissenschaftlichen Gesellschaften Österreichs, Kirche und Recht, 16], Wien 1983, σ. 61 κ.έ. Πά τό πολύπλοκο θέμα της συμβίωσης «Γραικών και Μακεδονοβλάχων» στη Βιέννη βλ. αναλυτικά ΣΕΙΡΗΝΙΔΟΥ, Έλληνες στη Βιέννη, δ.π., αλλά και γενικότερα στην Άψβουργική Αυτοκρατορία βλ. Η ΙΔΙΑ, Βαλκάνιοι έμποροι στην Άψβουργική Μοναρχία, δ.π., δ.π. και βιβλιογραφία.
79. PLÖCHL, Die Wiener orthodoxen Griechen, δ.π., σ. 80-86 και σ. 147-152 «Geschäftsordnung der griechisch-orientalischen Gemeinde zum heiligen Georg in Wien», που εγκρίθηκε στη γενική Συνέλευση της κοινότητας στις 18 Άπριλίου 1907. Το καταστατικό αυτό δεν παρατίθεται στο βιβλίο του Σ. ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗ, 'Ο εν Βιέννη Ναός του Αγίου Γεωργίου και η κοινότης των Όθωμανών υπηκόων, Άλεξάνδρεια 1912, (ανατύπωση με επιμέλεια-έισαγωγή Χ. Γ. ΧΟΤΖΑΚΟΓΛΟΥ, Άθήνα 1977).

ξεις στα νότια Βαλκάνια, ή ύπαρξη του ελληνικού κράτους, ή οικονομική συρρίκνωση των μελών επέβαλλαν ανακατατάξεις και σε οργανωτικό και θεσμικό καθεστώς, αλλά και επαναπροσαρμογή και αναστοχασμό των πολιπλών ταυτοτήτων.

5) Άκριβώς όπως και στην Τεργέστη και στη Βιέννη, κατά τη δεκαετία του 1780 άπαντά, όπως είδαμε, και ή αναδιαμόρφωση του κανονισμού της ένδιαφέρουσας περίπτωσης της κομπανίας-άδελφότητας-κοινότητας του Miskolc. Άπό τά 16 'δεσήματα' (θεσπίσματα) έσωτερικού κανονισμού της κομπανίας των μέσων της δεκαετίας του 1730, ως την κοινήν συνάθησιν της έν Μισκόλτζη των σόχλ έννομένων ανατολικών ορθοδόξων αδελφότητος του 1785, και την Κόπια της εϋταξίας [...] εις 1801⁸⁰, διαπιστώνεται μιá λειτουργική εξέλιξη. Στο παράδειγμα επιβεβαιώνεται ή πρόταση εργασίας που διατύπωσε πιο πάνω. Ξεκινώντας, αντίστροφα, από τό πραγματικά θαυμαστό κείμενο του 1801, διαπιστώνομε την εξέλιξη α) από μιá καθαρά οργάνωση κομπανίας με καθοριστικούς δεσμούς των μελών της, στα 1735 περίπου, και άναλογία προς τίς τρανσυλβανικές κομπανίες, έν τούτοις όχι σε επίπεδο τόσο άσφυκτικών ρυθμίσεων, άκολουθείται ή πορεία προς β) τό καθεστώς που επιβάλλει ή άλλαγή της νομοθεσίας του 1774 και βάσει της οποίας καταλήγουν οι πάροικοι στην συγκρότηση της κομπανίας-κοινότητας του 1785, από την όποια αποκλείονται πλέον οι άνθρωποι της τουρκίας οι μη όμνεγμένοι εις τό ευκλεές βασιλείον [...] της τωρινής μας πατρίδος Ούγκαρίας και γ) την οριστικοποίηση οργάνωσης περισσότερο άστικής κοινότητας (1801), στην όποια έμμεσα ένυπάρχουν στοιχεία της παλιότερης οργάνωσης της κομπανίας. 'Η άπουσία του όρου και των αντίστοιχων αναλυτικών δεσμευτικών θεσπισμάτων και άντ' αυτών ή έμφαση στην άνάλυση των καθηκόντων και του ρόλου γενικότερα των συλλογικά εκλεγόμενων εκπροσώπων διοικητών της κοινότητας μας οδηγούν νά προβληματισοϋμε πάνω στα αίτια αυτής της άλλαγής. Δέν είναι άλλα, κατά τή γνώμη μου, από τόν συγκεντρωτικό χαρακτήρα που τείνει νά παίρνει τό κράτος, από την άλλαγή οικονομικού προσανατολισμού των μελών της κοινότητας, των έγκατεστημένων από χρόνια πλέον στην πόλη - άγορά, πολύ μακριά από την εποχή κατά την όποία οι πρόγονοί μας όπου ήτον πολλά όλγοι τόν αριθμόν, και συνεπώς στις άρχές του 19ου αιώνα αισθάνονταν λιγότερο την άνάγκη νά βρίσκονται κάτω από την ασφάλεια των κανονιστικών ρυθμίσεων των κομπανιών, καθώς μάλιστα άρκετών οι οικονομικές τους επιχειρήσεις έξαρτώνται και από τίς σχέσεις τους με την τοπική και περιφερειακές άγορές. Όπως, νομί-

80. Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár Miskolc, Fond IX-3, Πρωτόκολον της κοινότητας Μισκόλτζιου πραγματευτών από 1798 Ιανουαρίου 9, σ. 31.

ζω, και στην περίπτωση του Βρασον, που μνημονεύει η Paracostea-Danielopolu⁸¹, μάλλον παρατηρείται και εδώ μία άμεσότερη ένσωμάτωση των μελών της κομπανίας στην αστική κοινωνία της πόλης, με διακριτό στοιχείο πάντοτε τη θρησκεία.

6) Ως τελευταίο παρουσιάζουμε τον τύπο, κατά τον οποίο οι πάροικοι οδηγούνται στη σύνταξη καταστατικού κοινότητας, και μάλιστα αστικής, στη Ρουμανία, χωρίς προηγουμένως να έχουν έκχωρηθεί προνόμια. Ο τύπος αυτός κυριαρχεί στις κοινότητες-παροικίες που δημιουργούνται, ιδίως το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, και εξηγείται⁸² από την ύπαρξη του ελληνικού έθνικού κράτους, από τις περιοχές του όποιου και πολλοί προέρχονται ή με τό όποιο έπιθυμούν να έχουν και στενότερους έθνικούς δεσμούς αναφοράς, άκόμη και στην περίπτωση που προέρχονται από τά άγγλοκρατούμενα Ίόνια Νησιά ή από την Όθωμανική Αυτοκρατορία. Η ένδυνάμωση, έξ άλλου, του κρατικού μορφώματος της Ρουμανίας τους άναγκάζει να άναζητήσουν μία κατοχυρωμένη θεσμικά εκπροσώπηση άπέναντι στη διακριτή ρουμανική έθνική όντότητα και τίς άναδυόμενες ανταγωνιστικές, έθνικές άντιπαραθέσεις. Ο συνδυασμός κρίκος της όρθόδοξης θρησκείας δέν άρκουσε πιά για να ένώνει παροίκους έκτός Όθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο όρος 'έλληνική κοινότητα' επικρατεί τον 19ο αιώνα και έχει πλέον άποκτήσει άναμφισβήτητα έθνικό περιεχόμενο. Έτσι εξηγείται και ό σημαντικός, έστω και τυπικά, ρόλος του Έλληνα πρόξενου σέ κοινότητες της Ρουμανίας. Όταν είναι παρών στις κοινοτικές συνλεύσεις, προτίσεται αυτός και όχι οι άρμόδιες κοινοτικές άρχές, κάτι που δέν συμβαίνει στις παραδοσιακά όργανωμένες κοινότητες, οι όποιες ένισχυσαν, άκόμη και από άποψη όρολογίας, τίς σχέσεις τους με τό έθνικό κέντρο χωρίς να κρίνεται άπαραίτητο να συνδιοικούνται από τον Έλληνα πρόξενο. Η όργάνωση των κοινοτήτων στη Ρουμανία είναι κατά τό μάλλον ή ήττον όμοιόμορφη, τόσον όσον άφορά στην όρολογία, όσον και στα θεσμικά ζητήματα. Ένίοτε παρατηρείται εδώ και ούσιαστικός ρόλος του μητροπολίτη (πρβλ. περίπτωση των κοινοτήτων Giurgiu και Tulcea)⁸³, γεγονός που δέν άπαντά στις άλλες παραδοσιακές, καθαρά αστικού χαρακτήρα κοινότητες της διασποράς, στις όποιες οι ιερείς είναι υπάλληλοι στην ύπηρεσία της κοινότητας και υπακούουν στους κανόνες λειτουργίας της, χωρίς δικαίωμα παρέμβασης πέραν από τά

81. PARACOSTEA-DANIELOPOLU, Organizarea, ό.π., σ. 187-188.

82. Τό θέμα καλύπτει στις δύο αναλυτικές και καταποπιστικές μελέτες ό ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗΣ, Έρευντική άποστολή στη Ρουμανία, ό.π., και Σύσταση και όργάνωση έλληνικών κοινοτήτων στη Ρουμανία, ό.π.

83. Βλ. ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗΣ, Σύσταση και όργάνωση έλληνικών κοινοτήτων στη Ρουμανία, ό.π.

πνευματικά τους καθήκοντα. Η διαφοροποίηση στις ρουμανικές παροικίες των παραλλίων του Εύξεινου Πόντου εξηγείται, μάλλον, από την οργάνωση των κοινοτήτων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, ιδιαίτερα στον χώρο της Μακεδονίας, κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα⁸⁴.

Τά συμπεράσματα από την ανάλυση των προνομίων, κανονισμών, καταστατικών θά μπορούσαν να ενισχυθούν με εξέταση δεδομένων από την οικονομική, κοινωνική ζωή των παροίκων ως ατόμων. Τέτοια διάσταση θά ξέφευγε από τους στόχους του προγράμματός μας. Έν τούτοις, οι ως τώρα μελέτες για μεμονωμένες παροικίες μάς επιτρέπουν να συμπεράνομε ότι οι αλλαγές που αποτυπώνονται στη διοικητική, οργανωτική γλώσσα απορρέουν και από τις ζωτικές εξελίξεις που έχουν συμβεί μέσα από δεκαετίες μετακινήσεων, εμπλουτισμού του ανθρώπινου δυναμικού, διευκολύνσεων ή εμποδίων οργάνωσης θρησκευτικής, εθνοτικής, οικονομικής, συνθηκών ένταξης, συμβίωσης ή αντιπαλότητας στις τοπικές κοινωνίες υποδοχής. Οι δαιδαλώδεις παράμετροι του πολύπλοκου μεταναστευτικού φαινομένου δέν αποτυπώνονται, μόνο, στις προσωπικές μαρτυρίες αλλά και πραγματώνονται στο συλλογικό, είτε αυτό εκδηλώνεται στη διοικητική οργάνωση είτε στις ποικίλες εκφάνσεις της οικονομικοκοινωνικής ζωής.

84. ΠΑΠΑΣΤΑΘΗΣ, Οι κανονισμοί των ορθόδοξων ελληνικών κοινοτήτων, δ.π.

Παρόρθημα Α'

Κατάστιχον διὰ τὴν βοήθειαν τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ σχολείου μας εἰς τὸ Μίσκολτς [ἀπὸ τὸ 1787] / "Eu ἐδῶ σημαδεύωμεν ἄλλους τοὺς [...] κατὰ τὸ Conscriptio ὅπου εἶναι εἰς 1824 .

Borsod-Aba-j Zemplén megyei Levéltár, A Miskolci Görögkeleti Egyház község, fond d. Vegyes iratok 1721-1944, doboz 9

(φ. 4ον)

Διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν, δηλοποποιοῦμεν ὑμῖν, ἅπαντες ἡμεῖς οἱ κάτοθεν ὑπογεγραμμένοι, ἡ ἀδελφότης δηλον ὅτι, τῆς ἐν Μίσκολτς, τῶν μὴ Ἑνωμένων ἀνατολικῶν Γραικῶν Ἀδελφότητος, ὅτι τὴν σήμερον ἀποκαθιστῶμεν, καὶ διορίζομεν, πληρεξούσιους ἐπιτρόπους, τὸν κύριον Γεώργιον Πάτον, καὶ κύριον Ναοὺμ Κοσμήσκην, εἰς τὸ νὰ συνάξουσιν τὴν βοήθειαν, καὶ ἐλεημοσύνην, ἀπὸ τοὺς ζηλωτὰς συναδελφούς, ὅπου εὐρίσκονται εἰς τὸ βασιλεῖον τῆς λεχίας. Διὰ τὰ κτήρια τῆς Ἐκκλησίας μας, τὰ ὅποια θεῖα χάριτι, κάθε ἡμέρα αὐξάνουν, καὶ εἰς τὴν τελειότητα τρέχουσι. Καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου μας, ὅπου σὺν Θεῷ, ἔχομεν σκοπὸν, ὄχι ὕστερα ἀπὸ πολὺν καιρὸν νὰ ἀρχίσωμεν. Καὶ διὰ νὰ μὴν ὑποπτευθῆ τινὰς πῶς ἡ τιμότης τους διὰ κανένα ἄλλο τέλος, θέλουν τὰ συνάξει, ἢ ματαιῶς θέλουν ἐξοδευθῆ καὶ πῶς μόνον διὰ τούτην τὴν χρεῖαν, καὶ ἀνάγκην ἀπὸ ἡμῶς στέλλονται, θέλει βεβαιωθῆ, καὶ πληροφορηθῆ ὁ κάθε ἕνας, ἀπὸ τὸ παρὸν πινακίδιον, τὸ ὅποσον εἶναι μὲ τὴν συνηθισμένην βούλλαν τῆς κοινότητος ἡμῶν ἐσφραγισμένον, καὶ μὲ ὑπογραφὴν, τῶν γεροντιότερων συναδελφῶν μας, καὶ ἐπιτρόπων τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ σχολείου μας βεβαιωμένον, παρακαλοῦντες, καὶ παρακινούντες θερμῶς, κάθε συναδελφόν μας χριστιανόν, κάθε ἕνας, κατὰ τὴν δύναμην ὅπου ἔλαβον ἀπὸ τὸν ἅγιον Θεόν, καὶ καθὼς θέλει τὸν φωτίσει τὸ πανάγιον πνεῦμα, μὲ ὀλοπρόθυμον ψυχὴν, καὶ καρδίαν, νὰ συντρέξῃ, καὶ νὰ μᾶς βοηθήσῃ πλουσιοπαρόχως, ὡσάν ὅπου ἡ ἐκ θεμελίου οἰκοδομὴ τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ναοῦ, καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, ὄχι τόσον ἀποβλέπει, εἰς ἴδιον ἐδικόν μας ὄφελος καὶ χρεῖαν, ὅσον εἰς δόξαν τῆς παναγίας τριάδος, τιμὴν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ναοὺμ τοῦ Θαυματουργοῦ, καὶ πατέρων ἡμῶν, στερεώσῃ τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, δόξαν τε καὶ καύχημα ὄλου τοῦ περιφήμου γένους τῶν γραικῶν. Κάθε φιλόπτωχος χριστιανός, γνωρίζει καλύτερα πῶς ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ πηγὴ τῶν ἁγιασμάτων μας, καὶ ἡ ἐλθότης τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς μας, καὶ πῶς τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον εἶναι τὸ μόνον μέσον τῆς προκοπῆς καὶ μαθήσεως τῶν Νέων, εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, τῶν ὁποίων τὴν ὠφέλειαν, καὶ ὁ μέγας Βασιλεὺς γνω-

ρίζοντας, ἔστειλε τοὺς Νέους τῶν χριστιανῶν, ἀπὸ τὴν Καισάρειαν, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν; νὰ σπουδάσουν, ὡσὰν ὁποῦ δι' αὐτοῦ τὸ ἑλληνικὸν μας γένος ἤμπορῆ νὰ ξαναλάβῃ ἐκείνην τὴν πατρῶσαν δόξαν ὁποῦ ἔχασε, καὶ νὰ ἀποφύγῃ τὴν σημερινὴν κατηγορίαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὅλοι σχεδὸν οἱ Εὐρωπαῖοι, διὰ τὴν ἀμάθειαν, καὶ τὴν ἀμέλειαν ὁποῦ ἔχομεν εἰς τὴν σπουδὴν, ὡς προικισμένους μᾶς κηρύττουσι, καὶ βαρβάρους μᾶς ὀνομάζουσι. Καὶ ποίους; ἡμᾶς Ἀδελφοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἔλαβον τὸ φῶς τῆς μαθήσεως καὶ τῆς γνώσεως, τὴν ὁποίαν ἀτιμίαν διὰ νὰ ἐξαλείψωμεν, καὶ τὴν παλαιὰν φήμην νὰ ἀποκτήσωμεν, τὸ σχολεῖον εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἀπλῶς ἀναγκαῖα. Καὶ ἀκολούθως, καὶ ἡ συνδρομὴ Καὶ ἡ βοήθεια, ὅλων τῶν φιλομαθῶν χριστιανῶν, καὶ ὄχι ὁ καθεὶς θάχει λάβῃ ἀπὸ τὸν μισθοποδότην θεόν, εἰκοσαπλάσιον τὸν μισθὸν τῆς ἐλεημοσύνης του, ἀλλὰ καὶ ἀενάως, τὰ τίμια αὐτῶν ὀνόματα, ὡς κτητόρων ὀνόματα, εἰς τὰς ἀγίας τελετὰς θέλουσι μνημονεῦθῃ. Ὅθεν δευτερώοντες τὴν παρακάλεισίν μας, δεόμεθα, νὰ μὴ μᾶς ὑστερήσητε, τῆς ὀλοπροθύμου βοηθείας ὑμῶν, ὡσὰν ὁποῦ μόνοι ἡμεῖς οἱ Μίσκολτζιάνοι, χωρὶς νὰ μᾶς βοηθήσουν, καὶ οἱ συναδελφοὶ μας, παρόμοια ὡσὰν τὰ ἑδικὰ μας κτήρια, μεγάλα, καὶ πολυέξοδα, ἀβόλετον πρᾶγμα εἶναι, νὰ λάβουν τὸ ἐπιθυμητὸν τέλος. Πρὸς τοῦτοις, ὁ κάθε εἷς συναδελφός μας, ἐκείνην τὴν βοήθειαν, καὶ ἐλεημοσύνην ὁποῦ θέλῃ δώσει, μὲ τὸ ἴδιόν του χέρι, εἰς τὸ παρὸν πινακίδιον, ὁποῦ διὰ τοῦτο εἶναι διωρισμένον, θέλει τὴν σημειώσει, διὰ νὰ πάρωμεν λογαριασμόν. Ἀναμφιβόλως, ἀπὸ τοὺς προειρημένους ἐπιτρόπους μας, γράφων ἕκαστος, καὶ τὸ τίμιον του ὄνομα, διὰ νὰ μνημονεῦται αἰωνίως, κατὰ πᾶσαν, ἱερὰν τελετὴν.

Ἐδόθη Ἐν Μίσκόλτζι 1787 Ἰουλίου 12

Τῆς ὑμῶν ἀδελφικῆς ἀγάπης, Ἀδελφοὶ ἐν ΧϞ, Καὶ εἰς τοὺς ὀρισμούς, ἡ ἐν Μίσκόλτζι τῶν μὴ ἐνωμένων Γραικῶν Ἀδελφότης

(ὑπογραφή, σφραγίδα)

[Ἀκολουθοῦν τὰ ὀνόματα ὄσων ὑπογράφουν, ὄχι εὐκρινῶς γραμμένα]

Ἰωάνη τίμτζα δουλῶσας
 μιχάλι νήστκα δοῦλο σας
 δημήτρη [...] δοῦλον σας
 μηχάλι ντόνα δοῦλον σας
 μηχάλης Ζουπάνου δοῦλο σας
 μανόλις διαμαντί
 Ἰοάννη παμπέρι δοῦλον σας
 Τίμτζας σιάγωσια δοῦλου σας
 νικόλαος σιαγγούνα δοῦλος σας

Ἰωάννης ἄλλας ἐπίτροπος
 τῆς ἐγίας μας ἐκκλησίας δοῦλος σας
 πάντα (ὑπογρ.)
 ἀθανάσιος Θ[εοδώ]ρου πεσχάρου (ὑπογρ.)
 ταπηνός Δοῦλος σας

Παράρτημα Β'

Πρωτόκολον τῆς κοινότητος Μησκολτζίου Πραγματευτῶν ἀπὸ 1798.
 Ἰαννουαρίου 9^{ου}.

Borsod-Abáuj-Zemplén megyei Levéltár Miskolc, Nr Fond: IX-3

[σ. 30] Κόπια τῆς εὐταξίας ὁποῦ ἐγινεν εἰς τοὺς 1801 Χβρίου
 (Δεκεμβρίου) 15

Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῦ
 μόνου ζῶντα Θεοῦ, γράφονται αἱ παροῦσαι διαταγαί, αἱ ὁποῖαι συντεθεῖσαι,
 παρὰ τῆς ἐν Μισκολτζίῳ κοινότητος, τῶν μὴ ἠνωμένων Γραικῶν εἰς 1801
 Χβρίου 19 ἐδιαβάσθησαν ἐνώπιον τῆς ἰδίας κοινότητος, καὶ μετὰ τὰς ἰδιοχει-
 ρους ὑπογραφὰς τῶν συναδελφῶν αὐτῆς ἐβεβαιώθησαν καὶ ἐστερεώθησαν.

Ἄντως ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ὁ προπάτωρ ἡμῶν Ἀδάμ ἤθελεν ἀπομείνῃ
 εἰς τὴν ἀθωότητα ἐκείνην, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τὸν ἐπλασε·
 βέβαια μοναχὸς ὁ φυσικὸς νόμος, ὁποῦ εἰς αὐτὸν ἔδωκεν, ἤθελεν ἦσθαι
 ἀρκετὸς νὰ τὸν ὀδηγήσῃ, εἰς τὸ νὰ γνωρίσῃ ὀρθά, καὶ τὸν ποιητὴν τοῦ Θεόν,
 καὶ τὸ χρέος ὁποῦ πρὸς αὐτὸν ὡς πλάσμα ἔχρεωστοῦσε.

Μὰ ἐπειδὴ μετὰ τὴν παρακοὴν εἰς τὴν θεῖαν ἐντολὴν ἤμαρτε, καὶ ἡ ἁμαρτία
 τὸν ὑπέβησεν ἀπὸ τὸ χάρισμα τῆς ἀθωότητος: ὑστερήθη εἰς τὸν ἴδιον
 καιρὸν, καὶ ἀπὸ τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τὴν γνῶσιν τοῦ χρέους ὁποῦ
 πρὸς αὐτὸν ἔχρεωστοῦσε, καὶ ἀκολούθως ἐξεγυμνώθη ἀπὸ τὴν θεῖαν εὐδαι-
 μονίαν, καὶ μακαριότητα, μετὰ τὴν ὁποίαν ἡ παντοκράτορικὴ δεξιὰ τοῦ
 ὑψίστου τὸν ἐστόλισεν.

Ὅθεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ ἐνδυναμώσῃ, καὶ βοηθήσῃ τὴν ἀδυνατήσασαν φύσιν
 τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποίαν ἢ ἐκ τῆς παρακοῆς ἁμαρτία ἐφθειρεν: ὕστερα
 ἀπὸ τρεῖς χιλιάδες καὶ ὀκτακοσίους ἐννεήκοντα τέσσαρας χρόνους, ἔδωκεν
 εἰς αὐτὸν διὰ τοῦ προφήτου Μωϋσέως, ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος τοῦ Σινᾶ τὸν θεό-

γραπτον νόμον, δηλ: τὰς δέκα ἐντολάς.

Μὰ ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς δὲν ἦτον ἀρκετὸς νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ δείξῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἴσῃαν στράταν εἰς αὐτὴν τὴν γνῶσιν τοῦ Θεοῦ: εἰς τὰς ὀλούτερινὰς ἡμέρας, κατὰ τὸν Παῦλον πρὸς Ἑβραί[ους]: κεφ: α: στίχ: 1φ. εὐδόκησεν ὁ Θεὸς διὰ τὴν ἄπειρόν του ἀγάπην πρὸς ἀνθρώπινον γένος, νὰ στείλῃ τὸν μονογενῆ του υἱὸν εἰς τὸν κόσμον, νὰ λάβῃ ἀνθρώπινον σάρκα ἀπὸ τὴν παρθένον Μαρίαν, καὶ γένη τέλειος ἄνθρωπος πλην τῆς ἁμαρτίας: καὶ τόσον μὲ τὴν οὐράνιον Διδασκαλίαν του, ὅσον καὶ μὲ τὴν ἀγιότητα τῆς ζωῆς του, νὰ μᾶς διδάξῃ τὰ τελειότερα, καὶ ψυχωφελέστερα δίδωντας εἰς ἡμᾶς νόμον αἰώνιον: τὸ ἱερόν εὐαγγέλιον. / [σ. 31].

Ὅλοι λοιπὸν ἡμεῖς οἱ χριστιανοί, χωρὶς ἀμφιβολίαν, πιστεύομεν καὶ βεβαίως ὁμολογοῦμεν, πῶς ὁ εὐαγγελικὸς νόμος εἶναι ὁ ἀληθινὸς λύχνος εἰς τὰ ποδάρια μας, καὶ τὸ λαμπρότατον φῶς εἰς τὰ περιπατήματά μας, καὶ πῶς τοῦτος μοναχός, ἂν τὸν φυλάξωμεν, εἶναι ἀρκετὸς νὰ μᾶς κἀμῃ καὶ εἰς τοῦτον τὸν κόσμον εὐτυχεῖς, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μακαρίου, χωρὶς ποτὲ νὰ ἔχωμεν χρεῖαν ἀπὸ ἄλλον νόμον.

Καὶ τοῦτο πῶς ἔτσι εἶναι, μᾶς τὸ ἔδειξαν μὲ τὸ ἔργον οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, καθὼς διαβάζομεν εἰς τὰς πράξεις τῶν ἱερῶν Ἀποστόλων κεφ: 4: στίχ: 32: Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων, ἦν ἡ καρδία, καὶ ἡ ψυχὴ μία, καὶ οὐδὲ εἰς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶ, ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά, δηλ: ὅλων ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων ὅπου ἐπίστευσαν εἰς τὸν Χριστὸν, ἡ καρδία, καὶ ἡ ψυχὴ ἦτον μία, καὶ κανένας τὰ ὑπάρχοντά του, καὶ πλοῦτη του δὲν ἔλεγε πῶς εἶναι ἴδια ἐδικά του, μὰ ἦτον εἰς ὅλους, ὅλα κοινά.

Εἰς τοὺς μετέπειτα ὅμως χρόνους, ἐπειδὴ ἡ πρώτη ἐκείνη ἔνωσις, καὶ συμφωνία τῶν χριστιανῶν ἔλλειπεν, ἡ εὐαγγελικὴ ἀγάπη ἐψυχράνθη, τὰ πολλὰ πλέον δὲν ἦτον ἓνα, μὰ τὸ ἓνα ἔγινε πολλὰ, καὶ οἱ ἄνθρωποι ὄχι μόνον δὲν ἦτον εὐχαριστημένοι εἰς τὰ ἴδια τους πλοῦτη, μὰ οἱ δυνατώτεροι ἄρπαζαν ἀδίκως τῶν ἀδυνάτων τὰ πράγματα, διὰ νὰ αὐξήσουν τὰ ἐδικά τους: διὰ τοῦτο οἱ μὲν τότε βασιλεῖς, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀδικίαν, ἀναγκαιῶς ἔπρεπε νὰ γράψουν νόμους, καὶ μὲ τὴν δύναμιν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, νὰ ὑποχρεώσουν ὅλους τοὺς ὑπηκόους των νὰ τοὺς φυλάττουν ἀπαρασάλευτα, χωρὶς ἐξαίρεσιν προσώπου. Αἱ κοινότητες ὅμως καὶ συντροφίαι συμὰ εἰς τοῦτους τοὺς καθόλου νόμους, ἔκριναν διὰ ἀναγκαῖον νὰ γράψουν μερικὰς διαταγὰς, καὶ παραγγελίας, ὠφελίμους καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν τους, καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, τὰς ὁποίας ὅλοι συμφώνως ὑπογράψαντες, ἐκύρωσαν καὶ ἐβεβαίωσαν: καὶ τόσον τὸν ἑαυτὸν τους, ὅσον καὶ τοὺς μεταγενεστέρους διαδόχους των ὑποχρέωσαν, νὰ τὰς φυλάττουν ἀπαρασάλευτα, καὶ σύμφωνα μὲ αὐτάς νὰ πολιτεύωνται: τόσον διὰ τὴν παντοτελεῖαν τους ἐσωτερικὴν στε-

ρέωσιν, και ευτυχίαν, ὅσον και διὰ νὰ ἤμποροῦν μὲ τὴν βοήθειαν τούτων, και ὀλοπερόθυμον φύλαξιν, νὰ γένουν ὠφέλιμοι και εἰς τὸν ἑαυτὸν τους και εἰς τὸ κοινόν, δηλ: πούμπληρον.

Τοῦτο πολλὰ καλὰ ἐγνώρισαν, ὡς φυσικὰ φρόνιμοι ὁποῦ ἦτον,/[σ. 32] και οἱ ἀξιωμαθόμενευτοι προπάτορές μας, /οὓς και ἀναπαύσαι ὁ Θεὸς ἐν τῇ Βασιλείᾳ αὐτοῦ:/ οἱ ὁποῖοι εἰς ταύτην τὴν ἐδικὴν μας κοινότητα ἔβαλαν τὸ θεμέλιον. "Ὅθεν διὰ νὰ ἀφήσουν και εἰς ἡμᾶς τοὺς μεταγενεστέρους των ζωὴν χριστιανικὴν, και πολιτείαν εὐτακτον, και σύμφωνον μὲ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, ἐπρονόησαν, και ἐφρόντισαν νὰ γράψουν ἐκεῖνας τὰς φρονίμους διαταγὰς, ὁποῦ ἡμεῖς τὴν σήμερον εὐρίσκομεν γεγραμμένας εἰς τὸ παλαιὸν πρωτόκολον τῆς ἡμετέρας κοινότητος και μὲ τὰς ἰδίας αὐτῶν ὑπογραφὰς νὰ τὰς βεβαιώσουν.

Εἰς αὐτὰς ἀγκαλὰ ὀλίγη μάθησις φαίνεται, λάμπει ὁμως μέσα ἡ φυσικὴ φρόνησις, και ὁ χριστιανικὸς ζήλος ὁποῦ εἶχον, εἰς ὅλα τὰ χριστιανικὰ χρῆη, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὴν ἐπλήρωσιν ἐκρέματο, και ἡ ἐκεῖνων ἀληθινὴ εὐτυχία, και στερεώσεις, και ἡμῶν τῶν διαδόχων τους, ἀνίσως και ἡμεῖς, καθὼς και ἐκεῖνοι τὰς ἐκπληρώσωμεν, χωρὶς πάσης ἀντιλογίας κρέματα. Καὶ ἀνίσως οἱ πρόγονοί μας ὁποῦ ἦτον πολλὰ ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, και αἱ φαμελλαι τους ὑποκάτω εἰς τὸν τυραννικὸν ἀκόμα ζυγὸν τοῦ Τούρκου ἦτον: ἐπρονόησαν διὰ ἡμᾶς τοὺς μεταγενεστέρους των, και μὲ ἓνα προφητικὸν, τρόπον τινά, χάρισμα ἐφρόντισαν, ὡς φιλόστοργοι πατέρες, διὰ τὴν μέλλουσαν ἡμῶν τῶν τέκνων τους εὐτυχίαν: πόσον περισσότερον χρεωστοῦμεν τὴν σήμερον ἡμεῖς νὰ φροντίσωμεν, και προνοήσωμεν διὰ τὴν παντοτεινὴν στερεώσιν τῆς κοινότητός μας, προκοπὴν, και στερεὰν εὐτυχίαν τῶν διαδόχων μας, πρέποντα στολισμὸν και εὐταξίαν τῆς Ἐκκλησίας μας, τῶν σχολείων μας, και ὄρφανοτροφείου μας; τῶν ὁποίων ἡ στερεώσεις, και προκοπή, εἶναι στερεώσεις και προκοπή τῆς ὀρθοδόξου, και ἀγιωτάτης ἡμῶν πίστεως; ἡμεῖς, λέγομεν, ὁποῦ ἐπὶ τῆς εὐκλεῶς μοναρχησάσης Αὐγούστης Μαρίας Τερεσίας, και μεγίστου Μονάρχου, και Καίσαρος Ἰωσήφ τοῦ Β', ἐβάλαμεν τὸν ὄρκον τῆς ἐμπιστοσύνης μας, πρὸς τε τὸν ἀγιώτατον ἡμῶν βασιλέα, και τὸ λαμπρὸν Βασίλειον τῆς Οὐγγαρίας; ἡμεῖς ὁποῦ εἰς τὰς παρελθούσαις δύο δίκαιαις, ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ ἀεμνήστου, και ἀοιδήμου Καίσαρος, Λεοπόλδου τοῦ Β', και εἰς τὴν ἐνδοξοτάτην στέψιν τοῦ σήμερον εὐκλεῶς,/[σ. 33] και ἀγαθῶς μοναρχοῦντος Φραγκίσκου τοῦ Β' γενομέναις δίκαιαις, γνήσια τέκνα τῆς πατρὶδος μας ἀνεγνωρίσθημεν, ἐξεφωνήθημεν, και μὲ νομικὰ ἄρθρα ἐβεβαιώθημεν; ἡμεῖς ὁποῦ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἠύξήσαμεν, και ἐπολυπλασιάσθημεν, και ὁποῦ τὸσον μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ψυχῶν μας, ὅσον και τῶν οἰκιῶν μας, κάμνομεν ἓνα μέρος ὄχι εὐκολοκαταφρόνητον τῆς πολιτείας ταύτης Μισκόλτζ; ἡμεῖς ὁποῦ και ἀπὸ τοὺς πρώην φιλανθρωποτάτους Καίσαρας, και Βασιλεῖς ἡμῶν, και ἀπὸ τὸν σήμερον εὐσπλαχνικῶς μοναρχοῦντα

Φραγκίσκον τὸν Β', μὲ τὴν παρῶνθιασμένην ἀσκησιν ὄλων τῶν ἱερῶν τελετῶν τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως ἠλεήθημεν, μὲ οἰκοδομὴν ἐκ θεμελίων νέας Ἐκκλησίας, καὶ μὲ σχολεῖον ἑλληνικόν, καὶ κοινόν, πρὸς φωτισμόν, καὶ προκοπὴν τῶν τέκνων μας; ἡμεῖς, λέγομεν, πόσον ἀσυγκρίτως περισσότερον ἀπὸ τοὺς προγόνους μας εἴμεθα χρεώσται νὰ φροντίσωμεν διὰ τὴν μέλλουσαν στερέωσιν τῆς κοινότητός μας; ἡμεῖς ἠξεύρομεν, καὶ τόσον τὰ παλαιά, ὅσον καὶ τὰ νέα παραδείγματα ἀρκετὰ μᾶς βεβαιώνουν, πῶς ἡ ἔνωσις κάμνει πάντοτε τὰ μικρὰ μεγάλα, καὶ ἡ διαίρεσις κάμνει τὰ μεγάλα μικρὰ.

Ἡμεῖς ἀκούομεν τὸν σωτῆρά μας ὀποῦ Ματθ(αίου): κεφ. 12: στίχ: 25 λέγει, πῶς πᾶσα Βασιλεία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς, ἐρημοῦται, καὶ πᾶσα πόλις, ἢ οἰκία μερισθεῖσα καθ' ἑαυτῆς οὐ σταθήσεται, δηλαδῆ: κάθε Βασιλεία ὀποῦ διαμοιρασθῆ ἔναντιον εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς ἐρημῶνεται, καὶ κάθε πολιτεία, ἢ ὀσπῆτιον ὀποῦ διαμοιρασθῶν ἔναντιον εἰς τὸν ἑαυτὸν τους, δὲν ἡμποροῦν νὰ σταθοῦν.

Ἡμεῖς βλέπομεν, πῶς ὀποῦ εἶναι χρῆστιανική ἀγάπη, ὀμόνοια, καὶ εὐταξία, ἐκεῖ εἶναι στερεώσεις, καὶ εὐτυχία, καὶ ὀποῦ εἶναι ἀσυμφωνία, καὶ ἀταξία, ἐκεῖ ἀκρα ἀκαταστασία, καὶ ἀξιοδάκρυτος δυστυχία.

Ἡμεῖς μὲ ἀκραν λύπην τῆς καρδίας μας βλέπομεν, πῶς παντοῦ ἐξουσιάζει, καὶ μέσα εἰς τὰς οἰκίας μας, καὶ ἐπάνω εἰς τὰ κορμ[ί]α [σ. 34]α μας, ἡ μισητὴ εἰς τοὺς προγόνους μας φαντασία, καὶ κατηραμένη ὕπερηφάνεια, καὶ πολυτέλεια: τὰ ὀποῖα ἀν δὲν λάβωμεν πρόνοιαν νὰ τὰ διώξωμεν, καὶ ξεριζώσωμεν, καὶ μέσα ἀπὸ τὰς οἰκίας μας, καὶ ἀπὸ ὀλην τὴν κοινότητά μας, περιπατοῦντες σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ εὐαγγελίου μας, καὶ μὲ τὰ ἡθῆ τῶν προγόνων μας: βέβαια, καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ τέκνα μας, κινδυνεύομεν, χωρὶς νὰ τὸ αἰσθανώμεθα, νὰ φθάσωμεν εἰς πολλὰ θλιβεράν κατάστασιν, καὶ ἀξιοθρήνητον δυστυχίαν, καὶ ἀτιμίαν ἀπὸ τὰ ὀποῖα, ἀμποτε ὀ ἅγιος Θεὸς διὰ πρεσβειῶν τοῦ πατρὸνος τῆς ἡμετέρας κοινότητος, τοῦ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν, καὶ θαυματουργοῦ ἀγίου ἀγίου Νασοῦμ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ἡμετέραν κοινότητα.

Διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν λοιπὸν νὰ προλάβωμεν, καὶ νὰ ἀποφύγωμεν, ὀλα αὐτὰ τὰ θλιβερά ἀποτελέσματα: Τὴν σήμερον ἡ κοινότης ἡμῶν, ὀλοι ὀμοῦ συναχθεῖσα, κοινῆ γνώμη λαμβάνει εἰς ἐξέτασιν τὰς διαταγὰς τῶν προγόνων τῆς: καὶ ἐκεῖνα ὀποῦ εὐρήηκε ὀφέλιμα εἰς τὴν εὐτυχίαν τῆς, τὰ ἀφησε νὰ μένουν εἰς τὴν ἰδίαν δύναμιν, τὴν ὀποῖαν καὶ εἰς ἐκείνους εἶχον: ἐκεῖνα δέ, ὀποῦ ὀσον ἀποβλέπει εἰς τοὺς σημερινούς καιρούς, ἐφάνηκαν δύσκολα νὰ φυλαχθοῦν, τὰ ἀκυρώσαμεν, καὶ μάλιστα διὰ τοὺς ἀναθεματισμούς ὀποῦ ἐκφωνοῦν ἔναντιον εἰς ἐκείνους ὀποῦ ἐφαίνοντο ἀπειθεῖς, καὶ μερικὰ σκοτεινά, ἢ ἀτελεῖ, τὰ ἐσαφηνίσσαμεν, καὶ τὴν πρέπουσαν τελείωσιν ἐδώκαμεν. Ὄθεν καὶ γράφοντες σήμερον αὐτὰς εἰς τὸ πρωτόκολον τῆς ἡμετέρας κοινότητος, μὲ τὰς ἰδίας ἡμῶν ὕπογραφὰς βεβαιώνομεν, καὶ στερεώνομεν,

ύποχρεώνοντες και τόν έαυτόν μας νά τάς φυλάξωμεν άγιώς, και στερεά, και τούς διαδόχους μας, νά τάς διατηρήσουν πάντοτε άπαρασάλευτα.

Μά έπειδή χωρίς τήν θείαν βοήθειαν, ήμεεις άπό λόγου μας δέν είμεθα άρκετοι νά έννοήσωμεν τί, ή νά πράξωμεν: διά τούτο, άς άσηκώσωμεν όλοι κοινώς τάς χείρας μας, και μέ βαθειαν εύλάβειαν άς επικαλοσθώμεν τήν χάριν, και συνεργίαν τού άγίου πν(εύματο)ς, λέγοντες, μέ ένα στόμα, και μέ μιαν καρδιαν. Πν(εύμ)α Πανάγιον, και ζωοποιόν, πν(εύμ)α σοφίας, και Ισχύος, πνεύμα βουλής, και γνώσεως, πν(εύμ)α αγάπης, και όμονοιας, ήμεεις σέ επικαλούμεθα, και σέ παρακαλούμεν, έλθέ, και κατοίκησον μέσα εις τάς καρδιάς μας, καθάρισον αὐτάς άπό όλα τά πάθη εκείνα όπου έμποί[σ. 35]δίξουν εις ήμάς τήν παρουσίαν σου τήν άγιαν, χύσον μέσα εις τήν κοινότητά μας τήν παντοδύναμόν σου χάριν, και ένδυνάμωσον αὐτήν διά νά φανή άκριβής φύλαξ τούτων τών διαταγών, ρίξωσον μέσα εις τήν καρδιαν και ήμών, και τών μεταγενεστέρων μας, τήν χριστιανικήν όρθόδοξον πίστιν, αγάπην, και όμόνοιαν. Ξερίζωσον τάς εχθρας, τά μίση, και άσυμφωνίας άπό τάς καρδιάς, και ήμών, και εκείνων. Δίδαξον, και φώτισον, και ήμάς, και εκείνους, διά νά ήμποροϋμεν νά γνωρίζωμεν, και νά διακρίνωμεν, τί τό άληθινόν καλόν, και τί τό άληθινόν κακόν. όπου τό μέν καλόν, όλη ψυχή, και καρδιά νά πράττωμεν, και τό κακόν νά άποφεύγωμεν. ένδυνάμωσον ώς παντοδύναμον ήμάς όλους, και Γέροντας, και νέους, κάθε γένος, και κάθε ήλικίαν τής κοινότητός μας, μήτε νά θέλωμεν, μήτε νά ενεργοϋμεν άλλο, παρ ό εκείνο όπου άποβλέπει εις δόξαν, και τιμήν τού παναγίου σου όνόματος, και εις αιώνιον διαμονήν, δόξαν, έπαινον, και στερεάν ευτυχίαν τής ήμετέρας κοινότητος. Άμήν. Άμήν. Άμήν.

§. 1

Τά ύποκειμενα όπου εκλέγονται εις τήν κυβέρνησιν τής κοινότητος, τί λογής πρέπει νά είναι.

1ον Ή κοινότης χρεωσται νά εκλέγη πάντοτε προεστώτάς της, και διοικητάς της γνήσια τέκνα ειδικά της, μέσα άπό τάς αγκάλας της.
2ον Αὐτοί οί διοικηται νά είναι και θεοφιλείς, και φιλόανθρωποι, διά τί εις τήν αγάπην τού θεοϋ, και εις τήν αγάπην τού αδελφου, όλαί αι άλλαι άρεται περιέχονται.

3ον Νά έχουν όσον είναι δυνατόν ειδήσιν εις τήν κοινήν διοίκησιν, διά τί άπό τήν καλήν διοίκησιν κρέματαί ή ευτυχία τής κοινότητός μας. νά έχουν ήθη χρηστά και άσκανδάλιστα, νά είναι φίλοι τής δικαιοσύνης πάντοτε, και μέ έναν λόγον ή πολιτεία τους νά είναι μία ζωντανή εικόνα τής άρετής, και νά εμπνέη εις τούς αδελφους σέβας και εύλάβειαν. /[σ. 36]

§. 2

Ἡ ἐκλογή τῶν διοικητῶν μας, καὶ λοιπῶν ὁφφικίων πῶς νὰ γίνεται.

1ον Ἡ ἐκλογή τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου προεστῶτος, τῶν κυρίων Νοταρίων, τῆς δωδεκάδος, τοῦ φουντατζίου Κουράτορος, ἤτοι πρώτου ἐπιμελήτοῦ τῶν φουντατζίων, τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἀγίας μας Ἐκκλησίας, καὶ ἄλλων ὑπηρετῶν τῆς κοινότητός μας, ἀρχινᾷ ἀπὸ τὴν σήμερον ὅπου αἱ παρούσαι διαταγαὶ ἐπικυροῦνται, καὶ βεβαιοῦνται, ἡ ὁποία ἐκλογή, ἐπειδὴ γίνεται μὲ τὴν δύναμιν τῶν παρουσῶν διαταγῶν, πρέπει νὰ γνωρισθῆ ἀπὸ ὄλους νόμιμος, καὶ στερεά, καὶ ὡς τοιαύτη νὰ βεβαιωθῆ ἀπὸ ὄλους.

2ον Ἡ ἐκλογή νὰ γίνεται πάντοτε μὲ τοῦτον τὸν τρόπον. δηλαδὴ νὰ ἐτοιμασθοῦν τριακόσια σφαιρίδια μικρά, τὰ διακόσια νὰ εἶναι μαῦρα, καὶ τὰ ἑκατὸν νὰ εἶναι ἄσπρα.

3ον Νὰ ἐτοιμασθοῦν διὰ τοῦτο τρεῖς κουτάκια μικρά, καὶ ἐπάνω εἰς κάθε ἓνα νὰ γραφθῆ τὸ ὄνομα τοῦ Καντιδάτου, καὶ τὰ κουτάκια νὰ εἶναι ἐπάνω εἰς τὴν τράπεζαν.

4ον Διὰ κάθε ὁφφικιον νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τοὺς συναδελφούς τρεῖς ὑποκείμενα τέτοια, ὅπου εἰς τὴν 1ην § ἐδιωρίσαμεν, π.χ: διὰ προεστῶτα πρώτον, ὁ πέτρος, ὁ παῦλος καὶ ὁ Κωνστα[τινος]

5ον Κάθε συναδελφός νὰ λαμβάνῃ τρεῖς σφαιρίδια εἰς τὴν χεῖράν του, δύο μαῦρα, καὶ ἓν ἄσπρον, καὶ νὰ ῥίπτῃ ἀπὸ ἓνα εἰς τὸ κάθε κουτάκι. τὸ ἄσπρον εἰς ἐκεῖνον τὸν καντιδάτον ὅπου θέλει νὰ γένη προεστῶς, καὶ τὰ δύο μαῦρα εἰς ἐκεῖνους ὅπου δὲν θέλει νὰ γένουν.

6ον Διὰ νὰ μὴν ἀκολουθῆ σκάνδαλον, κάθε ἀδελφός, ἔτσι μυστικᾶ νὰ ῥίπτῃ τὸ σφαιρίδιον εἰς κάθε κουτάκι, ὅπου τινὰς ἄλλος νὰ μὴν βλέπῃ τὸ σφαιρίδιον. καὶ τοῦτο θέλομεν νὰ φυλάττεται ἀπὸ ὄλους ἀγίως εἰς κάθε ἐκλογήν, πρὸς ἀποφυγὴν κάθε συγχύσεως.

7ον Εἰς καιρὸν ὅπου κάθε ἓνας ρίπτει τὸ σφαιρίδιον, χρεωστὲι νὰ εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ ξεχωριστὴν ἔχθραν, φιλίαν, ὄφελος, συγγένειαν, καὶ ἀπὸ κάθε λογῆς ἄλλην αἰτίαν, ὅπου ἔχει ἐναντίον εἰς τὸν Καντιδάτον, καὶ εἰς τίποτα ἄλλο νὰ μὴν ἀποβλέπῃ, παρὰ εἰς τὸ κοινὸν καλόν, ἐν φόβῳ θεοῦ, καὶ καθαρᾷ συνειδήσει, καὶ τοῦτο μοναχὸν νὰ προκρίνη, καὶ προτιμᾷ περισσότερον ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη του, συγγενειάν του, ἢ κέρ[σ. 37]δος του, διατὶ, ἀπὸ τὸ κοινὸν καλόν, κρέμαται καὶ τὸ ἐδικόν του τὸ μερικόν.

8ον Ὁ ἴδιος τρόπος τῆς ἐκλογῆς διορίζομεν νὰ φυλάττεται καὶ εἰς ὅλα τὰ λοιπὰ ὁφφικία τῆς κοινότητός μας.

§. 3

Εἰς πόσον καιρὸν πρέπει νὰ κρατῆ ἡ διοίκησις τῶν ὀφφικιάλων τῆς κοινότητός μας.

1ον Αὐτὴ ἡ διοίκησις ὅλων τῶν ὀφφικιάλων τῆς κοινότητός μας, προεστώτων μας δηλαδή, καὶ λοιπῶν συνδιοικητῶν, διορίζομεν νὰ κρατῆ μόνον τρεῖς χρόνους, καὶ ὄχι περισσότερον.

2ον Ἐπίσης ὅμως ἡ διοίκησις τῶν ἐστάθῃ ὠφέλιμος, καὶ ἀρεστὴ εἰς τὴν κοινότητα, μὲ τὰ κοινὰ βότα οἱ ἴδιοι νὰ ἐπικυρωθοῦν πάλιν, κατὰ τὴν 2αν § εἰς τὴν ἀξίαν τους, εἰδὲ οἱ κύριοι προεστώτες προβάλλουν αἰτία, τὰ ὅποια εἶναι ἀρκετὰ πρὸς δικαιολογίαν τους, ὅτι εἶναι ἀδύνατον εἰς αὐτοὺς νὰ βιασάσουν τοῦτο τὸ βάρος: τότε ἡ κοινότης χρεωστεῖ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ κατὰ τὰς δουλεύσεις ὅπου ἔκαμαν, καὶ ἄλλους εἰς τὸν τόπον τους μὲ τὰ κοινὰ βότα, ὡς ἀνωτέρω, νὰ ἐκλέξῃ. Τὸ δὲ Κανονιστικὸν νὰ τὸ κάμνῃ ὁ προεστώτης μαζὴ μὲ ὅλην τὴν κοινότητα.

3ον Ἡ καθόλου ἐκλογή τῶν διοικητῶν μας νὰ γίνεται πάντοτε πρὸς τὸ τέλος τοῦ τρίτου χρόνου, εἰς τὸν Δεκέμβριον μῆνα, διὰ νὰ ἀρχινᾷ ἡ διοίκησις τούτων μαζὴ μὲ τὸ σωτήριον νέον ἔτος, τὸν Ἰανουάριον.

§. 4

Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὅποιον οἱ διοικηταὶ μας, καὶ λοιποὶ ὑπηρεταὶ τῆς κοινότητος, πρέπει νὰ βάζουν τὸν ὄρκον τους.

1ον Παρευθὺς ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἀνω, νὰ κραχθῇ ὁ πάροχος μας εἰς τὴν κοινὴν σύναξιν, διὰ νὰ ὀρκισθῇ πρῶτον τοὺς δύο Νοτάρους μας, κατὰ τὴν φόρμουλαν, ἥτοι εἶδος τοῦ ὄρκου των.

2ον Ὑστερα ὁ πρῶτος κύριος Νοτάριος, κρατῶντας εἰς τὰς χεῖρας τὴν φόρμουλαν τοῦ ὄρκου, νὰ ὀρκισθῇ ἔμπροσθεν τοῦ παρόχου ἡμῶν, πρῶτον τοὺς δύο κυρίους προεστώτας ἡμῶν, καὶ εἰς τὴν ἀράδαν τοὺς λοιποὺς ἐκλεγεμένους, κατὰ τὴν φόρμουλαν [σ. 38] τοῦ ὄρκου των. Ὁ ὄρκος ὅμως νὰ γίνεται καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη μεγαλοφώνως.

3ον Ἀφ' οὗ τελειώσῃ ὁ ὄρκος, παρευθὺς οἱ Νοτάριοι νὰ γράψουν τὰ δνόματα τούτων ὄλων εἰς τὸ πρωτόκολον, καὶ οἱ συναδελφοὶ ὅλοι νὰ τοὺς βεβαιώσουν μὲ τὰς ὑπογραφὰς των. καὶ αὐτὴ ἡ τάξις διορίζομεν νὰ φυλάττεται πάντοτε.

§. 5

Πώς ή κοινότης νά φανερώνη τήν έκλογήν τών προσετώτων της εις τά ανώτερα κριτήρια.

Υστερα από όλίγας ήμέρας χρεωστή ή κοινότης, νά διορίξη δύο, ή τρία σεβάσµα υποκείμενα, διά νά πηγαίνουν μαζί μέ τόν ά· και β·: προσετώτα, και τούς δύο Νοταρίους εις τούς μεγαλοπρεπείς αυθέντας Βιτζησπάνους του περιβλέπτου Μπόρσσόντ Βαρμεγγίου, εις τόν μεγαλοπρεπή αυθέντην Πρεφέκτον του Εύκλεοϋς Ντομινίου, εις τόν αυθέντην Γολγαμπίροβον, δηλ: κριτήν τών Εύγενών, και όπου άλλου ήθελε φανή εύλογον, διά νά φανερώσουν εις αυτούς τήν έκλογήν τής κοινότητος.

§. 6

Τò χρέος του πρώτου, και δευτέρου προσετώτος εις τί στέκει, και θεμελιούται.

1ον Οί κύριοι προσετώτες χρεωστούν νά θεμελιώσουν τήν διοίκησιν τους επάνω εις τήν ευαγγελικήν αγάπην, και ως κοινοί πατέρες, και φρόνιμοι οίκονόμοι νά φροντίζουν διά τήν κοινήν, και κατά μέρος εύτυχίαν τών συναδελφών, μέ τήν χρεωστουμένην πραότητα, φιλαδελφίαν, και δικαιοσύνην, και νά διαβάσουν συχνά τήν παραγγελίαν του σωτήρος, Ματθ': κεφ: ζ: στίχ: 12: όπου λέγει κάθε ένας χρεωστεί νά κάμνη εις τόν αδελφόν του, εκείνο όπου ό ίδιος αγαπούσε, νά κάμνη ό αδελφός του προς αυτόν. διά τί λέγει, τούτος είναι ό νόμος, και οι προφήται.

2ον Έχοντες λοιπόν θεμελιωμένην τήν διοίκησιν τους εις ταύτην τήν παραγγελίαν του σωτήρος, χρεωστούν νά αγωνίζωνται πάντοτε, /[σ. 39] και νά αγρυπνούν διά τήν τιμήν, και ωφέλειαν, όλων τών συναδελφών, και διά τήν στερεάν διαμονήν όλης τής κοινότητος, εις τρόπον όπου νά μήν αφίνουν νά τούς φεύγη καμμία εύκαιρία εις κάθε λογής υπόθεσιν όπου αποβλέπει, ή εις όλην τήν κοινότητα, ή κατά μέρος εις τινά τών συναδελφών.

3ον Κάθε προσταγήν όπου στέλλεται από τά ύψηλά κριτήρια, ή από τόν πανιερώτατον Μητροπολίτην μας, χρεωστούν χωρίς αργοπορίαν νά τήν κοινολογούν, και κατά τήν περιοχήν της νά τήν τελειώνουν.

4ον Η πλέον μεγαλητέρα φροντίς αυτών νά είναι, νά αγρυπνούν πάντοτε εις τήν εύταξίαν, και στολισμόν τής αγίας μας Έκκλησίας, και εις τήν προκοπήν τών σχολείων μας, και δοφανοτροφείου μας. διά τί από τήν στερέωσιν, και προκοπήν τούτων, κρέματα ή στερέωσις, και προκοπή τής κοινότητός μας.

5ον Άνίσως οι Κύριοι προσετώτές μας άμελήσουν τά ανωτέρω χρέη των, άφ' ου πρώτην και δευτέραν φοράν νουθετηθούν, και μείνουν άδιόρθωτοι: οι όμνεγμένοι κατά τόν δοκον τους χρεωστούν νά κηρύξουν κοινήν σύναξιν

δλων τῶν ἀδελφῶν, διὰ νὰ ἐκλέξουν μὲ τὰ κοινὰ βότα κατὰ τὴν § 2αν ἄλλον, ἢ ἄλλους, εἰς τὸν τόπον τοῦ πταίστου, ἢ πταίστων.

§. 7

Τὸ χρέος τῶν κυρίων Νοταρίων εἰς τὸ ἐπάγγελμά τους, καὶ τὴν κοινότητα.

1ον Οἱ κύριοι Νοτάριοι χρεωστοῦν νὰ γράφουν εἰς τὸ πρωτόκολον ὅλα τὰ πρακτικὰ τῆς κοινότητος, καὶ ὅλας τὰς προσταγὰς ὅπου στέλλονται εἰς τὴν κοινότητα, ἢ ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ κριτήρια, ἢ ἀπὸ τὸν ὑψηλότατον Μητροπολίτην μας, μὲ τὴν χρεωστούμενην ἀκριβειαν· παρομοίως καὶ τὰς ἀποκρίσεις ὅπου πρὸς αὐτάς ἡ κοινότης κάμνει.

2ον Χρεωστοῦν νὰ γράφουν εἰς τὸ πρωτόκολον ἀπαράλλακτα ἐκεῖνο μόνον, ὅπου μὲ τὰ βότα τῶν διοικητῶν ἀπεφασίσθη, καὶ νὰ δίδουν ἔξω τὴν ἀπόφασιν, ὅταν ζητῆται σὺμπ αουτέντικο, χωρὶς νὰ προσθέσουν, ἢ ἀφαιρέσουν.

3ον Χρεωστοῦν νὰ φυλάττουν τὴν πρέπουσαν τάξιν εἰς τὰ πρωτόκολα τῆς κοινότητος, γράφοντες κάθε ἀπόφασιν κατὰ τὸν Νότον ὅπου αὐτὴ ἀπεφασίσθη εἰς τὴν ἀράδαν, καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἀμελήσουν τοῦτο τὸ χρέος, μήτε νὰ ἀφίνουν κατόπι φύλλα ἄγραφα, καὶ νὰ πηδοῦν εἰς τὸ ἔμπροσθεν, τὸ ὅποῖον ὡς ἀπακτον / [σ. 40] εἰς τὸ ἐξῆς ἐμποδίζεται.

4ον Τὰ πρωτόκολα, καὶ πρακτικὰ τῆς κοινότητος χρεωστοῦν νὰ τὰ κρατοῦν πάντοτε ὑποκάτω εἰς τὰ κλειδιά των, καὶ εἰς ἄλλου χεῖρας ποτὲ νὰ μὴ τὰ ἐμπιστεύωνται. καὶ ἔξω ἀπὸ τοὺς Νοταρίους, ἄλλος νὰ μὴν γράφῃ μέσα εἰς τὸ πρωτόκολον.

§. 8

Διὰ τὴν σφραγίδα τῆς ἡμετέρας κοινότητος.

1ον Ἐπειδὴ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δύναμις τῆς ἡμετέρας κοινότητος θεμελιώνεται ἐπάνω εἰς τὴν αὐθεντείαν τῆς σφραγίδος τῆς: διὰ τοῦτο καὶ αἱ παρούσαι ἡμῶν διαταγαί, μὲ αὐτὴν ἐπικυροῦνται. αὐτὴ νὰ ἀπερασθῇ καὶ εἰς τὸ πρωτόκολον μὲ ὅλα τὰ περιστατικὰ, καὶ αὐτὴν νὰ κρατῇ ὁ κύριος προεστῶς, καὶ μὲ αὐτὴν νὰ σφραγίσῃ ὅλα τὰ γράμματα ὅπου οἱ κύριοι Νοτάριοι μὲ τὸ ὄνομα τῶν συνδιοικητῶν του γράφουσι, καὶ ὄχι μὲ ἄλλην· καὶ ἂν λείπῃ ὁ πρῶτος προεστῶς νὰ τὴν ἐγχειρίσῃ ἀμέσως εἰς τὸν δευτερεύοντά του.

2ον Μήτε ὁ πρῶτος κύριος προεστῶς, μήτε εἰς τὴν ἀπουσίαν του, ὁ δευτερεύων του, χωρὶς τὴν εἰδήσιν τῆς δωδεκάδος, νὰ μὴν ἔχῃ θέλημα νὰ σφραγίσῃ μὲ αὐτὴν τὴν σφραγίδα κἄμμιναν χρεωστικὴν ὁμολογίαν, καὶ νὰ ὑποχρεώσῃ ὅλην τὴν κοινότητα: καὶ ἀνίσως παρόμοιον ἀποπον ἀκολουθήσῃ, ἢ μὲν ὁμολογία ἐκείνη νὰ εἶναι ἄκυρος, καὶ ὡς οὐδέν, καὶ ὁ τολμήσας τοῦτο προεστῶς, νὰ καθαιρεται, καὶ καθὼς τὸ εὔρη εὔλογον ἡ κοι-

νότης, ἀκόμι νά παιδεύεται, πρὸς σωφρονισμόν, καὶ ἔδικόν του, καὶ τῶν λοιπῶν διαδόχων του. καὶ τὰ καπιτάλια ὅπου μόνος τὰ ἀσήκωσε, μαζή με τὰ διάφορα, καὶ ἔξοδα, νά τὰ πληρώσῃ αὐτὸς μόνος του.

3ον Ὅταν λείπῃ ὁ πρῶτος κύριος προεστῶς, χρεωστῆ ὁ δευτερεύων του, μαζή με τὴν δωδεκάδα, καὶ κυρίους Νοταρίους νά τελειώνῃ ὅλας ἐκεῖνας τὰς ὑποθέσεις, ἢ ὅπου ὁ κύριος α* προεστῶς δὲν ἐπρόφθασε νά τελειώσῃ, καὶ τὰς παραδίδει εἰς χεῖράς του, ἢ ὅπου ἀκολουθοῦν εἰς ὅσον καιρὸν λείπει. ὅπου γυρίζωντας νά τὰς εὐρίσκη τελειωμένας, διὰ νά εὐκολύνεται τὸ βάρος του, καὶ νά μὴ γίνεταῖ δυσβάστακτον.

4ον Ἐνίσως εἰς καιρὸν ὅπου λείπει ὁ πρῶτος προεστῶς ἀκολουθήσῃ ὑπόθεσις, ὅπου ζητεῖ ἀναγκάτως τὴν παρουσίαν του, νά μελνῇ ἀθεώρητος, ὥστε νά γυρίσῃ· μὰ ἐνίσως εἶναι τέτοια ὑπόθεσις, ὅπου ἂν ἀργήσῃ καὶ δὲν ἀπο/ [σ. 41] φασισθῆ, ἢμπορεῖ νά φέρῃ ζημίαν, καὶ ἀτιμίαν εἰς τὴν κοινότητα: τότε ὁ εὐρεθεὶς παρῶν δευτερεύων του, μαζή με τὴν δωδεκάδα, νά τὴν ἀποφασίσῃ με ὠφέλειαν τῆς κοινότητος.

5ον Ὁ δευτερεύων προεστῶς νά μὴν ἐμπιστεύεται ποτὲ εἰς ἄλλου τινὸς χεῖρας τὴν αὐθεντικὴν σφραγίδα τῆς κοινότητος, ὅπου ὁ πρῶτος προεστῶς τῷ ἐνεχειρίσεν, ἀλλὰ χρεωστῆ παρευθὺς ὅπου γυρίσῃ, με τὸ πρέπον σέβας νά τὴν ἐγχειρίσῃ· μὰ ἂν ποτὲ ἀκολουθήσῃ νά λείψουν καὶ οἱ δύο προεστῶτες, ἢ σφραγὶς τῆς κοινότητος, νά ἐγχειρισθῆ ὑποκάτω εἰς τὴν σφραγίδα τοῦ προεστῶτος, εἰς τὸν πρῶτον ἀπὸ τὴν δωδεκάδα: ὅπου ἂν κάμῃ χρεία νά σφραγισθοῦν ἀναγκαῖα γράμματα, νά ἀνοιχθῆ ἔμπροσθεν τῆς δωδεκάδος, καὶ ἀφ' οὗ σφραγισθοῦν, πάλιν ἔμπροσθεν εἰς ὄλους νά σφραγισθῆ, καὶ σφραγισμένη νά ἐγχειρισθῆ εἰς τὸν προεστῶτα, ὅταν γυρίσῃ.

§. 9

Τὸ χρέος τῆς κυρίας δωδεκάδος εἰς τὸ ἐπάγγελμά της

1ον Ἡ Κυρία δωδεκάς χρεωστῆ νά φυλάττῃ ἀπαρασάλευτα ὅλα ἐκεῖνα ὅπου εἰς τὴν 6^η § διὰ τοὺς κυρίους προεστῶτας μας διετάχθησαν.

2ον Εἰς κάθε σύναξιν ὅπου οἱ κύριοι προεστῶτες κρατοῦν, χρεωστοῦν νά τρέχουν παρευθὺς εἰς τὸ πρῶτον ἔγγραφον κάλεσμα, χωρὶς ποτὲ νά προσμείνουν δεύτερον. διὰ τί ἀπὸ τοῦτο ἢμπορεῖ νά ἀκολουθήσῃ ζημία εἰς τὴν κοινότητα.

3ον Ἐνίσως ἀκολουθήσῃ νά λείψῃ ἓνας, ἢ δύο ἀπὸ τὴν δωδεκάδα διὰ ἀναγκαίαν ὑπηρεσίαν του, ἢ ὅποια πρέπει νά εἶναι γνωστὴ εἰς τοὺς προεστῶτάς μας: ἐνίσως ἐκεῖνοι ὅπου εἶναι παρόντες, εἶναι ἑπτὰ τὸν ἀριθμόν, ἢ ὑπόθεσις ὅπου ἔχουν ἔμπροσθεν τους νά θεωρηθῆ, καὶ νά ἀποφασισθῆ, καὶ ἢ ἀποφασίς των νά μένῃ ἀμετάβλητος, ἂν ὁμως εὐρεθοῦν ὀλιγώτεροι τῶν ἑπτὰ, ἢ ὑπόθεσις νά μὴν θεωρηθῆ.

4ον Άνίσως είναι υπόθεσις ὁποῦ δὲν ἤμπορεῖ νὰ τελειώσῃ ἕως εἰς ταῖς 12 ὥρας, καὶ νὰ ἀπερασθῇ εἰς τὸ πρῶτόκολον: ἡ σύναξις νὰ λύεται εἰς τὰς 12 ὥρας, καὶ νὰ κρατηθῇ δευτέρα, ἢ καὶ τρίτη σύναξις, ὥστε νὰ τελειωθῇ καθὼς πρέπει.

5ον Άνίσως τινὰς τῶν διοικητῶν εἰς τὸ πρῶτον ἔγγραφον κάλεσμα ἤθελε λείπῃ νὰ πηγαίῃ εἰς τὴν σύναξιν, καὶ ἀφορμὴν ἀρκετὴν πρὸς ἀθώωσίν του, ἢ δὲν ἤμπορεῖ, ἢ δὲν θέλει νὰ δώσῃ, ἀλλὰ μόνον τὸ κάμνει ἀπὸ ἀψηφισίαν ἐναντίον εἰς τὸν ὄρκον του: τότε πρῶτην φορὰν νὰ θουτετηθῇ ἀδελφικῶς, / [σ. 42] τὴν δευτέραν νὰ ἀνειδιοθῇ παρόρησις ἔμπροσθεν τῆς δωδεκάδος, καὶ ἂν καὶ τρίτην φορὰν μείνῃ εἰς τὸ ἴδιον πείσμα, ἢ κοινότης μαζὴ μὲ τοὺς λοιποὺς ὁμνεγμένους, ἐκείνον μὲν ὡς ἐπιόρκον νὰ ἀποβάλλουν, καὶ ἄλλον εἰς τὸν τόπον του μὲ τὰ κοινὰ βότα, κατὰ τὴν β^α § νὰ ἀποκαταστήσουν. μὰ ἂν τινὰς τῶν 12 ἤθελε φανερωθῇ, ὅτι κοινολογῇ ἔξω τὰ μυστικά τῆς συνάξεως ἐναντίον εἰς τὸν ὄρκον του, ὁ τοιοῦτος ἀτίμως νὰ ἀποδιώκεται ἀπὸ τὰ ἐπαγγέλματα του.

§. 10

Διὰ τὰ σκαμνία τῶν διοικητῶν, πῶς νὰ διορίζωνται.

1ον Ὁ πρῶτος κύριος προεστῶς, ὡσὰν ὁποῦ παρασταίνει τὸ πρόσωπον ὅλης τῆς κοινότητος, διορίζομεν νὰ ἔχη πάντοτε εἰς κάθε σύναξιν τὴν πρωτοκαθεδρίαν, καὶ ὁ δευτερεύων του νὰ κάθηται ἀμέσως εἰς τὰ δεξιὰ του.

2ον Οἱ κύριοι Νοτάριοι ὁποῖας ἡλικίας καὶ ἂν εἶναι, νὰ κάθηνται εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ πρῶτου προεστῶτος, ὁ ἕνας κατόπι εἰς τὸν ἄλλον, διὰ νὰ ἔχουν ἔμπροσθεν εἰς τὰ ὀμμάτιά των οἱ κύριοι προεστῶτες τὰ πρῶτόκολα.

3ον Κατόπι ἀπὸ τὸν δευτερεύοντα νὰ κάθηνται οἱ ἕξ τῶν 12 εἰς τὰ δεξιὰ, καὶ οἱ 6 εἰς τὰ ἀριστερὰ κατόπι ἀπὸ τοὺς Νοταρίους, κάθε ἕνας κατὰ τὸ Καντιδάξιον. οἱ γεροντότεροι ὁμως νὰ προτιμῶνται.

§. 11

Περί τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἀγίας μας ἐκκλησίας, καὶ τοῦ χρέους τούτων εἰς τὸ ἐπάγγελμά των.

1ον Οἱ κύριοι ἐπίτροποι νὰ ἔχουν πολιτείαν σύμφωνον μὲ τὸ ἅγιόν τους ἐπάγγελμα, νὰ ἔχουν τὴν καλὴν ὑπόληψιν καὶ τῶν ἀδελφῶν τῆς κοινότητος μας, καὶ τῶν ἔξωθεν ἐρχομένων, διὰ τί ὅταν εἶναι τοιοῦτοι, θέλουν αὐξάνῃ μὲ τὴν συνδρομὴν τούτων τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὰ εἰσοδήματα τῆς ἀγίας Ἐκκλησίας μας,

2ον Χρεωστοῦν νὰ οἰκονομοῦν πιστὰ ὅλα τὰ κινητά, καὶ ἀκίνητα / [σ. 43] πράγματα τῆς ἐκκλησίας μας, καὶ νὰ τὰ φυλάττουν καθὼς τὰ ἴδια ἐδικὰ των,

και κατά την νόρμαν, όπου θέλει τούς δοθῆ, νά τά πολυπλασιάζουν, και νά μὴν τά ὀλιγοστεύουν.

3ον Εἰς κάθε κυριακὴν, και ἐπίσημον ἡμέραν, νά εἶναι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, και διὰ νά δίδουν τὰ χρειαζόμενα εἰς τὸν ἱερέα μας, και διὰ νά δίδουν τὰ ζητούμενα ἀγιοκῆρια νά ἀναφθοῦν χάριν εὐλαβείας ἀπὸ τούς χριστιανούς, και μάλιστα ὅταν ψάλλεται νεκρόσιμος ἀκολουθία, και τύχη Σάββατον, ἢ ἄλλη ἡμέρα, ὁ ἕνας νά εἶναι παρὼν. μὰ ἂν τύχη νά λείψῃ πρὸς καιρὸν διὰ ἀναγκαίαν του ὑπηρεσίαν, ἢ εἶναι ἀρρώστος: τότε νά δίδῃ εἰδήσιν, και εἰς τούς κυρίους προεστώτας μας, και εἰς τούς συνεπιτρόπους του, διὰ νά γένη ἡ πρέπουσα προμήθεια.

4ον Νά εἶναι ἀρκετὰ ἔμπειροι εἰς τούς λογαριασμούς, διὰ νά κρατοῦν τὰ κατάστιχα τῶν εἰσοδημάτων, και ἐξόδων τῆς ἁγίας μας Ἐκκλησίας καθαρά, και τακτικά διὰ τί ἁλλοίως, ἢμποροῦν νά ἀκολουθήσουν λάθη, και ζημιώνεται ἡ Ἐκκλησία μας.

5ον Χωρὶς τὴν ἔγγραφον ἄδειαν τῶν κυρίων προεστώτων μας, και τῆς δωδεκάδος, νά μὴν ἔχουν θέλημα νά κτίσουν καμμιάς λογιῆς οἰκοδομήν, και ἐκείνην τὴν ἔγγραφον ἄδειαν νά τὴν φυλάττουν, καθὼς και ταῖς κβιετάντζιαις, εἰς τὰς πληρωμάς ὅπου κάμνουν εἰς τούς Μαιστορας διὰ κάθε οἰκοδομήν. παρομοίως νά ἰξεύρουν οἱ κύριοι προεστώτες και κάθε λογιῆς ὕλην ὅπου ἀγοράζουν οἱ κύριοι ἐπίτροποι, διὰ κάθε λογιῆς οἰκοδομήν, πόση εἶναι, και τί λογιῆς ὕλη εἶναι, και τὴν τιμὴν ὅπου ἐπλήρωσαν διὰ αὐτήν, νά τὴν βεβαιώνουν μὲ κβιετάντζιαις, πόση ἐξεδόθη, και πόση ἀπέμεινε, διὰ νά εἶναι ὄλα μὲ φῶς, και διὰ νά παρῶνται αὐτὰς τὰς κβιετάντζιαις εἰς καιρὸν λογαριασμοῦ των, διὰ τί χωρὶς ἔγγραφους ἀποδείξεις, τίποτα ἢ κοινότης δὲν δέχεται.

§. 12

Διὰ τὴν Νόρμαν, ἦτοι μέθοδον, ὅπου πρέπει νά φυλάττεται εἰς τούς λογαριασμούς τῆς κοινότητος.

1ον Οἱ προεστώτες κάθε χρόνον πρὸς τὸν Δεκέμβριον μῆνα χρεωστοῦν χωρὶς καμμίαν πρόφασιν νά εἶναι ἔτοιμοι μὲ τούς λογαριασμούς των, τούς ὁποίους ἀφ' οὗ παραδώσουν εἰς τὴν κοινότητα μὲ τὰς ζητούμενας ἀποδείξεις, και φανοῦν δίκαιοι: ἢ κοινότης χρεωστεῖ, τούς μὲν λογαριασμούς νά βεβαιώσῃ, τούς δὲ κυρίους προεστώτας [α. 44] νά κβιετάρῃ μὲ τὴν πρέπουσαν εὐχαρίστησιν. Και ὁ κύριος φουντατζίου Κουράτωρ: δηλ: πρῶτος ἐπιμελητῆς τῶν ἱερῶν χρημάτων, και οἱ κύριοι ἐπίτροποι τῆς ἁγίας μας Ἐκκλησίας, και λοιποὶ περτζέπτορες τῆς κοινότητος, θέλουν φυλάξῃ ἀπαρασάλευτα τὴν ἄνω διαταγὴν μας, ὅπου διατάττομεν περὶ τῶν προεστώτων.

2ον Ὅλαις ἢ κβιετάντζιαις νά δίδονται, και εἰς τούς κυρίους προεστώτας

μας, και λοιπούς υπηρέτας τῆς Ἐκκλησίας και κοινότητος, ὁποῦ ἐδούλευσαν με ὠφέλειαν τῆς κοινότητος, εἰς τὸ ἐπάγγελμά του ὁ κάθε ἕνας, βεβαιωμένοι με τὴν σφραγίδα τῆς κοινότητος, ὁπόταν ἡ κοινότης εἶναι ὅλη συνηγμένη, πρὸς παντοτεινὴν ἀθώωσιν και τιμὴν, και τοῦ ἑαυτοῦ των, και τῶν τέκνων των: προσέτι νὰ ἐπαινεῖ αὐτούς, σύμφωνα με τὴν ὑπηρεσίαν ὁποῦ ἔκαμαν, και κοινῇ γνώμῃ νὰ γράφονται τὰ ὀνόματά των εἰς τὸ πρωτόκολον, εἰς ἐνθύμῃσιν παντοτεινὴν αὐτῶν, και τοῦτος ὁ τρόπος νὰ φυλάττεται ἀπαρσάλευτα εἰς ὅλους τοὺς λογαριασμοὺς τῆς κοινότητος, κατὰ τὴν μέθοδον ὁποῦ ἡ κοινότης δίδει πρὸς αὐτούς, και ὅλοι οἱ λογαριασμοὶ νὰ δίδονται πάντοτε πρὸς τὸν Δεκέμβριον μῆνα.

§. 13

Διὰ τὰ πρωτόκολα τῆς κοινότητος, ποῦ, και πῶς νὰ φυλάττωνται.

1ον Ἄφ' οὗ ἡ κοινότης κτίσῃ κοινὴν οἰκίαν μέσα εἰς τὴν παροχίαν τῆς, διὰ νὰ κρατῇ κοινὴν σύναξιν μέσα εἰς αὐτήν; διορίζομεν νὰ φυλάττωνται πάντοτε τὰ πρωτόκολα, και πρακτικὰ τῆς κοινότητός μας με τὴν χρεωστούμενην ἀσφάλειαν, εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν.

2ον Τὰ κλειδιά ἀπὸ τὰ πρωτόκολα νὰ τὰ κρατοῦν οἱ κύριοι Νοτάριοι, και κάθε ἕνας νὰ ἔχῃ ξεχωριστὸν κλειδί.

§. 14

Διὰ τὰ ἔξτρακτα, δηλ: ἀντίγραφα, πῶς νὰ δίδωνται / [α. 45] σοῦμπ αουτέντικο ἀπὸ τοὺς Νοταρίους μας.

1ον Ὅλα τὰ ἔξτρακτα τῶν ἀποφάσεων ὁποῦ γίνονται εἰς τὰς συνάξεις τῆς κοινότητός μας οἱ κύριοι Νοτάριοι, πρὸ τοῦ νὰ γράψουν τὴν ἀπόφασιν ὅλην εἰς τὸ πρωτόκολον τῆς κοινότητος, νὰ μὴ τὰ δίδουν ἔξω: δηλ: ἀπὸ τὸ πρωτόκολον ἀπὸ λόγον εἰς λόγον νὰ ἀντιγραφῇ τὸ ἔξτρακτον τῆς ἀποφάσεως, και νὰ δοθῇ εἰς τὸν ζητοῦντα, ἢ ζητοῦντας.

2ον Ἄφ' οὗ τὸ ἔξτρακτον ἀντιγραφῇ ἀπὸ τοὺς Νοταρίους, νὰ τὸ βεβαιώσῃ ὁ κύριος προεστῶς με τὴν σφραγίδα τῆς κοινότητος, ἀλλοίως νὰ μὴν ἔχῃ κανένα κύρος.

3ον Μὰ ἀνίσως ἀκολουθήσῃ καμμίαν φορὰν νὰ μὴν εὑρεθῇ παρῶν ὁ πρῶτος, και ὁ δεύτερος Νοτάριος, και ζητεῖται νὰ δοθῇ ἔξω ἀποφάσεως τινὸς ἔξτρακτον, και ἀν δὲν δοθῇ κινδυνεύει ἡ τιμὴ τῆς κοινότητος: τότε οἱ κύριοι προεστῶτες, μαζὴ με τὴν δωδεκάδα, νὰ διορίζουν εἰς τὸν τόπον τῶν ἀπόντων Νοταρίων, ἕναν ἀπὸ τοὺς παρόντας συναδελφούς καλλιγράφον, διὰ νὰ ἀντιγράψῃ ἀπὸ τὸ πρωτόκολον τὸ ἔξτρακτον, τὸ ὁποῖον ἀφ' οὗ σφραγισθῇ με τὴν σφραγίδα τῆς κοινότητος, και βεβαιωθῇ ἀπὸ τὸν προε-

στῶτά μας, ἢ τὸν δευτερεύοντά του, ἀν λύπη μόνος του, νά δοθῆ εἰς τὸν ζητοῦντα, ἀφ' οὗ πληρώσῃ τὴν συνηθισμένην τάξαν.

4ον Εἰς ταύτην τὴν περίστασιν ὁ Σουβῆρογάτος, δηλ: ὁ ἀποκατασταθεὶς νοτάριος εἰς τὸν τόπον τῶν ἀπόντων, τέτοιας λογῆς νά ὑπογράψῃ τὸ ἐξτράκτον: ἐγὼ /ὁ δεῖνα/ ὁ εἰς τὴν ἀπουσίαν τῶν κυρίων νοταρίων μας, διορισθεὶς ἀντ' αὐτῶν νοτάριος, βεβαιῶ .

5ον Ἄν ἀκολουθήσῃ ἡ ἀνωτέρω ἀπουσία τῶν Νοταρίων μας, τὰ κλειδιά ἀπὸ τὰ πρωτόκολλα, καὶ ἄκτα τῆς κοινότητος, χρεωστοῦν νά ἐγχειρίζουν ὑπὸ τὴν σφραγίδα των εἰς τοὺς κυρίους προεστῶτάς μας: οἱ ὅποιοι χωρὶς μεγάλην καὶ ἀπαραίτητον ἀνάγκην, νά μὴν ἀνοίξουν τὰ πρωτόκολλα, εἰς τὴν ἀπουσίαν τῶν νοταρίων, μῆτε νά γράψουν μέσα τι μὲ ξένον χέρι.

§. 15

Τὸ χρέος τοῦ πρώτου ἐπιμελητοῦ τῶν ἱερῶν χρημάτων, δηλαδὴ φουντατζήλου Κουράτορος.

1ον Ὁ φουντατζήλου Κουράτωρ νά εἶναι ὑποκείμενος στολισμένος μὲ προτερήματα ἐπαινετὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν μας: διὰ νά δουλεύῃ εἰς τοῦτο τὸ θεοφιλὲς ἔργον, μὲ ὄλον τὸν χριστιανικὸν ζήλον, πρὸς προκοπὴν καὶ στερέωσιν / [σ. 46] τῆς Ἐκκλησίας μας, τῶν σχολείων μας, καὶ ὀρφανοτροφείου μας.

2ον Τὰ φουντατζία ἐκεῖνα, ὅπου ἡ κοινότης ἐγχειρίζει εἰς αὐτόν, χρεωστεῖ νά τὰ κυβερνήσῃ μὲ ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ καλοῦ, καὶ νά κρατῇ καθαρὸς λογαριασμούς, ὅσον τῶν διαφορῶν ὅπου λαμβάνει, ὅσον καὶ τῶν πληρωμῶν ὅπου κάμνει.

3ον Χρεωστεῖ μαζὴ μὲ τοὺς κυρίους προεστῶτας, καὶ τὴν δωδεκάδα, νά μοιράζῃ τὰ ἱερὰ χρήματα εἰς περισσὰ ὑποκείμενα τῆς κοινότητός μας, καὶ ὄχι εἰς δύο, ἢ τρία καὶ διὰ νά εἶναι τὰ φουντατζία πάντοτε σήγουρα, χρεωστεῖ ἐκεῖνος ὅπου ζητεῖ νά λάβῃ, νά δίδῃ εἰς τὸν τόπον του ἐγγυητὰς ὑποκείμενα καλοκυβερνημένα, διὰ νά ἔχῃ εἰς αὐτούς ἡ κοινότης πάντοτε ἀρκετὴν σηγουράδαν, ὅπου ἂν /Θεὸς φυλάξαι/ ἀτυχῆσῃ ἐκεῖνος ὅπου τὰ ἔλαβε, νά ἀποκρίνωνται ἐκεῖνοι τὴν ποσότητα ἐκείνην εἰς τὸν φουντατζήλου Κουράτορα μὲ ὄλον τὸ διάφορον.

4ον Ὁ μοιρασμὸς ὅμως τούτων νά γίνεταί πάντοτε χωρὶς φιλοπροσοπίαν, διὰ τι ἡ κοινότης, ὡς κοινὴ μήτηρ ὅπου εἶναι, ἐπιθυμεῖ νά βοηθήσῃ ὅλα τὰ τέκνα της, χωρὶς ὅμως τὴν ζημίαν της.

5ον Ὁ φουντατζήλου Κουράτωρ νά κρατῇ εἰς χεῖράς του μόνον τὰ ἴσα τῶν ὁμολογιῶν, διὰ νά ἱεζύρῃ τὰς διορίας, καὶ νά συνάξῃ μὲ τὸν καιρὸν τὰ διάφορα τῶν Καπιταλιῶν. αἱ δὲ κύριαι ὁμολογίαι τῶν φουντατζίων νά φυλάττωνται ἀσφαλῶς μέσα εἰς τὸ σκευοφυλάκειον τῆς ἁγίας μας Ἐκκλησίας. Καὶ

τά κλειδιά της Ιεράς ταύτης Κάσσας να είναι τρία διαφορετικά, τών οποίων τὰ δύο να κρατούν οι κύριοι προεστώτες, ὁ καθείς ἀπὸ ἓν, καὶ τὸ τρίτον ὁ φουντατζίου Κουράτωρ: ὁποῦ ἔταν κάμη χρεῖα νὰ ἀνοιχθῆ ἡ ἱερὰ αὕτη Κάσσα, νὰ εἶναι παρόντες καὶ οἱ τρεῖς.

§. 16

Ἄνισως ἀκολουθήσῃ ὑπόθεσις, ἡ ὁποία ζητεῖ κοινὴν σύναξιν, τί πρέπει νὰ κάμουν οἱ κύριοι προεστώτες, καὶ ἡ δωδεκάς.

1ον Ὅποταν ἀκολουθῆ τοιαύτη ὑπόθεσις, χρεωστοῦν οἱ κύριοι προεστώτες νὰ κηρύξουν ἐγγράφως κοινὴν σύναξιν ὅλων τῶν ἀδελφῶν τῆς κοινότητος, καὶ οἱ ἀδελφοὶ παρομοίως χρεωστοῦν, νὰ τρέξουν μὲ τὴν πρέπουσαν προθυμίαν, παρευθὺς εἰς τὸ πρῶτον Κάλεσμα, διὰ νὰ ἐξεταχθῆ κοινῶς ἡ ὑπόθεσις μὲ τὴν ζητουμένην ἀκριβειαν, / [σ. 47] καὶ νὰ ἀποφασισθῆ, μὲ τιμὴν, καὶ ἀφέλειαν τῆς κοινότητος.

2ον Διὰ τοῖτο νὰ γένη ἐγγραφον τὸ κάλεσμα, διὰ νὰ εὑρεθοῦν ὅλοι οἱ συναδελφοὶ παρόντες, διὰ τὸ κοινὸν καλόν, καὶ νὰ μὴν ἔχη τινὰς ἀφορμὴν νὰ προφασίζετα ὕστερα, πῶς δὲν εἶχεν εἶδησιν. Μὰ ἀνίσως ἀναγκαῖαι ὑποθέσεις, καὶ ἀπαραίτητα περιστατικὰ / ὡσὰν ἂν εἶναι ἀρῶστος/ ἐμποδίζουσι τὸν ἀδελφόν νὰ εὑρεθῆ ἕως εἰς τὸ τέλος παρῶν εἰς τὴν σύναξιν, εἰ μὲν εἶναι ὑγιής, νὰ ζητήσῃ προσωπικῶς τὴν συγχώρησιν, καὶ ἂν εἶναι ἀρρωστος, νὰ δώσῃ τὴν εἶδησιν εἰς τὸν προεστώτα. Εἰ δὲ καὶ εὑρεθῆ τινὰς νὰ τὸ κάμνη ἀπὸ ἀψηφισίαν, καὶ δὲν ἔρχεται, τὴν πρώτην φορὰν νὰ πληρώσῃ f. 2: τὴν δευτέραν f. 4: - καὶ τὴν τρίτην, ἂν κάμνη τὸ ἴδιον, ἡ κοινότης ὅλη νὰ κάμνη τὴν ἀπόφασιν τῆς ποινῆς ὁποῦ ἀχρήζει, ἦγουν f. 6.

3ον Ἄνισως τὸ περιβλεπτον Μπορσόντ Βάρμεγγι στελῆν προσταγὴν εἰς τὴν κοινότητα, καὶ ζητῆ νὰ δώσῃ κομίσιον διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ ἡ κοινότης Μοντούρι, ἢ νὰ κάμνη ἄλλην κῆμμίαν δούλευσιν ὁποῦ ἀποβλέπει πρὸς τιμὴν, καὶ ἐμπιστωσύνην τῆς κοινότητος, τὴν ὁποίαν ἀπαραιτήτως χρεωστεῖ πρὸς τὸν ἀγιώτατον ἡμῶν βασιλέα: αὐτὴν τὴν προσταγὴν χρεωστοῦν οἱ κύριοι προεστώτες νὰ τὴν κοινολογήσουν, καὶ νὰ τὴν διαβάσουν ἐμπροσθεν ὅλης τῆς κοινότητος, καὶ ὄχι μεταξὺ δύο, ἢ τριῶν, καὶ ἡ κοινότης χρεωστεῖ μὲ τὴν συνηθισμένην ἐμπιστωσύνην τῆς νὰ φροντίσῃ παρευθὺς νὰ τὴν τελειώσῃ.

4ον Ἄνισως ὁμοῦ τινὰς τῶν συναδελφῶν, ὁποίας καταστάσεως καὶ ἂν εἶναι, τολμήσῃ νὰ περιπατήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς ἐναντίον εἰς ταύτην τὴν δικαίαν διαταγὴν μας, νὰ ὑπόκειται εἰς τὴν ἰδίαν παιδευσιν, ὁποῦ καὶ οἱ πρόγονοί μας εἰς παρομοίαν ὑπόθεσιν ἀπεφάσισαν, καὶ μὲ τὸ ἔργον ἐνήργησαν.

5ον Τὴν βασιλικὴν βοήθειαν /: ὅταν τύχη /: καθὼς οἱ ὀμνεγμένοι διορίζουν τὰς κλάσεις, οὕτω χωρὶς γογγυσμοῦ κάθε εἰς νὰ τὴν πληρώσῃ.

§. 17

“Έως ποῦ νά ἐκτείνεται ἡ ἐξουσία τῶν κυριῶν προεστώτων μας.

1ον Ὁ πρῶτος κύριος προεστῶς ἡμῶν, καί εἰς τὴν ἀπουσίαν του, καί ὁ δευτερεύων του, μαζί μὲ τὴν δωδεκάδα, νά ἔχουν ἐξουσίαν καὶ μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν νά φροντίζουν διὰ τὰ ὅσα ἀποβλέπουν εἰς τὴν εὐταξίαν, στολισμόν, καὶ εὐπρέπειαν τῆς ἁγίας μας Ἐκκλησίας, καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὴν οἰκοδομὴν ἐκ θεμελιῶν σχολείων, καὶ ὄρφανοτροφείου, καὶ ἄλλων χριστιανικῶν ἔργων τελείωσιν. διὰ/[σ. 48] τί τοῦτο εἶναι χρέος τῶν ἀπαραίτητον; ὡσὰν ὁποῦ παρασταίνουσι τὸ πρόσωπον ὅλης τῆς κοινότητος, καὶ ἡ δωδεκάς πάντοτε χρεωστῆ νά συντρέχη εἰς τὸν θεῖον σκοπὸν τους.

2ον Χρεωστοῦν νά ἀγρυπνοῦν ἐπάνω εἰς τὰ ἐκκλησιαστικά, καὶ ὑποθέσεις τῆς κοινότητός μας, εἰς τὰ εἰσοδήματά της, καὶ ἔξοδά της, εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ ὄρφανοτροφείου μας, εἰς ἐπιστάτας ἀξιόους τῶν σχολείων μας, καὶ εἰς περτζέπτορας τῆς κοινότητός μας, μὲ ὅλον τὸν χ(ριστια)ν(ι)κὸν ζῆλον, διὰ νά αὐξάνουσι ὅλα, καὶ προκόπτουσι εἰς τὸ καλόν.

§. 18

Περὶ τῆς εὐταξίας ὁποῦ χρεωστῆ κάθε ἀδελφὸς νά φυλάττη εἰς τὰς συνάξεις τῆς κοινότητος.

1ον Ἡ Σεμνότης, ἡ εὐταξία, καὶ τὸ σέβας ὁποῦ φυλάττεται εἰς τὰς συνάξεις εἶναι, ὁ πλέον μεγαλῆτερος στολισμός, καὶ ἔπαινος τῶν ἐκεῖ εὐρισκομένων ἀδελφῶν καὶ διαβάζομεν, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔθνικοι μὲ ἄκραν ἀκριβείαν τὴν ἐφύλαττον.

2ον Διὰ τοῦτο καὶ διοριζόμεν νά βάζεται εἰς κάθε σὺνάξιν ἐπάνω εἰς τὴν τράπεζαν τῆς συνάξεως, ὁ τίμιος καὶ ζωοποιὸς σταυρός. διὰ τί, κάθε ἕνας βλέπωντας τὸν σωτήρᾶ του ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν καρφωμένον, θέλει ταπεινωθῆ, καὶ θέλει ἀποφασίσει, ὅχι ἄλλο, παρὰ ἐκεῖνο ὁποῦ εἰς αὐτὸν εἶναι ἄρεστόν, μὲ συνειδήσιν χριστιανικὴν. καὶ τοῦτο ἀπὸ τὴν σήμερον, καὶ εἰς τὸ ἔξης νά φυλάττεται ἀπαρασάλευτα.

3ον Διὰ νά λαμβάνη εἰς κάθε σὺνάξιν εὐτυχὲς τέλος κάθε ὑπόθεσις, εἶναι ἀνάγκη νά φυλάττεται καὶ τάξις. διὰ τοῦτο, ὅταν ἀρχινᾷ νά ὁμιλῇ ὁ κύριος προεστῶς, ἢ ὁ δευτερεύων του, ἢ τινὰς τῶν 12, ἢ οἱ Νοτάριοι, οἱ ἀδελφοὶ ὅλοι ὁποῦ εἶναι παρόντες νά σιωποῦν, καὶ νά ἀκούουσι μὲ προσοχὴν, ὥστε νά τελειώσῃ. ἡ ἴδια εὐταξία νά φυλάττεται καὶ εἰς τὴν καθόλου σὺνάξιν.

§. 19

Τὸ χρέος τῶν ἀδελφῶν πρὸς τοὺς κυρίους προεστῶτας, πρὸς τὴν δωδεκάδα, καὶ ἀναμεταξύ των.

1ον Ἡ ὑπακοή καὶ εὐπειθεῖα τῶν μικροτέρων πρὸς τοὺς μεγαλυτέρους / [σ. 49] προστάζεται ἀπὸ τὸν θεὸν καὶ αὐτὰ τὰ δύο χρεωστοῦν νὰ δείχνουν ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινότητος πρὸς τοὺς διοικητὰς των, δηλ: νὰ τοὺς τιμοῦν καθὼς τὰ τέκνα τοὺς ἰδίους γονεῖς, διὰ τί ἔστειραν νὰ βαστάσουν ὄχι μόνον τὸ ἴδιόν τους βάρος, μὰ καὶ εἰς καιρὸν ὅπου οἱ ἄλλοι ἀναπαύονται, αὐτοὶ νὰ κοπιᾶζουν, καὶ ἀγρυπνοῦν, διὰ τὸ κοινόν, καὶ κατὰ μέρος καλόν.

2ον Ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ τῆς κοινότητος πρέπει νὰ εἶναι σφικτὰ δεμένοι μετὰ τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης, καὶ ὅλοι σύμφωνοι εἰς τὰ καλὰ, καὶ τίμα. καὶ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ ἀποστόλου Παύλου πρὸς Κολοσσαεῖς: κεφ: 3: στίχ: 8: χρεωστοῦν νὰ μὴν ἔχουν θυμόν, μνησικακίαν, καὶ φθόνον ἀναμεταξύ τους: μὰ νὰ ἔχουν εἰρήνην, μακροθυμίαν, ἀγαθωσύνην, πίστιν, πραότητα, καὶ ἀποχήν ἀπὸ κάθε αἰσχροῦν ἔργον.

3ον Διὰ τοῦτο διορίζομεν νὰ λείψῃ εἰς τὸ ἔξῃς ἡ ἐλευθεροστομία ὅπου συνηθίζεται εἰς κάθε τόπον. διὰ τί κάθε χριστιανὸς χρεωστῆ νὰ εἶναι εἰρηνοποιός, καὶ ὄχι σκανδαλοποιός, νὰ ὁμιλῇ πρὸς οἰκοδομὴν τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ ὄχι πρὸς φθοράν του, καὶ ἀτιμίαν του, διὰ τί κάθε ἕνας, καθὼς ὁ παῦλος λέγει, θέλει δώσει λόγον ἔμπροσθεν εἰς τὸν θεόν, καὶ διὰ ἕναν λόγον ἀργὸν ὅπου εὐγάξει ἀπὸ τὸ στόμα του. Καὶ ἀνίσως τινὰς φανῆ βλάσφημος, ἢ ταραχοποιός: ὁ τοιοῦτος, ὡσάν ὅπου ταράττει τὴν κοινήν εἰρήνην, νὰ παιδεύεται ἀπὸ τοὺς διοικητὰς μας μετὰ τὴν πρέπουσαν ποινήν.

4ον Ἐπειδὴ ὁ θεὸς Ἐξόδ.: κεφ: 22: στίχ: 28: προστάζει νὰ μὴν κακολογοῦμεν τοὺς προεστῶτας τοῦ λαοῦ: ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου οὐκ ἐρεῖς κακῶς. διὰ τοῦτο, κανένα μέλος τῆς κοινότητος νὰ μὴν τολμήσῃ νὰ κακολογήσῃ ἐκεῖνους ὅπου μετὰ τὰ κοινὰ βότα ἐδιάλεξε προεστῶτὰς του, καὶ διοικητὰς του. Μὰ ἀνίσως τινὰς ἤθελεν ἐναντιωθῆ εἰς ταύτην τὴν θείαν ἐντολήν, καὶ ἤθελεν ὑβρίσῃ, ἢ ἀτιμάσῃ τοὺς προεστῶτας μας: ὁ τοιοῦτος, ἀφ' οὗ μαρτυρηθῆ, νὰ παιδεύεται σύμφωνα μετὰ τὸ σφάλμα του ἀπὸ τοὺς κυρίους διοικητὰς μας μετὰ καθαρὰν συνείδησιν. ἐκεῖνος ὅμως ὅπου ἀτιμάσθηκε νὰ μὴν εἶναι παρὼν εἰς τὴν ἀπόφασιν. καὶ τοῦτο νὰ γίνεται καὶ εἰς κάθε ἄλλην περιστάσιν, διὰ κάθε ὑπόθεσιν.

§. 20

Διὰ τὰ τυχηρὰ εἰσοδήματα ὅπου οἱ κύριοι προεστῶτες λαμβάνουν εἰς χεῖράς των.

1ον Οἱ κύριοι προεστῶτες μας διὰ ὅλα τὰ τυχηρὰ εἰσοδήματα ὅπου/[σ. 50] κατὰ καιροὺς λαμβάνουν εἰς χεῖράς των, χρεωστοῦν νὰ κρατοῦν καθαροὺς λογαριασμούς, τόσον τῶν εἰσοδημάτων, ὅσον καὶ τῶν ἐξόδων, τὰ ὁποῖα κάμνουν διὰ χρεῖαν τῆς κοινότητος, σημειώνοντες αὐτὰ κατ' ὄνομα.

§. 21

Διὰ τὴν τάξαν ἀπὸ τὴν σφραγίδα τῆς κοινότητός μας.

1ον Οἱ κύριοι προεστῶτες, διὰ κάθε ἀπόφασιν ὅπου δίδουν ἔξω σὺμπ αουτέντικο, νὰ λαμβάνουν τάξαν f. 1: διὰ τὴν σφραγίδα, διὰ δὲ τὰ γράμματα ὅπου ἀντιγράφουν οἱ νοτάριοι, διὰ μισὸν πρόσωπον τῆς ἀκόλας νὰ λαμβάνουν τάξαν X [= Kreuzer] 20 : καὶ διὰ ὀλόκληρον πρόσωπον X 40 τοῦτο νὰ γίνεται παρομοίως καὶ εἰς τοὺς ἔξω, ὅπου ζητοῦν νὰ λάβουν σὺμπ αουτέντικο τὴν ἀπόφασιν τῆς ὑποθέσεως ὅπου ἐκρίθη, καὶ ἀπεφασίσθη εἰς τὴν κοινότητα. καὶ ἡ τάξα διὰ τὸ γράψιμον νὰ πληρωθῆ ὡς ἄνω.

§. 22

Τὸ χρέος τῶν Γερόντων πρὸς τοὺς νέους συναδελφούς.

1ον Οἱ Γέροντες χρεωστοῦν νὰ ἀγαποῦν τοὺς νέους συναδελφούς των, μὲ ἀγάπην χριστιανικὴν, καὶ πατρικὴν στοργὴν, χωρὶς ποτὲ μὲ λόγον, ἢ μὲ ἔργον νὰ τοὺς παραπικραίνου.

2ον Χρεωστοῦν μὲ τὴν σεβασμίαν συναναστροφὴν τους, εἰς κάθε καιρὸν, καὶ τόπον, νὰ γίνωνται πρὸς αὐτοὺς παράδειγμα τῆς ἀρετῆς, διὰ νὰ παρακινουθῶνται καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἀρετὴν.

3ον Ἄνίσως βλέπουν τινὰ ἀτακτον, χρεωστοῦν μὲ πατρικὴν ἀγάπην νὰ τὸν διορθώσουν, διὰ νὰ γίνῃ καὶ αὐτὸς μὲ τὸν καιρὸν ἄξιον μέλος τῆς κοινότητός μας, μάλιστα τὸν ὑποχρεώνουν νὰ κάμνῃ καὶ αὐτὸς ὕστερα τὸ ἴδιον εἰς τὰ τέκνα των.

4ον Ποτὲ νὰ μὴν ἐπιβουλεύωνται κρυφά, ἢ φανερά τὴν τιμὴν τους, μήτε νὰ συνεργοῦν εἰς ζημίαν τους, διὰ τι αὐτοὶ εἶναι τέκνα τῶν συναδελφῶν τους, καὶ μὲ τὸν καιρὸν ἤμποροῦν νὰ πληρώσουν εἰς τὰ τέκνα τους τὴν καλωσύνην ὅπου ἔκαμαν πρὸς αὐτοὺς μὲ τὸ διάφορον.

5ον Μὰ ἀνίσως τινὰς τῶν Γερόντων ἀλησιμονῶντας τὰ ἀνωτέρω / [σ. 51] χρεὴ του ἤθελεν ἀτιμάσει, ἢ ἐπιβουλευθῆ τινὰ τῶν νέων συναδελφῶν, καὶ ἀποδειχθῆ, νὰ παιδεύεται ἀπὸ τοὺς κυρίους διοικητάς μας κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ σφάλματός του.

§. 23

Τὸ χρέος τῶν νέων ἀδελφῶν πρὸς τοὺς Γέροντας.

1ον Λαμβάνοντες εἰς στόχασιν οἱ νέοι τοὺς ἀπερασμένους κόπους, καὶ ἰδρώτας τῶν Γερόντων, ὅπου καὶ μὲ τὸ ἔργον, καὶ μὲ τὸν λόγον πάντοτε ἔδειξαν διὰ τὴν στερέωσιν ταύτης τῆς κοινότητος: χρεωστοῦν νὰ φέρωνται πρὸς αὐτοὺς μὲ υἱκὸν σέβας καὶ εὐλάβειαν.

2ον Ἡ χρηστοθήθεια ἀπαιτεῖ, νὰ λείψῃ εἰς τὸ ἔξῃς ἀπὸ τοὺς νέους ἀδελφοὺς ἢ αὐθάδεια ἔμπροσθεν εἰς τοὺς γέροντας, φυλάττοντες πάντοτε, καὶ παντοῦ τὴν ἔπαινετὴν εὐταξίαν, τῆς ὁποίας πατὴρ εἶναι ὁ θεὸς: τὸ ὅποσον πράττοντες θέλουν δώσει καλὸν παράδειγμα εἰς τοὺς νεωτέρους των, διὰ νὰ κάμουν καὶ αὐτοὶ τὸ ἴδιον πρὸς αὐτοὺς, ὅταν γηράσουν.

3ον Ὅποταν κρᾶζονται οἱ νέοι εἰς τὴν σύναξιν τῆς κοινότητος νὰ ἔχῃ θέλημα ὁ κάθε ἓνας νὰ λέγῃ τὴν γνώμην του, μὰ μὲ εὐταξίαν, καὶ φωνὴν μετρίαν, καὶ ὄχι μὲ ἀτάκτους φωνάς. καὶ διὰ ἄλλο νὰ μὴν ὀμιλῇ, παρὰ διὰ τὴν ὑπόθεσιν ὅπου ἐξετάζεται καὶ ἀνίσως ἢ γνώμῃ τοῦ νέου ἀδελφοῦ κριθῆ ὠφέλιμος εἰς τὸ κοινὸν καλόν, χρεωστοῦν ὅλοι νὰ τὴν δεχθοῦν, καὶ ἡ ἡλικία του νὰ μὴν ἔμποδίσῃ.

§. 24

Διὰ τὴν νεότητα ὅπου εἰς τὸ ἔξῃς θέλει, καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ συναριθμηθῇ εἰς τὰ μέλη τῆς κοινότητος.

1ον Ἡ κοινότης, ὡς κοινὴ μήτηρ, χρεωστεῖ νὰ δέχεται μέσα εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς ὅλους τοὺς τιμίους, καὶ καλῆς ὑπολήψεως νέους, ὅπου πραγματεύονται εἰς τὴν κοινότητα, καὶ νὰ τοὺς γνωρίσῃ πάντοτε γνήσια τέκνα τῆς, πληρώνοντες τὴν τάξιν ἐκείνην ὅπου αἱ διαταγαὶ τῶν προγόνων μας διορίζουν, δηλ: ἐκεῖνος ὅπου εἶναι γνήσιος υἱός, γνήσιου υἱοῦ τῆς κοινότητος, νὰ πληρώνη f. 6: ἐκεῖνος δὲ ὅπου δὲν εἶναι γνήσιος υἱός τῆς κοινότητος, καὶ ὡς ἰνάσης μόνον ἐδοῦλευσε, νὰ πληρώνη f. 12: καὶ ἐκεῖνος πάλιν, ὅπου μήτε γνήσιος υἱός τῆς κοινότητος εἶναι, μήτε ὡς ἰνάσης ἐδοῦλευσεν εἰς τὴν κοινότητά / [σ. 52] μας, ἐπιθυμεῖ ὁμως νὰ γένη γνήσιον μέλος τῆς κοινότητος, εἰ μὲν τὸ ὑποκείμενον εἶναι τίμιον, ὑπολήψεως καλῆς, καὶ ὠφέλιμον εἰς τὸ κοινὸν καλόν, ἢ κοινότης χρεωστεῖ νὰ τὸν δεχθῆ μέσα εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, καὶ αὐτὸς νὰ εἶναι χρεώστης νὰ πληρώσῃ f. 100, καὶ πρὸς παντοτεινὸν δικαίωμα, καὶ τοῦ ἑαυτοῦ των, καὶ τῶν τέκνων των, νὰ γραφθοῦν καὶ τὰ ὀνόματα τούτων ὄλων, εἰς τὸ πρωτόκολον τῆς κοινότητος.

§. 25

Διὰ τούς συναδελφούς τῆς κοινότητός μας ὁποῦ ἔπεσαν εἰς δυστυχίαν.

1ον Ἄνίσως τινὰς τῶν συναδελφῶν μας, ὁποῦ ἐστάθη χρήσιμος εἰς τὴν κοινότητά μας, ἤθελε δυστυχῆσαι: ἡ κοινότης χρεωστεῖ, καὶ ἔργω, καὶ λόγῳ νὰ τὸν βοηθήσῃ κατὰ τὴν δύναμιν της, ἕως εἰς τὸν θάνατον ἀκόμα καὶ μετὰ τὸν θάνατον μὲ τιμὴν νὰ τὸν ἐνταφιάσῃ σύμφωνα μὲ τὸν χαρακτήρα του.

2ον Διορίζομεν νὰ μὴν τολμήσῃ τινὰς νὰ ὑβρίσῃ, ἢ ἀτιμιάσῃ ὅλως τὰ τοιαῦτα ὑποκείμενα, διὰ τί ἐκεῖνος ὁποῦ καταφρονεῖ τὸν πτωχόν, παροργίζει τὸν ποιήσαντα αὐτόν. καὶ ἀνίσως τινὰς ὡς τοιοῦτος φανερωθῆ, νὰ παιδεύεται ἀπὸ τούς διοικητάς μας, ἀναλόγως μὲ τὴν ὑβρίσιαν, καὶ σφάλμα του.

§. 26

Τὸ χρέος τῆς κοινότητος πρὸς τὰς χήρας τῶν συναδελφῶν ὁποῦ ἀπέμειναν μὲ τέκνα, ἢ χωρὶς τέκνα, καὶ πρὸς τὰ τέκνα, ὄρφανὰ ἀπὸ γονεῖς.

1ον Ἄνίσως εὐρίσκειται χήρα συναδελφοῦ μας, ἢ ὁποῦ ἔχει τέκνα, ἢ χωρὶς τέκνα, καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν θεόν, δὲν ἔχει ἄλλον, παρὰ τὴν κοινότητα: τότε ἡ κοινότης χρεωστεῖ νὰ φροντίξῃ διὰ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ζωοτροφίαν, καὶ ἐνδυναμίαν, καὶ αὐτῆς, καὶ τῶν τέκνων της. τὸ ὅσοον καὶ ἄλλαι χριστιανικαὶ κοινότητες μὲ ζῆλον χριστιανικὸν πράττουσι διὰ τί ὁ θεὸς προστάζει νὰ φροντίζομεν περὶ τῶν χηρῶν καὶ ὀρφανῶν.

2ον Οἱ κύριοι προεστώτες μας χρεωστοῦσι νὰ διορίζουν ἐγγράφως νὰ δίδεται πρὸς αὐτάς ἀπὸ τὴν Κάσσαν τοῦ ὀρφανοτροφείου, ἐν διωρισμένον, / [σ. 53] μίαν φορὰν τὴν ἑβδομάδα τὸ Σάββατον, κατὰ τὴν χρεῖαν ὁποῦ ἤθελαν πληροφορηθῆ πῶς ἔχουν.

3ον Ἄνίσως ἡ χήρα τοῦ συναδελφοῦ εἶναι νέα, διὰ νὰ μὴν κινδυνεύσῃ εἰς τὴν τιμὴν της χρεωστεῖ ἡ κοινότης νὰ παρηγορῆ τὴν δυστυχίαν της, διὰ τί ἀλλοίως, θέλει δώσει λογαριασμὸν διὰ τὸ κακὸν ὁποῦ ἤμποροῦσε νὰ τὸ προφθάσῃ, καὶ τὸ ἀμέλησῃ.

4ον Χρεωστεῖ ἡ κοινότης νὰ φροντίξῃ διπλᾶ διὰ τὰ ὄρφανὰ τέκνα της, καὶ διὰ τὴν ζωοτροφίαν τους, καὶ διὰ τὴν μάθησίν τους, καὶ ἂν εἶναι θηλυκά, καὶ διὰ τὴν ὑπανδρείαν τους. τὰ δὲ ἀρσενικά οἱ κύριοι διοικηταὶ μας, ἂν εὐρίσκωνται ἀτεκνοὶ ἀδελφοὶ καλοπροαίρετοὶ, νὰ τούς παρακινοῦν νὰ κάμουν ἔλεος, δηλ: νὰ τὰ δέχωνται εἰς τὰς οἰκίας των, νὰ θρέβουν, καὶ ἐνδύουν, ὥστε νὰ φθάσουν εἰς ἡλικίαν νὰ ἔμβουν εἰς δούλευσιν.

5ον Διὰ δὲ τὴν μάθησίν τους χρεωστεῖ ἡ κοινότης, διὰ μέσου τῶν ἐπιτρόπων της, νὰ τὰ προμηθεύῃ μὲ ὅλα τὰ χρειάζόμενα βιβλία εἰς τὴν σπουδὴν τους. καὶ βέβαια τοῦτο τὸ χριστιανικὸν ἔργον θέλει παρακινήσει καὶ ἄλλους περισσοὺς καλοπροαίρετους, καὶ φιλοπτώχους χριστιανούς νὰ ἀφιερῶσουν περισσότερα φροντᾶτζια εἰς τὸ ὄρφανοτροφεῖόν μας.

§. 27

Τὸ χρέος τῆς κοινότητος εἰς τὰς χήρας τῶν συναδελφῶν μας ὅπου ἄφησαν κινήτην, καὶ ἀκίνητον παρουσίαν, μὲ τέκνα, ἢ χωρὶς τέκνα.

1ον Ὅταν ἀποθνήσκῃ τινὰς τῶν συναδελφῶν μας, οἱ κύριοι προστώτες καὶ διοικηταί, χρεωστοῦν νὰ πηγαίνουν διὰ νὰ παρηγορήσουν τὴν χήραν τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφοῦ, καὶ νὰ τὴν βεβαιώσουν τὴν πατρικὴν ἀγάπην τῆς κοινότητος ὅπου ἔχει καὶ πρὸς αὐτήν, καὶ πρὸς τὰ τέκνα της.

2ον Καὶ ἀνίσως ὁ Ἀδελφὸς ἀποθάνῃ χωρὶς διαθήκην, χρεωστεῖ ἡ κοινότης νὰ νοθετησῇ τὴν χήραν νὰ στέρξῃ, διὰ νὰ διορίσῃ ἡ κοινότης ἐπιτρόπους, νὰ κυβερνήσουν τὸ καπιτάλι τοῦ Μακαρίτου ἀνδρός της μὲ σιγουράδιαν ἀρκετὴν, πρὸς ὠφέλειαν, καὶ ἐδικὴν της, καὶ τῶν τέκνων της.

3ον Οἱ ἐπίτροποι νὰ εἶναι ὑποκείμενα φιλοδίκαια, καὶ μαρτυρούμενα πῶς ἔχουν καλὴν συνειδησιν, διὰ νὰ κυβερνήσουν τὸ καπιτάλι τοῦ Μακαρίτου/ [σ. 54] συναδελφοῦ, ἕως ὅπου νὰ φθάσουν εἰς ἡλικίαν τὰ τέκνα του, μὲ ὠφέλειαν τῆς χήρας καὶ τῶν ὄρφανῶν, ἕως εἰς τὸ λεπτόν, διὰ τί κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ Χριστοῦ Ματθ(αίου): κεφ: ζ: στίχ: 2: μὲ τὸ μέτρον ὅπου θέλομεν μετρήσει τοὺς ἄλλους, θέλομεν μετρηθῆ καὶ ἡμεῖς.

4ον Ἄν ἡ χήρα φανῇ ἀπειθής, καὶ πεισματάρισσα, νὰ φροντίσῃ ἡ κοινότης νὰ βιασθῇ, καὶ μὲ ἄλλους νομικοὺς τρόπους.

§. 28

Τὸ χρέος τῆς κοινότητος πρὸς τοὺς πτωχοὺς ὅπου χάριν ἐλέους προστρέχουν πρὸς αὐτήν.

1ον Ὅταν ἔλθῃ πτωχὸς ἀπὸ τὴν θρησκείαν μας, καὶ γένος μας: οἱ κύριοι προσετώτες μας χρεωστοῦν, ἀφ' οὗ, ἀπὸ τὰ γράμματα ὅπου δειχνεῖ, βεβαιωθῶν τὴν δυστυχίαν του, νὰ διορίζουν ἐγγράφως τοὺς ἐπιτρόπους τῆς Ἐκκλησίας μας, πόσον νὰ δώσουν, καὶ οἱ ἐπίτροποι χρεωστοῦν νὰ ὑπακούσουν, καὶ νὰ φυλάττουν τὰς ἐγγράφους προσταγὰς.

2ον Μὰ ἂν ἀκολουθήσῃ νὰ ἔλθῃ ὑποκείμενον, ὅπου μόνοι οἱ κύριοι προσετώτες δὲν ἠμποροῦν νὰ διορίσουν τὴν βοήθειαν: χρεωστοῦν νὰ φανερώσουν τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν κοινότητα, διὰ νὰ ἀποφασισθῇ κοινῶς ἡ ἀνάλογος μὲ τὴν δυστυχίαν τοῦ βοήθεια.

§. 29

Περὶ τῶν διαφορῶν μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν τῆς κοινότητος.

1ον Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος λέγει, ἀνίσως δαγκάνετε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, βλέπετε νὰ μὴν χαθῆτε, καὶ χαλασθῆτε, ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. μάλιστα ὁ Ἀπόστολος

Πέτρος ἐπιστολ: α: κέφ: 3: στίχ: 8: 9: 10, 11 παραγγέλλει, νά εἶναι οἱ χριστιανοί ἀναμεταξύ τους ὄλοι μᾶς γνώμης, συμπαθεῖς, φιλάδελφοι, εὐσπλαγχοί, φιλόφρονες, ποτέ νά μήν δίδουν ὀπίσω κακόν, διὰ τὸ κακόν ὁποῦ ἔλαβον, μήτε κατηγορίαν, ἀντὶ τῆς κατηγορίας, μὰ νά εὐλογοῦν ἐκείνους ὁποῦ τοὺς καταρῶνται, διὰ τί, λέγει, οἱ χριστιανοὶ ἐπροσκαλέσθησαν / [σ. 55] ἀπὸ τὸν χριστόν, μόνον διὰ νά κληρονομήσουν εὐλογίαν.

2ον Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς Κορινθ: ἐπιστ.: α': κεφ: 6: στίχ: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, ἐμποδίζει παντάπασι ἀπὸ τοὺς χριστιανούς τὰς διαφορὰς, καὶ λογομαχίας, καὶ δέν θέλει παντελῶς νά ἀκούωνται ἀνάμεσα εἰς τοὺς χριστιανούς.

3ον Μὰ ἀνίσως τινὰς τῶν συναδελφῶν, ὕβριση, ἢ ἀσηκώση χέρι, καὶ ξύλον, καὶ βαρέση τὸν συναδελφόν του: διορίζομεν, ὅτι ὁ ὕβρισθεις, ἢ δαρθεῖς ἀδελφός, νά δώση ἀπροφασίστως τὸ παράπονόν του εἰς τὴν κοινότητα. καὶ οἱ κύριοι διοικηταὶ μας χρεωστοῦν, νά κάμνουν ἀκριβῆ ἔρευναν, καὶ νά παιδεύσουν τὸν πταίστην, κατὰ τὸ σφάλμα του. καὶ ἂν οἱ ἀτακτῆσαντες ἀδελφοὶ εὐχαριστηθοῦν εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς κοινότητος, καλῶς: εἰ δὲ ὁ μὲν στέρξῃ, ὁ δὲ ἄλλος διαστρέψῃ, ἢ κοινότης χρεωστῆται νά δίδῃ ἔγγραφον τὴν ἀπόφασίν της εἰς ἐκείνον ὁποῦ τὴν ζητεῖ. παρομοίως καὶ εἰς κάθε λογῆς ἄλλην διαφορὰν ὁποῦ ἤθελεν ἀκολουθήσῃ ἀνάμεσα εἰς τοὺς συναδελφούς καὶ ἡ ἀπόφασις νά γράφεται εἰς τὸ πρωτόκολον. ὅμως νά λειψῇ ἀπὸ ἀνάμεσόν μας ἡ σωματικὴ ποιινή.

4ον Ὅποιον μέρος τῶν διαφορομένων δέν εἶναι εὐχαριστημένον εἰς τινὰ τῶν διοικητῶν μας, εἶναι ἐλεύθερον νά ζητήσῃ νά εὐγγῆ ἔξω, καὶ νά μήν γένη κριτῆς εἰς τὴν ὑπόθεσίν του.

§. 30

Τὸ χρέος ὁποῦ πρέπει νά ἔχουν ἀνάμεσόν τους οἱ ἀδελφοὶ ὁποῦ μὲ ἐργαστήρια πραγματεύονται.

1ον Κάθε συναδελφός χρεωστῆται κατ' οὐδένα τρόπον νά μήν ἐπιβουλεύεται κρυφὰ τὸν συναδελφόν του, αὐξάνοντας δηλ: τὴν ἀρένταν τοῦ ἐργαστηρίου ὁποῦ πραγματεύεται, ἢ τῆς οἰκίας ὁποῦ κάθηται. μήτε μὲ ὑποσχέσεις περισσοτέρας πληρωμῆς νά ἀπατήσῃ τὸν σύντροφον, ἢ τὸν Κάλφραν, ἢ τὸν Ἰνάσῃν τοῦ ἀδελφοῦ του, χωρὶς τὴν εἰδήσιν τοῦ μπασιάτου, ἢ συντρόφου του. διὰ τί ὁ τοιοῦτος πράττει ἐναντίον τῆς θείας ἐντολῆς εἰς τὸν δεκάλογον: ὁ θεός μᾶς προστάζει νά μήν ἐπιθυμοῦμεν τὸ ξένον, μήτε μὲ δόλους νά τὸ ἐπιβουλεύωμεθα, ἢ νά τὸ ἀρπάζωμεν. καὶ ἀνίσως τινὰς εὐρεθῇ τοιοῦτος, νά παιδεύεται ἀπὸ τοὺς διοικητὰς μας κατὰ τὸ σφάλμα του. / [σ. 56]

§. 31

Περὶ τῆς φορεσίας τῶν ἀνδρῶν, γυναικῶν, καὶ τέκνων τῆς κοινότητος.

1ον Ἐπειδὴ ἡ ταπεινωσις εἶναι μία ἀρετὴ, τῆς ὁποίας μεγαλητέρα δὲν εἶναι: διὰ τοῦτο χρεωστοῦμεν ὅλοι καὶ ἔξωθεν, καὶ ἔσωθεν νὰ στολιζώμεθα μὲ αὐτὴν τὴν ὑψηλὴν ἀρετὴν. Ὅθεν κάθε ἀδελφός χρεωστεῖ νὰ προτιμῆσῃ τὴν σεμνὴν καὶ ταπεινὴν φορεσίαν, ἢ ὁποία ἀρμόζει εἰς ἕναν τίμιον πραγματευτήν, ἀπὸ τὴν πολυτελεῖ, καὶ ὑπερῆφανον.

2ον Διὰ τοῦτο ἡ κοινότης ἐμποδίζει εἰς τὸ ἔξῃς τὰ πολυτελεῖ καὶ σκανδαλώδη φορέματα, καὶ συσταίνει εἰς τὰ τέκνα τῆς ἐκεῖνα ὁποῦ εἶναι σεμνά, καὶ πρέποντα εἰς τίμους πραγματευτάς, καὶ ἐπειδὴ ἡ καλὴ ἀρχὴ εἶναι δύσκολος, μὰ ἔχει τέλος καλόν: διὰ τοῦτο οἱ κύριοι προεστῶτες, καὶ λοιποὶ συνδιοικηταὶ αὐτῶν νὰ κάμουν τὴν καλὴν ἀρχὴν, δίδοντες καλὸν παράδειγμα, τῆς σεμνῆς, καὶ ταπεινῆς φορεσίας, ὁποῦ μὲ τὸ παράδειγμά τους νὰ παροικιηθοῦν καὶ οἱ λοιποὶ συναδελφοὶ τῶν νὰ τοὺς μιμηθοῦν. τοῦτο τὸ ἴδιον θέλομεν νὰ ἐννοῆται καὶ διὰ τὴν γυναῖκα, καὶ διὰ τὰ τέκνα τοῦ κάθε συναδελφοῦ.

§. 32

Περὶ τῶν Ἀρξάβων καὶ Γάμων.

1ον Ἐπειδὴ ὁ Ἀρξάβων εἶναι μία ἱερὰ πράξις, καὶ ὁ γάμος μυστήριον ἀπὸ τὸν Θεὸν διωρισμένον, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος, οὗς ὁ Θεὸς συνέξευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω: διὰ τοῦτο πρέπει νὰ γίνωνται κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τὴν προσταγὴν τῆς Ἐκκλησίας μας.

2ον Εἰς τοὺς γάμους εἶναι καλὸν νὰ λείπουν τὰ μουσικὰ ὄργανα, μὰ ἂν θέλῃ τινὰς νὰ τὰ βάλλῃ, δὲν ἐμποδίζεται. νουθετεῖται ὅμως πατρικῶς νὰ ἀποφεύγῃ τὴν πολυτέλειαν, καὶ τὰ μάταια ἔξοδα, διὰ τὰ ὁποῖα ὕστερα θέλει μετανοήσῃ.

3ον Εἰς βαπτίσια, ἀρξάβωνας, καὶ γάμους, ἔξω ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, καὶ προσκαλεσμένους, ἄλλος νὰ μὴν πηγαίῃ. διὰ τί ἡ φιλαδελφία ἐγέν/[σ. 57]νησε φανεράν κατάχρησιν, καὶ διὰ τοῦτο ἐμποδίζεται εἰς τὸ ἔξῃς, καὶ εἰς τοὺς ἀνδρας, καὶ εἰς τὰς γυναῖκας.

§. 33

Τὸ χρέος τῆς κοινότητος πρὸς τοὺς κατὰ καιροὺς ἐφημεροὺς τῆς.

1ον Ἡ κοινότης χρεωστεῖ νὰ φροντίξῃ διὰ ἐφημεροὺς τῆς, ὁποῦ νὰ εἶναι ἀπὸ τὸ γένος μας. νὰ εἶναι ὀρθόδοξοι, σεβάσμιοι, καὶ πολιτείας ἀκατηγορήτου. νὰ εἶναι ἔμπειροὶ ὀρεκτὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ βλαχικὴν. εἰς μὲν τὴν ἑλληνικὴν, διὰ νὰ καταλαμβάνουν τὴν θεῖαν γραφὴν, καὶ τὰ σιγο-

γράμματα τών άγιών πατέρων μας: εις δέ τήν βλαχικήν διά νά διδάσκουν άπό τήν καθέδραν τόν λόγον του Θεού, κάθε κυριακήν, διά τί αι γυναίκες μας, όπου άλλην γλώσσαν, έξω άπό αύτήν δέν καταλαμβάνουν, δέν ήμπορουν νά ώφεληθούν.

2ον Χρεωσται εις τό έξής νά φροντίξη διά νά εύρίσκη τέκνα μέσα άπό τας άγκάλας της, τέλεια εις τό σώμα, έχοντα τήν γλώσσαν καθαράν, φωνήν μεγάλην, και γλυκεϊαν, διά νά τά διδάξη με τά έξοδά της άρκετά τήν έλληνικήν γλώσσαν, ή όποία είναι αναγκαία εις τήν εκτέλεσιν τών εκκλησιαστικών ύπουργημάτων, και άρχάντων μυστηρίων μας.

3ον Άφ' ού όμως Ιερωθοσιν, άποκτήσουν διάκρισιν άρκετήν, και στερεωθοσιν εις τό όρθόδοξον δόγμα μας, νά διδάσκωνται, αν αγαποσιν, και τήν λατινικήν γλώσσαν, και άλλας:

4ον Χρεωσται ή κοινότης νά τούς διορίζη μισθόν διά νά είναι ελεύθεροι άπό κάθε κοσμικήν φροντίδα, έχοντες με αύτάρκειαν τά αναγκαία, και οικίας άναπαυτικής, διά νά καταγίνωνται μόνον εις τας Ιεροπραξίας των και τήν ψυχικήν διόρθωσιν τών λογικών τους προβάτων.

5ον Όλα τά πνευματικά των τέκνα χρεωστοσιν κατά τήν παραγγελίαν του άποστόλου Παύλου προς Έβραίους: κεφ: ιγ': στίχ: 17 νά ύποτάσσωνται, και πείθωνται εις τας πνευματικές των διδασκαλίας, με όλον τό σέβας, και προθυμίαν ώσαν όπου αύτοι άγρυπνοσιν διά τας ψυχάς των, και θέλουν δώσει λόγον έμπροσθεν του Θεού υπέρ αυτών, αν δέν κάμουν τό χρέος των.

6ον Κανένας άπό τά πνευματικά των τέκνα, όποιας τάξεως και ήλικίας / [σ. 58] και αν είναι, νά μη τολμήση νά ύβρίση, ή άτιμάση τόν πνευματικόν του πατέρα, διά τί εις τό πρόσωπόν του άτιμάζει τόν ίδιον Θεόν, του όπολου ύπηρέτης ήξιώθη νά είναι: και αν τινάς φανερωθη τοιοστος, νά παιδεύεται άπό τούς διοικητάς μας με τήν πρέπουσαν ποιήν.

7ον Έκεινήν τήν έξουσίαν όπου είχαν οι πρόγονοι μας νά αλλάζουν τούς Ιερείς των, όταν δέν έπολιτεύοντο σύμφωνα με τό ύψηλόν τους άξιωμα: τήν κρατει και ή κοινότης μας στερεάν πάντοτε εις τόν έαυτόν της, και τήν άφίνει κληρονομικήν και εις τούς διαδόχους της νά τήν ενεργή. και έπειδή έλάβομεν τήν έλευθερίαν νά έχωμεν δύο παρόχους, ή κοινότης νά φροντίξη πάντοτε περι τούτου.

§. 34

Τό χρέος τών εφημερίων προς τήν κοινότητα, και Έκκλησιαστικά των ύπουργήματα.

1ον Τό χρέος του άληθινου Ιερέως είναι, νά έχη σύμφωνον τήν ζωήν του με τό ύψηλόν του έπάγγελμα. διά τί ο προφήτης Μαλαχίας τόν όνομάζει κεφ: 2: στίχ: 7: Άγγελον κυρίου παντοκράτορος. ο Παύλος οικονόμον των μεγά-

λων του Θεού μυστηρίων. ὁ Χριστός, φῶς, ἄλας, καὶ πρὸς Τιμόθεον: κεφ: 3
 στίχ: 2: 3: καὶ πρὸς Τίτον: κεφ: 1: στίχ: 7:8:9: Ὁ ἴδιος Παῦλος τῷ δίδει τὴν
 εἰκόνα τοῦ ἀληθινοῦ ἱερέως. τοῦ ὁποῦ ὁ λόγος διὰ νὰ καρποφορῇ εἰς τὰς
 καρδίας τῶν χριστιανῶν, πρέπει πρῶτος αὐτὸς νὰ κάμνη, μὲ τὸ ἔργον, ἐκείνα
 ὁποῦ διδάσκει μὲ τὸν λόγον, κατὰ τὴν προσταγὴν τοῦ σωτήρος μας, ποιεῖντε,
 καὶ διδάσκων. καὶ, ὁ ποιήσας, καὶ διδάξας, μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ
 τῶν οὐρανῶν. καὶ, ὁ μὴ ποιήσας, καὶ διδάξας, ἐλάχιστος.

2ον Λοιπὸν χρεωστεῖ ὁ πνευματικὸς πατήρ νὰ φροντίξῃ ἀδιαφόρως διὰ ὅλα
 τὰ πνευματικὰ του τέκνα εἰς τὴν πνευματικὴν τους σωτηρίαν: καθὼς καὶ ὁ
 σωματικὸς προνοεῖ, διὰ τὰ σαρκικὰ τέκνα του. νὰ ἀγαπᾷ ὅλους ἐξίσου, τιμᾷ,
 καὶ περιποιῆται. νὰ ἐκτελῇ εἰς ὅλους τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὑπουργήματα, χωρὶς
 διαφορὰν προσώπου, πλουσίου, ἢ πτωχοῦ. μάλιστα νὰ ἀγαπᾷ περισσότερον
 τοὺς πτωχοὺς, διὰ τί αὐτοὶ ἔλαβαν τὸ πρὸνόμιον, τὸ νὰ ὀνομασθοῦν ἀδελφοὶ
 τοῦ Χριστοῦ, τοῦ ὁποῦ ὑπηρέτης εἶναι, καὶ / [σ. 59] ἐπίτροπος.

3ον Χρεωστεῖ νὰ φροντίξῃ ἀκατάπαυστα, διὰ νὰ μὴν τοῦ ἀρπάσῃ ὁ νοητὸς
 λύκος κανένα λογικὸν του πρόβατον, μὲ τὸ νὰ ἀποθάνῃ ἀνεξομολόγητον,
 καὶ ἀκοινόνητον, διὰ τὸ ὁποῖον αὐτὸς θέλει δώσει ἀπολογία. νὰ φροντίξῃ
 διὰ τὰς πτωχὰς χήρας, καὶ ὄρφανὰ τοῦ γένους μας, καὶ φανερώνη εἰς τοὺς
 διοικητὰς μας τὴν ἀνάγκην τους, παραινῶντάς τους πνευματικῶς πρὸς
 βοήθειάν τους.

4ον Χρεωστεῖ νὰ μὴν ἐμβαίη εἰς κάμμιαν ὑπόθεσιν τῆς κοινότητος, μικρὰν,
 ἢ μεγάλην, ὑποκάτω εἰς ὁποῖον ὄνομα ἤθελεν ἦσθαι, μήτε νὰ ἀνακατώνουν
 τὰ πνευματικὰ μὲ τὰ κοσμικὰ, μὰ νὰ καταγίνωνται ἀδιάκοπα εἰς τὰ πνευμα-
 τικὰ των χρέη, καὶ εἰς κήρυξιν τοῦ εὐαγγελίου, πρὸς διόρθωσιν τῶν ψυχῶν
 τοῦ ποιμνίου των.

5ον Ἐπειδὴ συχνὰ ἀναγιγνώσκουν τό: μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πρῶτος ἐγὼ εἰμι
 καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ: διὰ τοῦτο χρεωστοῦν μὲ ὄλην τους τὴν δύναμιν νὰ
 μμῶνται τὸν Διδάσκαλόν τους εἰς τὴν προότητα, καὶ ταπεινώσιν. χρεω-
 στοῦν νὰ μὴν σκανδαλίζουν τινὰ τῶν πνευματικῶν τους τέκνων, καὶ μέσα εἰς
 τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. καὶ ἂν ἀκολουθήσῃ νὰ πταίσῃ
 τινὰς μέσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, πάντοτε νὰ νικᾷ τὸ πνεῦμα τῆς προότητος.
 ἔξω ὅμως ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν νὰ τὸν νοουθετήσῃ, ἐλέγξῃ πνευματικῶς, καὶ
 νὰ τὸν διορθώσῃ νὰ μὴν ὀμιλῇ, καὶ συμβουλεύῃ κατὰ μέρος, πρὸς ἀτιμίαν,
 καὶ ζημίαν του: μὰ νὰ φέρεται πρὸς πάντας, ὡς πνευματικὸς πατήρ μὲ τὴν
 ἰδίαν ἀγάπην, καὶ διάθεσιν.

6ον Ἐπειδὴ ὁ διωρισμένος καιρὸς προξενεῖ εἰς ὅλους εὐχαρίστησιν, καὶ ὁ
 ἀδιόριστος γογγυσμὸν: διὰ τοῦτο ἡ κοινότης διορίζει, ὅτι ὁ πνευματικὸς τῆς
 νὰ φυλάττῃ εἰς τὸ ἔξῃς τὴν ἀκόλουθον διάταξιν, τόσοσιν εἰς τὸν ἐσπερινόν,
 ὅσον καὶ εἰς τὸν ὄρθρον. δηλ: τὸν μὲν χειμῶνα, εἰς τὸν ὄρθρον νὰ σημαίνῃ ἢ
 πρώτη Καμπάνα εἰς ταῖς πέντε ὥραις καὶ μισὴν ἀπὸ α(ης): ὀκτωμβρίου, ἔως

α(ην): Ἀπριλλίου, και εις τὸν ἑσπερινὸν εἰς ταῖς 3: Εἰς δὲ τὸ καλοκαίρι, ἀπὸ α(ης): Ἀπριλλίου, ἕως α(ην): ὀκτωμβρίου, εἰς τὸν ἑσπερινὸν εἰς ταῖς τέσσαρες ὥραις, και εις τὸν ὄρθρον, εἰς ταῖς τέσσαρες και μισήν. και ἀνίσως ποτὲ ἀκολουθήσῃ νὰ παρακαλέσῃ ἡ κοινότης νὰ γένη ἡ ἱερὰ λειτουργία εἰς τὰς 9: ὥρας, ὁ πνευματικὸς πατήρ χρεωστὲ νὰ / [σ. 60] μὴν ἐναντιωθῇ προσέτι χρεωστὲ κάθε μῆναν νὰ ἀγιάξῃ τῶν πτωχῶν ἀδελφῶν τὰς οἰκίας χωρὶς πληρωμῆν. διὰ τί εἶναι πνευματικὰ του τέκνα και αὐτοί, καθὼς και οἱ ἄλλοι.

7ον Ἀνίσως τινὰς τῶν ἀδελφῶν τολμήσῃ νὰ ὕβρισῃ και ἀτιμάσῃ τὸν πνευματικὸν του πατέρα, χρεωστὲ νὰ μὴν ἀποδώσῃ ὕβριν, ἀντι ὕβρεως, μήτε νὰ ἐκδικηθῇ μόνος του, διὰ τὴν ὕβριν ὁποῦ τοῦ ἔγινε: μὰ νὰ ἐγκάλεσῃ τὸν αὐθάδη ἐκείνον εἰς τὴν κοινότητα, και ἡ κοινότης χρεωστὲ νὰ τὸν παιδεύσῃ σύμφωνα μὲ τὸ σφάλμα του. και ἀνίσως πάλιν ὁ πνευματικὸς πατήρ ὕβρισῃ, και ἀτιμάσῃ τινὰ τῶν ἀδελφῶν, ὁποῖας καταστάσεως και ἂν εἶναι ὁ ὕβρισθεις ἀδελφός, νὰ μὴ τολμήσῃ νὰ κάμῃ ἐκδικησιν, μὰ νὰ φανερώσῃ ἐγγράφως τὸ παράπονόν του εἰς τὴν σύναξιν, διὰ νὰ εἰρηνεύσῃ χριστιανικὰ τὸ πρᾶγμα. και ἂν ὁ πνευματικὸς πατήρ ἀκολουθήσῃ νὰ κάμῃ τὸ ἴδιον και δευτέραν φορὰν, και εἰς τὰς συμβουλάς τῶν προσεστώτων μας δὲν θελήσῃ νὰ δώσῃ ἀκρόασιν: τότε ἡ κοινότης νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐξουσίαν της, και τὰ νόμιμα μέσα, πρὸς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ.

§. 35

Τὸ χρέος τῆς κοινότητος πρὸς τοὺς κατὰ καιρὸν Διδασκάλους της ἑλληνικὸν Καὶ κοινόν.

1ον Ἐπειδὴ ἡ κοινότης εἶναι πληροφορημένη πῶς τὰ τακτικὰ σχολεῖα ὁποῦ καλῶς διοικοῦνται, και προμηθεύονται, εἶναι ἡ μοναχὴ στερέωσις τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, και ἡ μοναχὴ βεβύσις ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἀναβρῦει, τόσον ἡ ἐκκλησιαστικὴ, ὅσον και ἡ πολιτικὴ διοίκησις, και πῶς χωρὶς / [σ. 61] τὰ τέτοια σχολεῖα, τὰ τέκνα της δὲν ἔμποροῦν νὰ διδαχθοῦν, και νὰ μάθουν τὸ χρέος ὁποῦ ἔχουν πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τοὺς γεννήτοράς των, πρὸς τοὺς βασιλεῖς, και πρὸς τὸν πλησίον, και ἀκολουθῶς κινδυνεύει και ἡ Ἐκκλησία νὰ μείνῃ χωρὶς ποιμένας λογίους, και διδακτικούς, και ἡ πολιτικὴ διοίκησις χωρὶς ὑποκείμενα ἔμπειρα τοῦ κυβερνᾶν τὸν λαὸν φρονίμως, και συνετῶς: διὰ τοῦτο σήμερον διορίζει, οἱ Διδάσκαλοι τῶν σχολείων της νὰ εἶναι δύο. Ὁ ἕνας εἰς τὰ ἑλληνικά, και ὁ δευτέρος εἰς τὰ κοινὰ λεγόμενα. αὐτοὶ νὰ γνωρίζωνται ἀπὸ ὅλους Διδάσκαλοι τῆς κοινότητος, και αὐτοὶ νὰ διδάσκουν τὰ τέκνα της.

2ον Οἱ διδάσκαλοι ὁμοίως χρεωστοῦν νὰ μεταχειρίζωνται εἰς τὴν παράδοσιν τῶν ἑλληνικῶν μαθημάτων συντόμους, και εὐκόλους τρόπους, καθὼς και εἰς τὰ ἑδῶ σχολεῖα, διὰ νὰ προκόπτουν οἱ μαθηταί, τόσον εἰς τὴν ἑλληνικὴν

γλώσσαν, ὅσον καὶ εἰς τὴν εἰδήσιν τῶν δογμάτων τῆς ἱεραῆς ἡμῶν πίστεως, καὶ χρησιμότητα τῶν ἡθῶν. διὰ τί μὲ τοῦτο θέλουν γένη καὶ καλοὶ χριστιανοί, καὶ καλοὶ πολιτικοί.

3ον Οἱ κύριοι προεστώτες, μαζὴ μὲ τοὺς κυρίους συνδιοικητάς των, νὰ ὑπερμαχήσουν διὰ νὰ κτισθοῦν σχολεῖα εὐρύχωρα διὰ τοὺς μαθητάς, καὶ τοὺς Διδασκάλους. διὰ τί μέσα εἰς αὐτὰ διδάσκεται ἡ ἀρετὴ, καὶ κοσμιότης τῶν ἡθῶν, καὶ ἀπὸ αὐτὰ κρέματα ἡ εὐτυχία τῶν τέκνων μας καὶ ἡ στερέωσις τῆς κοινότητός μας.

4ον Χρεωστοῦν νὰ προνοοῦν διὰ τὸ σύμφωνον μὲ τὴν τιμὴν τῆς κοινότητος μισθὸν τους, δελχνοντες πάντοτε πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην, τιμὴν καὶ ὑπεράσπισιν, χωρὶς νὰ ὑποφέρουν ποτὲ νὰ καταφρονῶνται, καὶ ἀτιμάζωνται.

5ον Οἱ Ἐπιστάται ὁποῦ θέλουν διορισθῆ, χρεωστοῦν νὰ ἀγρυπνοῦν ἐπάνω εἰς τοὺς Διδασκάλους, καὶ ἂν τελειῶνουν τὸ ἔργον τους, κατὰ τὸ ἀπαραίτητον χρέος των, πρὸς ἐπίδοσιν τῶν μαθητῶν τους, νὰ δίδουν / [σ. 62] τὴν εἰδήσιν πρὸς τοὺς κυρίους διοικητάς μας, διὰ νὰ ἐπαινῶνται, καὶ ἀνταμειβῶνται: καὶ ἂν τὸ ἀμελοῦν, νὰ ὀνειδίζωνται, καὶ διορθῶνωνται.

§. 36

Περὶ τῶν Καλφάδων, τί χρέος ἔχουν πρὸς τοὺς κυρίους Μπασιιάδαις των.

1ον Οἱ Καλφάδαις ὁποῦ δουλεύουν εἰς τοὺς συναδελφούς μας χρεωστοῦν νὰ ἔχουν φόβον Θεοῦ εἰς τὴν καρδίαν τους, ἐμπιστωσύνην, καὶ δικαιοσύνην πρὸς τοὺς κυρίους μπασιιάδαις των. διὰ τί τοῦτο θέλει τοὺς κάμη εὐτυχεῖς, καὶ τιμίους μπασιιάδαις.

2ον Ἐπειδὴ ὁ προσευχόμενος συνομιλεῖ μὲ τὸν ἴδιον Θεόν: διὰ τοῦτο χρεωστοῦν, καὶ τὸ βράδου πρὸ τοῦ νὰ κοιμηθῶν, καὶ τὸ ταχύ, ἀφ' οὗ ξυπνήσουν, νὰ προσεύχωνται, ἐκεῖνο ὁποῦ τοὺς διορίσει ὁ πνευματικὸς των πατήρ. διὰ τί, ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν εὐχαριστεῖ τὸν ποιητὴν του, δὲν ἔμπορεῖ ποτὲ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν μπασιάν του.

3ον Εἰς ὅλας τὰς Κυριακάς, καὶ ἐπισήμους ἡμέρας τοῦ χρόνου χρεωστοῦν οἱ κύριοι Μπασιιάδαις των, νὰ τοὺς στέλλουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ νὰ τοὺς προστάξουν νὰ στέκουν μὲ εὐλάβειαν, ἕως ὁποῦ νὰ πάρουν ἀντίδωρον, καὶ νὰ μὴν εὐγαίνουν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, μήτε νὰ ὀμλοῦν.

4ον Εἰς τὸ πούλημά τους νὰ εἶναι δίκαιοι, καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἀπατοῦν τοὺς μουστειρίδαις, μὲ τὸ νὰ γράφουν εἰς τὸ κατάστιχον περισσότερον, ἀπὸ ὅτι τὸ ἐπώλησαν διὰ τί τοῦτο, καὶ τὸ πούμπλικουμ / [σ. 63] σκανδαλίζει, καὶ τὸν μπασιάν του ἀτιμάζει.

5ον Χρεωστοῦν νὰ εἶναι πιστοὶ οἰκονόμοι, καὶ δίκαιοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ὁποῦ τοὺς ἐμπιστεύεται ὁ μπασιιάς των: διὰ τί ἐκεῖνος ὁποῦ δὲν εἶναι πιστὸς οἰκονόμος εἰς τὸ ξένον, ποτὲ δὲν θέλει γένη καλὸς οἰκονόμος εἰς τὸ ἐδικόν του.

6ον Νά μὴν ἔχουν ποτέ θέλημα χωρὶς τὴν ἄδειαν τῶν μπασιιάδων τοὺς νά πηγαίνουν εἰς Μπάλια, χοροὺς, λουτρὰ, ἔξοχάς, καπηλεῖα, καφενέδαις, καὶ εἰς ἄλλους ὑπόπτους τόπους, καὶ σκανδαλώδεις.

7ον Φορέματα ἀπὸ Ἀγγλίαν, κάθε λογῆς χρυσόν, ἀσίμι, μαχμούζια, νά μὴν τολμήσουν νά φορέσουν· νά μὴν βάζουν εἰς τὴν κεφαλὴν χορπούτερ, ἢ νά κατασκευάζουν φρεζούραις, ἢ νά φοροῦν Σσιαπότλια. διὰ τί, ἀπὸ τέτοια μάταια ἔξοδα, κινδυνεύουν νά ἔλθουν εἰς πτωχίαν, καὶ ἀτιμίαν.

8ον Νά μὴν εἶναι βλάσφημοι, καὶ αἰσχρολόγοι· διὰ τί τὰ αἰσχρὰ λόγια εἶναι στράτα εἰς τὰ αἰσχρὰ ἔργα· χρεωστοῦν νά περιπατοῦν πάντοτε σεμνά, χωρὶς νά σκανδαλίζουν κανέναν, με ἔργον, ἢ λόγον· καὶ ἂν ἀκολουθήσῃ νά ὑβρίσῃ, ἢ δειρῇ κάλφας, ἄλλον κάλφαν, ἢ ἤθελαν κάμη ἄλλην ἀταξίαν χρεωστοῦν μόνον τοὺς νά δώσουν τὸ παράπιονόν τοὺς μέσα εἰς τοὺς διοικητάς μας, διὰ νά παιδευθῇ ὁ πιαστίης κατὰ τὸ σφάλμα του. καὶ ἂν τοὺς ἴδῃ ἄλλος τινάς, καὶ δὲν τοὺς μαρτυρήσῃ, νά παιδεύεται καὶ αὐτός, διὰ τί ἐσιώπησε τὴν ἀταξίαν, καὶ ἔγινε κοινωνὸς τοῦ σφάλματός των.

9ον Χρεωστοῦν νά στέκουν ἔμπροσθεν τῶν μπασιιάδων των μὲ τιμὴν, καὶ σέβας, ἀσκεπεῖς τὴν κεφαλὴν, εἰς κάθε τόπον ὅπου ἤθελαν φανῆ ἔμπροσθέν τοὺς. / [σ. 64]

10ον Ἀνίσως κανέννας Κάλφας ἤθελεν ἔλθῃ ἀπὸ ἄλλην κοινότητα, ἀνίσως δὲν εἶναι συντροφευμένος μὲ συστατικά γράμματα, τινάς νά μὴ τὸν δεχθῇ εἰς τὴν δούλευσίν του. καὶ ἂν ἔχῃ μαζὴ του συστατικά, νά τὰ ἐγχειρίσῃ τὸν μπασιιάν του, καὶ ὁ μπασιιάς του εἰς τὸν προεστῶτά μας. Καὶ ἀφ' οὗ τελειώσῃ πιστὰ τὴν δούλευσίν του, καὶ θέλει νά ἀναχωρήσῃ, ὁ κύριος προεστῶς νά ἐπιστρέψῃ πρὸς αὐτόν τὰ συστατικά του μαζὴ μὲ ἐκεῖνο ὅπου θέλει λάβῃ ἀπὸ τὸν μπασιιάν του, τὸ ὅποιον καὶ θέλει βεβαιώσῃ ὁ κύριος προεστῶς μὲ τὴν σφραγίδα τῆς κοινότητος πρὸς ἀθώωσίν του.

11ον Ἀνίσως ὁ Κάλφας δὲν ἔμπορεῖ νά συμφωνήσῃ μὲ τὸν μπασιιάν του, διὰ κάθε λογῆς διαφορὰν ὅπου ἤθελεν ἔχῃ, νά εἰπῇ ἀπροφασίτως τὸ παράπιονόν του εἰς τοὺς διοικητάς μας, καὶ οἱ διοικηταὶ μᾶς νά τοὺς συμφωνήσουν, καὶ εἰρηνεύσουν μὲ δικαιοσύνην, πρὸς εὐχαρίστησιν καὶ τῶν δύο μερῶν.

12ον Ἀνίσως κανέννας μπασιιάς δώσῃ μπάλι, καὶ εὐρίσκονται Καλφάδαις τιμίας ὑπολήψεως, ἀνίσως ἤθελε τοὺς προσκαλέσῃ ἐγγράφως ὁ ἄνω μπασιιάς νά ζητήσουν τὴν ἄδειαν ἀπὸ τοὺς μπασιιάδαις των, καὶ ἔτσι νά πηγαίνουν, καὶ ἂν δὲν τοὺς δοθῇ ἄδεια, νά μὴ πηγαίνουν, καὶ ἂν χωρὶς ἄδειαν πηγαίνουν, νά παιδεύονται ἀπὸ τοὺς διοικητάς μας, ὡς παρήκοοι.

§. 37

Τὸ χρέος τῶν ἰνάσιδων πρὸς τοὺς Μπασιιάδαις.

1ον Οἱ ἰνάσιδες νὰ εἶναι ὑπόχρεοι εἰς ὅλα ἐπιείνα ὁποῦ εἶναι ὑποχρεωμένοι καὶ οἱ καλφάδαις, ἦτοι τέκνα εἶναι / [σ. 65] τῶν συναδελφῶν μας, ἢ ξένοι καὶ ἂν οἱ ἰνάσιδαις εἶναι ἐμπειροὶ τῶν ἐδῶ γλωσσῶν, νὰ κάμουν χουσιμέτι δύω μόνον χρόνους, καὶ τὸν τρίτον νὰ ἔχουν πληρωμὴν f 20:, καὶ τὰ φορέματά τους νὰ εἶναι χάρισμα.

2ον Εἰς τὸν τέταρτον χρόνον νὰ εἶναι ἐλεύθεροι νὰ συμφωνήσουν μὲ τὸν μπασιιάν τους, καὶ ἂν δὲν ἤμπορέσουν, νὰ τοὺς συμφωνήσουν οἱ διοικηταὶ μας κατὰ τὴν ἀξιότητά τους.

3ον Ἐκεῖνοι πάλιν οἱ ἰνάσιδαις ὁποῦ δὲν ἐδιδάχθησαν εἰς τὰ σχολεῖα, καὶ δὲν ἔχουν εἶδησιν τῶν ἐδῶ γλωσσῶν, νὰ δουλεύσουν ὡς ἰνάσιδαις τρεῖς χρόνους, καὶ τὸν τέταρτον νὰ στοιχίζωνται διὰ f. 20:, καὶ τὰ φορέματά τους χάρισμα. εἰς δὲ τὸν πέμπτον νὰ ἀκολουθήσουν, καθὼς ἀνωτέρω διετάξαμεν.

4ον Ἀφ' οὗ τιμημένα τελειώσουν τὸ χουσιμέτι τους, οἱ κύριοι μπασιιάδες των νὰ παρακαλέσουν τοὺς κυρίους διοικητὰς μας, νὰ γράψουν τὰ ὀνόματά τους εἰς τὸ πρωτόκολον, καὶ ὁ μπασιιάς ἀφ' οὗ γραφθῆ τὸ ὄνομα τοῦ ἰνάση εἰς τὸ πρωτόκολον νὰ δώσῃ αὐτῷ καὶ αὐτὸς μαρτυρικὸν γράμμα, πρὸς παντοτεινὴν ἀπόδειξιν τῆς πιστῆς ὑπηρεσίας του.

5ον Τὰ ὄσα ἀνωτέρω ἐγράφθησαν διὰ τοὺς Καλφάδαις, καὶ ἰνάσηδαις, χρεωστοῦν οἱ κύριοι διοικηταὶ, τὸ ὀλιγώτερον τέσσαρες φοραῖς τὸν χρόνον νὰ τὰ διαβάσουν ἔμπροσθέν τους, καὶ νὰ τὰ ἐξηγοῦν, διὰ νὰ τὰ καταλαμβάνουν. καὶ νὰ τοὺς συμβουλεύουν, νὰ τὰ φυλάττουν ἀπαρασάλευτα, διὰ τί ἂν φανοῦν ἀπειθεῖς, θέλουν παιδευθῆ κατὰ τὸ εὐλογοφανές τῶν διοικητῶν μας.

§. 38

Τὸ χρέος τῆς κοινότητος πρὸς τοὺς κοιμηθέντας ἐν κυρίῳ / [σ. 66] Ἀδελφοῦς.

1ον Τὸ νὰ θάπτουν οἱ ζῶντες τοὺς νεκρούς, καὶ μάλιστα τοὺς πτωχοὺς, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ χριστιανικὰ ἔργα, ὁποῦ καὶ ἡ φύσις, καὶ ἡ ἐκκλησία μᾶς διδάσκει.

2ον Ἐν ὅσῳ ὁ νεκρὸς κείται εἰς τὴν οὐμίαν, οἱ κύριοι προεστώτες χρεωστοῦν νὰ διορίζουν ἀνθρώπους διὰ νὰ τοὺς φυλάττουν.

3ον Ὅταν ἔλθῃ τὸν ἀσηκώσουν, χρεωστοῦν ὅλοι οἱ μπασιιάδαις νὰ εὐρεθοῦν παρόντες κατὰ τὸ χρέος των, ἕως εἰς τὴν ἐκκλησίαν, περιπατοῦντες εὐτακτα, καὶ ἀφ' οὗ ψαλθῆ ἡ νεκρικὴ ἀκολουθία, νὰ τὸν συνοδεύσουν καὶ ἕως εἰς τὸ θαπτήριον. καὶ ἂν εἶναι πτωχός, νὰ μοιράσῃ ἡ Ἐκκλησία, καὶ τὰ ζητούμενα ἀγιοκήρια. μὰ ἂν ἀμελήσῃ τινὰς τοῦτο τὸ χριστιανικὸν ἔργον, ἂν δὲν ἔχῃ ἀξίαν δικαιολογίαν, νὰ παιδεύεται ἀπὸ τοὺς κυρίους διοικητὰς μας, κατὰ τὸ εὐλογοφανές αὐτοῖς.

Τὸ εἶδος τοῦ ὅρκου τῶν δύο κυρίων προεσκόπων, κυρίων Νόταρίων, καὶ τῆς Δωδεκάδος.

Ἐγὼ Ν:Ν: ὁμνῶ εἰς τὸν ζῶντα Θεόν, Πατέρα, Υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τὴν ἅγιαν, καὶ ἀδιαίρετον Τριάδα, εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, καὶ ἀειπάρθενον Μαρίαν, καὶ ὅλους τοὺς ἁγίους. ὅτι εἰς ὅλας τὰς ὑποθέσεις ἐμείνας ὁποῦ ἀποβλέπουν εἰς ὅλην τὴν κοινότητά μας, καὶ εἰς τὰς μερικὰς, καὶ ξεχωριστὰς κρίσεις, ἢ διαφορὰς, ἢ συμφωνίας, ἢ κάθε λογῆς λογαριασμούς, τόσον τῶν κατὰ μέρος ἀδελφῶν, ὅσον καὶ τῆς ἰδίας κοινότητος, φυλάττωντας, καὶ κρατῶντας ἁγίως, καὶ ἀκριβῶς ἀμεταθέτους ὅλας τὰς διαταγὰς τῆς κοινότητος, καὶ ῥίπτωντας εἰς ἓνα μέρος, κάθε συγγένειαν, / [σ. 67] φιλίαν, μίσος, φθόνον, ἔχθραν, φόβον, δῶρα, κέρδος, ἰδιωφέλειαν, ἥτοι ἰντερέσον, χωρὶς νὰ κινῶμαι πρόσωπον φίλου, ἢ ἔχθροῦ, καὶ χωρὶς νὰ ἐνθυμούμαι κινῶμαι, μὲ καθαράν συνειδήσιν, θέλω δουλεύσει, θέλω κρίνη, καὶ ἀποφασίσῃ, καὶ θέλω γράψῃ εἰς κάθε λογῆς ὑπόθεσιν ὁποῦ ἤθελεν ἔλθῃ ἔμπροσθέν μου ἐκεῖνο ὁποῦ κατὰ τὸ δυνατόν μου γνωρίζω, καὶ καταλαμβάνω διὰ δίκαιον. ἔτσι ὁ Θεὸς νὰ μοὶ βοηθήσῃ, ἢ ὑπεραγία Θεοτόκος, καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι.

Τὸ εἶδος, ἥτοι ἡ φόρμουλα τοῦ ὅρκου τοῦ πρώτου ἐπιμελητοῦ τῶν ἱερῶν χρημάτων, ἥτοι φουντατζίου Κουράτορος τῶν φουντατζίων / τῶν ἐπιτρόπων τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας μας, καὶ λουτῶν ὑπηρετῶν τῆς κοινότητος.

Ἐγὼ Ν: Ν: ὁμνῶ εἰς τὸν ζῶντα Θεόν, Πατέρα, Υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, τὴν ἅγιαν, καὶ ἀδιαίρετον Τριάδα, εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, καὶ ἀειπάρθενον Μαρίαν, καὶ ὅλους τοὺς ἁγίους. ὅτι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν, καὶ κυβένησιν ὁποῦ διορίζομαι, δηλ: εἰς τὴν καλήν καὶ φρόνιμον διοίκησιν τῶν φουντατζίων τῆς Ἐκκλησίας μας, σχολείων μας, καὶ ὁρφανοτροφείου μας, καὶ εἰς τοὺς λογαριασμούς τῶν αὐτῶν, ὅτι λογῆς καὶ ἂν ἤθελαν ἴσθαι, ῥίπτωντας εἰς ἓνα μέρος, κάθε συγγένειαν, φιλίαν, μίσος, φθόνον, ἔχθραν, μνησικακίαν, φόβον, δῶρα, κέρδος, ἰδιωφέλειαν, ἡγουν ἰντερέσον, φυλάττωντας, καὶ κρατῶντας ἁγίως, καὶ ἀκριβῶς ὅλας τὰς διαταγὰς τῆς κοινότητος, ἐν καθαρῇ συνειδήσει, θέλω / [σ. 68] ἐπιμεληθῆ ὁλοψύχως εἰς τὴν ὠφέλιμον διοίκησιν τῶν ἱερῶν χρημάτων, εἰς τὴν αὔξησιν, καὶ ὄχι ὀλιγόστευσιν τῶν εἰσοδημάτων τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας μας, σχολείων μας, καὶ ὁρφανοτροφείου μας, ὁμοίως καὶ εἰς τὰ ἔξοδα θέλω ἀγρυπνῆ, καὶ φροντίξῃ νὰ μὴ γίνωνται χωρὶς ἀνάγκην, καὶ ὠφέλειαν. μάλιστα θέλω ὑπερμαχῆ νὰ κρατῶ λογαριασμούς καθαρούς, καὶ χωρὶς θεληματικόν μου σφάλμα, νὰ τοὺς τελειῶνω, καὶ εἰς τὸ διωρισμένον καιρὸν νὰ τοὺς παραδίδω κατὰ τὴν Νόρμαν ὁποῦ μοὶ ἐγγειορῆξῃ ἢ κοινότης. ἔτσι ὁ Θεὸς κα:

Τὸ εἶδος τοῦ ἔργου εἰς ὑποθέσεις ὅπου εἶναι ἀμφίβολοι, καὶ ἀποδείξεις δὲν ἔχουν, καὶ ἔξω ἀπὸ τὸν ὅρον, ἄλλος δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὰς λύσῃ, καὶ νὰ ἀνακαθίσῃ τὰ διαφερόμενα μέρη.

Ἐγὼ Ν: Ν: ὀμνῶ κτ: ὅτι ζήτωντας εἰς ἓνα μέρος κτ: εἰς κάθε ἐρώτησιν, καὶ ἐξέτασιν ὅπου μοι γίνεται εἰς τὴν παρούσαν ὑπόθεσιν, ὅπου οἱ κύριοι προσετώτες, καὶ διοικηταὶ θεωροῦν, καὶ κρίνουν, δὲν θέλω κρύψει ἐκεῖνο ὅπου μὲ βεβαιότητα ἔξεύρω, μήτε θέλω τὸ μεταβάλλῃ, ἀλλὰ μὲ δλα τὰ περιστατικά μόνον ἐκεῖνο ὅπου μὲ πληροφορίαν, ἢ ἴδα, ἢ ἤκουσα, ἢ ἀνέγνωσα, ἢ μὲ τὸ ἔργον ἐβεβαιώθηκα θέλω εἰπεῖ, ὁμολογήσει, καὶ φανερώσει μὲ καθαρὰν συνείδησιν, ὡσὰν νὰ ἤμην ἔμπροσθεν τοῦ φοβεροῦ κριτοῦ τοῦ ζώντος Θεοῦ, ἔτσι ὁ Θεὸς κτ:

Αἱ παρούσαι διαταγαί, ἀφ' οὗ μὲ τὴν πρέπουσαν / [σ. 69] σιέψιν, καὶ ἀκριβῆ ἔρευναν ἐξετάχθησαν ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς κάτωθεν ὑπογεγραμμένους, ὅπου ἐδιαλέχθημεν εἰς τὴν κοινὴν σύναξιν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὠρκίσθημεν, εὐρέθησαν δίκαιαι, καὶ ὠφέλιμοι εἰς τὴν κοινὴν εὐτυχίαν, καὶ στερέωσιν τῆς κοινότητός μας, καὶ ὡς τοιαύτας μὲ τὰς ἰδίας ὑπογραφάς μας βεβαιώνομεν, καὶ ἀποφασίζομεν νὰ μένουν πάντοτε στερεαί, καὶ ἀμετάβλητοι, καὶ εἰς τὴν ἰδίαν δύναμιν, ὅπου καὶ τὴν σήμερον ἔχουν. Μὰ ἐπειδὴ καὶ εἰς τοὺς ἰδίους πολιτικούς νόμους μένει πάντοτε ἡ αὐθεντικὴ ἐλευθερία εἰς κάθε καθόλου σύναξιν, νὰ προσθέτωνται εἰς τοὺς παλαιούς ἐκεῖνοι ὅπου κριθοῦν ὠφέλιμοι εἰς τὸ κοινὸν καλόν: διὰ τοῦτο καὶ ἡ κοινότης ἡμῶν, ἂν τύχῃ νὰ προσθέσῃ καμμίαν διαταγὴν ὅπου δουλεύει εἰς τὸ κοινὸν καλόν, ἢ ὅποια δὲν εὕρισκεται εἰς τὰς παρούσας διαταγάς, ἔχῃ τὴν ἐλευθερίαν μὲ τὴν κοινὴν συγκατάνευσιν ὄλων τῶν μελῶν τῆς, νὰ τὴν προσθέσῃ, καὶ ἐπικυρώσῃ.

Ἐγένετο ἐν Μίσκολτζίφ 1801: Δεκεμβρίου 15:

Νικόλαος Παννάκης ὡς ὠμνεγμένος mp⁸⁵

TB

Παῦλος Μαργαρίτης ὡς ὠμνεγ: mp

Ἄ Διδ: Ιω.: Ἀποστόλ[οβικ]: mp

ὡς ὠμνεγ(μένος): mp

Ναούμ Ντάνα ὡς ὠμνεγμένος mp

Ἰωάννης Θωμᾶ Ἰακουμῆ. mp

Μιχαὴλ Πή(ι)λτα ὡς ὠμνεγμένος. mp

Γεώργιος Πάτακη. mp

Ἀθανάσιος Θ(εοδώ)ρου Πεσχόρου

ὡς ὠμνεγμένος. mp

85. Κατὰ τὴν ἐκδοσὴν τοῦ κειμένου διατηρεῖται ἡ ὀρθογραφία τοῦ πρωτοτύπου.

86. mp = manus propria.

Λάζαρος Πέτζη ως ώνεγγμ: mp
mp Ναούμ Άθα: Γκιηνδάλλη mp

ὁ Μιχαήλ Ζιουπάνου ὡς ὠνεγγμένος
Ἰωάννης Παμπέρι.

Τὴν σήμερον ἀφ' οὗ ἐδιαβάσθησαν αἱ παροῦσαι Διαταγαὶ ἔμπροσθεν εἰς τοὺς ὠνεγγμένους τῆς κυρίας δωδεκάδος, καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς τῆς Κοινότητος, κοινῇ γνώμῃ ὑπογράφονται οἱ παρὸν εὐρωκόμενοι καὶ τὰς κυρώνουσι: αἱ ὅποια θέλουν γραφθῆ παρευθὺς καὶ εἰς τὸ πρωτόκολον τῆς τιμίας ἡμῶν Κοινότητος ἀπὸ λόγου / [σ. 70] εἰς λόγον διὰ νὰ τοὺς ὑπογράψῃ τότε πάλιν με' ἐκείνους ὅπου τὴν σήμερον δὲν εὐρέθησαν παρὸν. Μισκόλτζι 1801 Χβρίου 19

Νικόλα Παννάκη προεστῶς τῆς ἀδελφότητος mp
Ἰωάννης Ντώνα δευτερεύων προεστῶς mp

Γεώργιος Πάτακι mp
Γεώργιος Άθα: Όλλας mp
Ναούμ Κοζμίση
Μηχάλ Ζιουπάνου mp
Στέφανος Ποβόσκη mp
Παῦλος Μαργαρίτης mp
Άθανάσιος Πεσχάρου mp
Ό Διδ: Χ: Άποστολίδης mp
Άδάμ Γέρεκα mp
Γεώργιος Ποβόσκη mp
Πέτρος τζιοχαντάρου mp
Βρούσιας Λιβαδάρου mp
Λάζαρος Πέτζη mp
Ἰωάννης Στάμο Ντούρσα mp
Δημήτριος Δούρσα mp
Μιχαήλ Κάλαι mp
Πέτρος Στάιοβητζ mp
Νικόλας Δούρσα mp
Ναούμ Παμέρης [πρωτότ. ὑπογραφή]
Ναούμ Άθανασίου Γλίκα [πρωτ. ὑπογραφή]
Γεώργιος Ντήμητζα [πρωτότ. ὑπογραφή]
Μηχάλης ἀδάμ Κάμπομα mp
Βρέτας Μαλαγιτή [πρωτότ. ὑπογραφή]
Ναούμ Πεσχάρου [πρωτότ. ὑπογραφή]
Ἡλίας Νήσικας [πρωτότ. ὑπογραφή]

Μιχαήλ Πή(ι)λτα mp
Κώστης Βήσια mp
Ἰωάννης Παμπέρι mp
Βρέτας Παννάκη mp
Νάστος Φετεροβίτζι
Δήμητζας Μουκουλής mp
Άθανάσιος Φλώρου mp
Δημήτριος Μουκουλής ὁ νέος mp
Μιχαήλ Μούτζιου mp
Άνδρέας Λύκα mp
Ναούμ Μήχ: ντώνα mp
Γεώργιος Κοζμίση mp
Άναστάσιος ὄουση mp
Ναούμ Άθα: Γκιηνδάλλη mp
Ἰωάννης Θωμά Ἰακουμή mp
Άναστάσιος Σταύρου
Ναούμ Γκοζντόφσκι [πρωτ. ὑπογραφή]
Ἰωσήφ Κρίστινου [πρωτότ. ὑπογραφή]

Κύργια Πανάση [πρωτότ. υπογραφή]

Νάστος Γζετίση [πρωτότ. υπογραφή]

Κωνσταντίνος Νασούμ Κοζμίση [πρωτότ. υπογραφή]

SUMMARY

CONFRATERNITY, 'COMPANY', COMMUNITY.
AT A TYPOLOGY OF THE GREEK COMMUNITIES
IN CENTRAL EUROPE, ON THE OCCASION OF THE UNKNOWN
STATUTES OF MISKOLC (1801)

This is one of the articles based on the research carried out in the context of the European research programme PYTHAGORAS II titled «Greek communities and the European world (13th-19th centuries). Aspects of self-administration, social organization, formation of identities», which was realized in the Department of History and Archaeology at the University of Athens. In the text are discussed the results of the research made by the collaborators of the programme in the archives of Venice, Vienna, Hungary, Romania and referring to the organization of the Greek communities in these cities and lands. The gathered material (especially statutes referring to the administration of the communities, schools etc.), as well as the up to now known archival material and literature conducted us to conclusions discussed in this paper. The above article provides an attempt at typology of six groups of organization, beginning from the case 'confraternity'/community of Venice (15th century onward), to those of the Transylvanian 'companies' (17th century onward) as well as the Habsburg lands communities (18th - beginning 19th centuries). The typology is based on the data-base form systematized material, which gives answers concerning the comparison of the various types and terms of administration, the relations between the Greek and other settlers and the reception-countries too, the role of the home tradition and that of the various group-immigrants from the Balkan lands, the development in the organization forms during the time, the influence of the emergence of nationalism.

The article completes the publication and the comparative analysis of the unknown, till now, statutes of the Greek 'company'/community in Miskolc/Hungary (1801) found in the Borsod archive of Miskolc.